T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

EĞİTİM POLİTİKASI BAĞLAMINDA CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE SANAT EĞİTİMİ (1923-1950)

MEHMET KARAOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. NADİR YURTOĞLU

TEMMUZ - 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Mehmet KARAOĞLU

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM POLİTİKASI BAĞLAMINDA CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE SANAT EĞİTİMİ (1923-1950)

MEHMET KARAOĞLU

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
DANIŞMAN:DOÇ. DR. NADİR YURTOĞLU

Atatürk ve yöneticileri gerçekleştirdikleri ilke ve inkılaplarla, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak gayretiyle Türk eğitim sisteminde köklü değişiklik ve reformlar yapmıştır. Bu tez, Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde (1923-1950) ilkokul, ortaokul, lise ve öğretmen yetiştiren okullarda sanat eğitimi özelinde uygulanan derslerin (resim, resim-iş, müzik, güzel yazı, halk oyunları) hükümet, eğitim ve okulların müfredat programlarında kapsadığı yer ve gelişimini incelemeyi amaçlamaktadır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra başlayan modernleşme hareketleri sonucu, askeri okullarda resim derslerinin yer alması, batı tarzı sanat eğitiminin başlangıcını oluşturmuştur. Atatürk ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde (1923-1950), eğitimde yapılan reform ve düzenlemeler, CHP, tarafından gerçekleştirilen milli eğitim şuraları ülkeye davet edilen yabancı uzmanların, sanat eğitimine yönelik tavsiyeleriyle Milli Eğitim Bakanlığına sundukları raporlar, ilkokul, ortaokul ve Köy Enstitülerinin müfredat programları, araştırmanın temelini teşkil etmiştir. Verilerin toplanmasında konu ile ilgili Cumhuriyet Arşiv Belgeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, tutanak ve kanunlar dergileri, Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazetesi ile dönemin süreli yayınları arasındaki çeşitli dergi, gazete, kitap ve makalelerden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler, doküman analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Sonuç itibariyle, Atatürk'ün "Cumhuriyet" düşüncesi ve çağdaş eğitim modeline göre oluşturulan, okullarda sanat eğitimi; ders programlarında, uygulama alanlarında; teknik zorluk ve imkansızlıklar, eğitim politikalarını belirleyenlerin bu dersleri önemli görmemeleri nedeniyle, ikinci planda kalarak beklenen gelişmeyi kaydedememiştir.

ANAHTAR KELİMELER:Türk Sanat Eğitimi, Atatürk ve Sanat, İsmet İnönü Dönemi, Köy Enstitüleri, Stiehler Raporu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç

Temmuz 2023, 169 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

ART EDUCATION IN TURKEY IN THE REPUBLIC PERIOD IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL POLICY (1923-1950)

MEHMET KARAOĞLU

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES AND TURKISH EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR:ASSOC. PROF. DR. NADİR YURTOĞLU

With the proclamation of the Republic in Turkey, the leaders of the new regime, especially the founder of the Republic, Mustafa Kemal Atatürk, made radical changes in the Turkish education system with the principles they implemented and the reforms they realized, and they tried to reach the level of contemporary civilizations in the country. This thesis aims to examine the place and development of art education courses (painting, art and craft, music, calligraphy, folk dances) in primary, secondary, high school and teacher training schools in the curriculum of government, education, and schools in the period after the proclamation of the Republic (1923-1950). It aims to examine its place and development. The inclusion of painting classes in military schools because of the modernization movements that started after the Tanzimat in the Ottoman Empire formed the beginning of Western-style art education. During the Presidency of Atatürk and İsmet İnönü (1923-1950), reforms and regulations in education, government and CHP party programs, national education councils, the reports of foreign experts invited to the country on art education to the Ministry of National Education, the curriculum of primary, secondary and Village Institutes constituted the basis of the research. The curriculum of the institutes formed the basis of the research. In the collection of data, the Republic Archive Documents, the Turkish Grand National Assembly Minutes, the minutes and laws magazines, the Presidential Official Gazette and various magazines, newspapers, books, and articles among the periodicals of the period were used. Obtained data were analyzed by document analysis method. As a result, art education in schools, which was created according to Atatürk's "Republican" idea and contemporary education model; curricula, application areas; technical difficulties and impossibilities remained in the background and could not make progress since those who set the education policy did not consider these lessons important.

KEYWORDS: Turkish Art Education, Atatürk and Art, İsmet İnönü Period, Art in Village Institutes, Stiehler Report, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç

July 2023, 169 Page

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bilgilerini paylaşan, zamanını ayırıp, sabır ve ilgiyle bana destek olan, çalışkanlık, güler yüzlülük ve samimiyetini benden esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Nadir YURTOĞLU'na teşekkürü borç bilirim. Yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emekleri bulunan Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden Sayın Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI, Sayın Prof. Dr. Bilgin Ünal İBRET, Sayın Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ, Sayın Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇİYDEM, Sayın Doç. Dr. Emine KARASU AVCI ve Sayın Doç. Dr. Melike FAİZ'e de ayrıca teşekkür ederim. Eğitim öğretim hayatım boyunca beni sabırla destekleyen kıymetli aileme de sonsuz teşekkürler…

MEHMET KARAOĞLU

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **x**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Eski Çağlarda Sanat 1
1.2. Eğitim ve Sanat İlişkisi 2
1.3. Endüstrileşme ve Sanat Eğitimindeki Eğilimler 4
1.4. İslamiyet'ten Önce Türklerde Sanat 6
1.5. İslam'da Tasvir Yasağı 7
1.6. İslamiyet Sonrası Türk Devletlerinde Sanat 7
1.7. Tezin Amacı 8
1.8. Tezin Önemi 9
1.9. Sınırlılıklar 10
1.10. Kavramsal Çerçeve (Literatür Özeti) 10
1.11. Araştırma Modeli 13
1.12. Verilerin Toplanması 13
1.13. Verilerin Değerlendirilmesi 14
2. OSMANLI DEVLETİNDE SANAT **15**
2.1. Osmanlı Sanatının Kökeni 15
2.2. Osmanlıda Minyatür Sanatı 16
2.3. Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Süreci ve Sanat Eğitimi 17
2.3.1. Darülmuallimin (Öğretmen Okulu) 25
2.3.2. Sanayi-i Nefise Mektebinin Kuruluşu ve Öğretim Programı 27
2.3.3. İstanbul Belediye Konservatuvarı 29
3. ATATÜRK DÖNEMİ SANAT EĞİTİMİ (1923-1938) **31**
3.1. Atatürk Dönemi Eğitim Politikası (1923-1938) 31
3.1.1. Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati 33
3.1.2. Eğitime Yönelik Çıkarılan Kanunlar 35
3.1.3. Heyeti İlmiye Toplantıları 36
3.1.4. Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Millet Mekteplerinin Açılması 37
3.1.5. Eğitmen Kursları 38
3.1.6. Halkevlerinin Açılışı ve Türk Kültürüne Katkıları 39
3.2. CHP ve Hükümet Programlarında Eğitim, Sanat ve Kültür (1920-1938) 40
3.3. Atatürk' Döneminde Sanat ve Sanat Eğitimi Faaliyetleri (1923-1938) 47
3.4. Atatürk'ün Sanata ve Sanatçıya Olan Yaklaşımı 49
3.5. Sanat Eğitiminde Yabancı Uzmanların Görüşleri 51
3.5.1. John Dewey Raporu 52
3.5.2. Prof. O. Frey Raporu 54

3.5.3. George Stiehler Raporu 55
3.6. Avrupa'ya Öğrenci Gönderilmesi 58
3.7. Resim Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar (1923-1938) 58
3.7.1. Gazi Eğitim Enstitüsünün Kuruluşu ve Programı 60
3.7.2. İsmail Hakkı Baltacıoğlu 62
3.8. Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar (1923-1938) 62
3.8.1. Müzik Konusunda Yabancı Uzman Raporları 64
3.8.2. Musiki Muallim Mektebi 67
3.9. Cumhuriyet İlanından Sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Gelişimi 67
3.10. Ders Programlarında Sanat Eğitim Dersleri 68
3.10.1. İlkokul Programlarında Sanat Eğitimi 70
3.10.1.1. Resim-İş dersi öğretim programı 77
3.10.1.2. Müzik dersi öğretim programı 78
3.10.2. Orta Mektep Müfredat Programlarında Sanat Eğitimi 78
4. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ SANAT EĞİTİMİ (1938-1950) 84
4.1. İnönü Döneminde Eğitim Politikası (1938-1950) 84
4.1.1. CHP ve Hükümet Programlarında Eğitim, Sanat, Kültür (1938 – 1950) 87
4.1.2. Köy Enstitülerinin Kuruluşu 92
4.2. İnönü Dönemi Sanat Eğitimi (1938-1950) 94
4.2.1. Milli Eğitim Şûralarında Sanat Eğitimi Kararları (1938-1949) 96
4.2.2. Ders Programlarında Sanat Eğitimi (1938-1950) 99
4.2.3. İlkokul Programlarında Sanat Eğitimi 100
4.2.4. Ortaokul Programlarında Sanat Eğitimi 103
4.2.5. Köy Enstitüleri Ders Programı ve Sanat Eğitimi 106
4.3. İsmail Hakkı Tonguç ve Sanat Eğitimi 119
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 124
KAYNAKLAR 129
EKLER 142
EK A Bauhaus Okulu (Almanya -1933) 143
EK B Tarih Öncesi Mağara Resimleri 144
EK C Çocuğun Gelişiminde "Sanat Eğitimi" Çok Önemli Rol Oynar 145
EK D Uygur Prensleri, Sincan, Çin, (MS 8.-9. Yüzyıl, Duvar Resmi) 146
EK E Osmanlı Minyatür Sanatı 147
EK F II. Mahmud Portresi (Ressam Henri-Guillaume Schlesinger) 148
EK G Abdülmecid Efendi "Haremde Beethoven" 149
EK H Resimli İlk Gazete "Ruzname-i Ayine-i Vatan" (İstanbul1867) 150
EK I Güzel Sanatlarla İlgili Resimler Yayınlayan İlk Gazete "Musavver Medeniyet" (1874) 151
EK İ Ömer Adil "Kızlar Atölyesi" (1919) 152
EK J Mustafa Kemal ATATÜRK bir sergide heykel incelerken "Ankara 1934" 153
EK K Maarif Vekâlet'inde Açılan İş Prensiplerine Müstenit Tedrisat Kursu 154
EK L Maarif Vekaleti 24 Ağustos 1926'da Yayınladığı Bir Genelge 155
EK M Maarif Vekâleti 24 Ağustos 1926 Tarihli Diğer Bir Genelge 156
EK N Zincidere Köy Muallim Mektebi Diploma (1929) 158
EK O Millet Mektepleri ve Mustafa Necati'nin Ölüm Haberi 159
EK Ö Alman Prof. Zuckmayer'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Çalıştırılmasına İzin Verilmesi 160

EK P Ankara'da Açılan Resim Sergisine Katılan Sanatçıların Ödüllendirilmesi Talebi 161
EK R Halide Edip Adıvar'ın Köy Enstitüsü Ziyareti Mandolin Çalan Bir Köy Enstitüsü Öğrencisi (1944) 162
EK S Köy Enstitüsü Diploması (Resim, Müzik, Sanat Dersleri) 163
EK Ş Cumhurbaşkanı I. Milli Eğitim Şura Üyeleriyle (1939) 164
EK T Gazi Eğitim Enstitüsü, Ankara (1931) 165
EK U Ankara'da resim sergisi ilanı (1935) 166
EK Ü İlkokul Diploması (Resim-İş, Yazı, Musiki) 1940 167
EK V İlkokul 4. Sınıf Ders Programı (1940) 168
EK Y Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun II. Milli Eğitim Şurası Açılış Konuşması (1943) 169

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Mühendishane-i Berri-i Hümayun Ders Programı (1793) 19
Tablo 2.2 Mekteb-i Mülkiye'nin Ders Programı (1868) 20
Tablo 2.3 Mekatibi Rüşdiye/İdadiye Ders Programında Sanat Eğitimi (1904) 23
Tablo 2.4 Mektebi Sultaniler 'de Okutulan Sanat Eğitimi Ders Saatleri (1915) 23
Tablo 2.5 Rüşti Darülmuallimin / Darülmuallimin Okullarında Sanat Eğitimi 27
Tablo 3.1 Resim-iş Dersinin Ders Programlarındaki Adları (1923-1938) 69
Tablo 3.2 İlkokul Programının Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi (1924) 70
Tablo 3.3 1926 İlkokul Programının Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi 72
Tablo 3.4 Köy Mektepleri Müfredat Programı (1930) 75
Tablo 3.5 1936 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi 76
Tablo 3.6 İlkokul Programlarında Müzik Dersi (1923-1936) 78
Tablo 3.7 Orta Mektep Müfredatı Sanat Eğitim Dersleri (1922) 79
Tablo 3.8 İdadi ve İnas İdadi Ders Programında Sanat Eğitimi (1922) 80
Tablo 3.9 Ortaokul Programlarında Sanat Eğitimi (1930-1931) 80
Tablo 3.10 Köy Muallim Mektepleri Müfredat Programı (1930) 81
Tablo 3.11 Darülmuallimin- Darülmuallimat Görsel Sanat Eğitimi (1924) 83
Tablo 4.1 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi (1948) 100
Tablo 4.2 Orta Mektep Programında Sanat Eğitimi Çizelgesi (1949) 104
Tablo 4.3 1943 Köy Enstitüleri Programı 109
Tablo 4.4 Köy Enstitüleri Programı (1947) 110

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

A.g.e.	**:** Adı geçen eser
A.g.m.	**:** Adı geçen makale
Bk.	**:** Bakınız
BCA	**:** Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
bs.	**:** Baskı
C.	**:** Cilt
CHF	**:** Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	**:** Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	**:** Çeviren
Ed.	**:** Editör
G.S.A.	**:** Güzel Sanatlar Akademisi
G.T.E.	**:** Gazi Terbiye Enstitüsü
Hk.	**:** Hakkında
İ.R.H.M.	**:** İstanbul Resim ve Heykel Müzesi
M.E.B.	**:** Millî Eğitim Bakanlığı
M.S.Ü.	**:** Mimar Sinan Üniversitesi
s.	**:** Sayfa
S.	**:** Sayı
S.B.E.	**:** Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM	**:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	**:** Türk Dil Kurumu
TTKB	**:** Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
vb.	**:** ve benzeri
vs.	**:** ve sair

1. GİRİŞ

Tezin giriş bölümünde, sanat kavramının kökeni, eğitim ve sanat arasındaki ilişki, sanayi devrimiyle birlikte sanat eğitiminde meydana gelen değişimler, İslamiyet öncesi Türklerde sanat, İslamiyet'in tasvir yasağı, İslamiyet sonrası Türk devletlerinde sanatsal çalışmalar yer almaktadır. Ayrıca araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, uygulanan yöntem, veri toplama ve değerlendirme süreci gibi unsurlar da bu bölümde ele alınmıştır.

1.1. Eski Çağlarda Sanat

Binlerce yıllık tarih içinde sanatın, insanın var olması ile başladığı anlaşılmaktadır. Temel yaşam becerileri ve hayatta kalma mücadelesi için kısıtlı imkânların olduğu ilkel dönemlerde bile güzel sanatlarla uğraşıldığını, tarih öncesine ait mağara resimleri ortaya koymaktadır. Tarih öncesi insanların yaşayış tarzıyla ilkel topluluklar incelendiğinde, resim ve heykel yaptıkları görülmektedir.[1] Bu yönüyle sanat insana özgü bir çalışma niteliği taşımaktadır.[2]

Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında sanat, genellikle dinsel bir ifade biçimini benimsemiştir. Bu uygarlıklarda yapılan heykel, fresk, tapınak ve diğer sanat eserleri, tanrı ve dini ritüellerle ilişkili olmuştur. Örneğin, Mısır'da piramit, tapınak ve sfenksler dini anlamlara sahip olarak tanrıları yüceltmek için yapılmıştır.[3]

Antik Yunan ve Helenistik dönemlerde, dini konuların yanı sıra mitoloji, portre ve doğal dünya gibi çeşitli konular da sanatın içerisine girmiştir.[4]

Roma İmparatorluğunda sanat, çeşitli form ve amaçlarla varlığını sürdürmüştür. Bu sanat, mimari, heykel, mozaik, fresk ve resim gibi çeşitli disiplinleri içermiştir. Roma mimarisi, büyük yapı, anıtsal tapınak, amfitiyatro ve anıtlarla tanınırken, heykel

---

[1] Suut Kemal Yetkin,*"Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri",* **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: I, Sayı: 1, Eylül, 2019, s. 125.
[2] Ernst Fischer, **Sanatın Gerekliliği**, Verso Yayıncılık, Ankara, 1990, s. 13.
[3] Ernst Gombrich, **Sanatın Öyküsü,** (Çeviren: Erol Erduran, Ömer Erduran), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 55-74.
[4] Gombrich, **a.g.e.,** s. 75-115.

gerçekçilik ve portre ustalığı ile ünlü olmuştur. Bu devlete ait mozaik ve freskler ise zengin ve ayrıntılı kompozisyonlarla dikkat çekmiştir.[5]

Erken Hristiyanlık döneminde sanat, Hristiyan inancını yaymak ve ifade etmek için önemli bir araç haline gelmiştir.[6]

1.2. Eğitim ve Sanat İlişkisi

Öğretim; kurumlarda öğretmenler tarafından, öğrencilere araç-gereç kullanılarak bilgi aktarımı ile yapılan düzenli, teşkilatlı, planlı çabaların tümüdür. Eğitim; zihni, bedeni, duygusal, yeteneklerin istenilen doğrultuda geliştirilmesi ya da ona birtakım amaçlara dönük yeni kabiliyet, hareket ve bilgi kazandırılması çalışmalarının tümüdür. Ayrıca öğretimi de içine alan çok geniş bir terim olarak hayat boyu sürer.[7]

Sanat eğitimi, insanın hislerini dışavurum ihtiyacıyla birleşerek güzel sanatları ortaya çıkarır.[8] Beşerde sanat önemli bir yer tutar ve sadece yeteneklilerin değil, herkesin alması gereken bir kişilik eğitimidir.[9]

Bu eğitim çocuk ve ergenlerde yaratıcılığı desteklemek, özgür bir ifade alanı sunmak, iletişim becerilerini geliştirmek ve estetik bir bakış açısı kazandırmak için önemlidir.[10] Ayrıca, psikolojik rahatlama, kendini ve çevresini tanıma, hoşgörülü davranışlara katılım gibi birçok faydası vardır.[11] Her çocuğun kendine özgü bir anlatım biçimi olduğu ve iyi bir öğretmenin rehberliğinde sanat eğitimi derslerinin özgür ve yaratıcı olma potansiyelini ortaya çıkardığı bilinmektedir.[12]

---

[5] Gombrich, **a.g.e.,** s. 117-132.
[6] Gombrich, **a.g.e.,** s. 133-143.
[7] Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 1-2.
[8] Yetkin, *Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri,* s. 125-126.
[9] Serap Buyurgan, Ufuk Buyurgan, **Sanat Eğitimi ve Öğretimi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 9.
[10] İnci San, *"Sanat Eğitimi",* **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: XV, Sayı: 1, 1982, s. 215-226.
[11] San, *Sanat Eğitimi*., s. 215-226.
[12] Zerrin Kehnemuyi, **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi,** Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 8.

Öğretmen, farklı araç, gereç ve teknikler yardımıyla çocuğun başarabileceği bir yönünü bulabilir. Bu suretle başarıyı tadan çocuk kendisindeki tasarlama becerisini daha çok geliştirebilir.[13]

Sanat, çocukların mutluluk ve coşku yaşadığı bir deneyimdir. Müzik dinlemek, tiyatro oyunları izlemek, resim, heykel müzelerini gezmek veya kendi sanatsal faaliyetlerinde bulunmak, çocuklara haz vererek duygusal ifadelerini somut bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olur.[14]

Suut Kemal Yetkin; *"Sanat eğitimi bir çeşit ahlak eğitimidir."* diyerek bireyin kişilik gelişimindeki önemini ifade etmiştir.[15] Sanat disiplini, çocuğun kişilik gelişimine katkılar sağlarken, kendi benliğini buluncaya kadar üzerinde şekillendirici bir etkiye sahip olmuştur.[16]

Klasik anlamda sanat eğitimi, "resim, çizim, grafik, heykel, mimarlık" dallarını kapsamakta iken, yetkin ve çağdaş anlamda; "edebiyat, müzik, tiyatro, opera, bale, sinema, sahne ve gösteriyi de içermektedir. Ayrıca, çömlekçilik, dokuma, sepet örme, marangozluk gibi dekoratif el sanatları da "kullanım sanatları" olarak ifade edilebilir.[17] Türkiye ve diğer ülkelerde "resim, sanat eğitimi, temel sanat eğitimi, el işleri, atölye, iş ve teknik eğitimi, tasarım vb. adlarla" müfredatta da yerini almıştır. İsminden ziyade bu kavramın içeriğinin ne olduğu önemlidir.[18]

Sanatın eğitimdeki yeri konusunda farklı anlayış ve tutumlar ortaya çıkmıştır. Bu eğitim genel olarak iki temel yaklaşıma ayrılabilir. İlki, "sanat yoluyla eğitim" olarak adlandırılan yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, çocukların özgürce ve yaratıcı bir şekilde yetişmesi hedeflenir. Diğer bir yaklaşım ise "sanat için eğitim" anlayışıdır. Bu yaklaşımda, sanatın anlaşılması ve değerlendirilmesi ön planda tutulur. Sanat eserlerinin tarihi, kültürel bağlamı ve estetik prensipler gibi konular öğretilir. Bu

---

[13] Hidayet Telli, "*Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Sanat Eğitiminin Önemi"*, **Eğitim ve Bilim,** Cilt: V, Sayı: 27, 1980, s. 31.
[14] Serap Etike, **Sanat Eğitimi Yazıları,** İlke Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1995, s. 34.
[15] Buyurgan, Buyurgan, **a.g.e.,** s. 9.
[16] Yetkin, **a.g.m.**, s. 128.
[17] San, *Sanat Eğitimi*., s. 215-226.
[18] Hidayet Telli, **Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış. Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları,** Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1990, s. 5-6.

suretle öğrencilerin sanatı eleştirel bir gözle değerlendirmeleri ve sanatsal deneyimlerini derinleştirmeleri amaçlanır.[19]

Sanatçı yetiştirmekten çok, birey ve öğrencilerin sanat yoluyla eğitiminde, estetik duygularının gelişimi amaçlanmıştır. Bu eğitim insanın yaratıcı güçlerini ortaya çıkarmaya yardımcı olurken, aynı zamanda kişilik kazanmasını da hedeflemiştir.[20] Eğitimde yaparak yaşayarak öğrenme prensibini benimseyen John Dewey, "Çocuklar, fiziksel faaliyetlerle eşyaların kullanımını öğrenmeli, zihinsel faaliyetler ve sosyal etkileşimde bulunmalıdır." demiştir. [21] Türkiye ve dünyada eğitim sistemlerine yöneltilen en büyük eleştirilerden biri, yaratıcılık eksikliği olmuştur. Rogers'a göre: "Eğitim, bağımsız düşünen yaratıcı ve özgün olmaktan çok, eğitimini tamamlamamış tutucu, kalıplaşmış, bireyler yetiştirmektedir."[22]

Çocuğun eğitimi ve sanat derslerindeki psikolojik boyut, onun özgürlüğü ve kendi iç dünyasını ifade etme fırsatını artırmıştır. Zamanla çocuk kavramlarına dayanan sanat eğitimi prensibi benimsenmiş ve çocukların bilinçdışı dürtülerden esinlenerek çalışmalar yaptığı görülmüştür.[23]

1.3. Endüstrileşme ve Sanat Eğitimindeki Eğilimler

Avrupa'da kültürel gelişmeler sonucu; çocukluk çağından itibaren el becerisine dayalı uğraşların yanı sıra sanat denen olgunun da önemi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda eğitimde kültür, sanat yönelimi ve çağdaş yaklaşımlar yerini yavaş yavaş almaya başlamıştır.[24]

---

[19] İnci San, **Sanatlar, Eğitim ve Kültür**, Yeni İnsan Yayınevi, 2021, s. 21.
[20] Buyurgan, Buyurgan, **a.g.e.,** s. 9.
[21] Vesile Aykaç, **Çocukta Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık**, (Editör Halit Turgay Ünalan), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2019, s. 7.
[22] Buyurgan, Buyurgan, **a.g.e.,** s. 19.
[23] İnci San, *"Sanatlar Eğitimi",* **Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES),** Cilt: XXXIV, Sayı:1, 2001, s. 23-34.
[24] İnci San, **Sanat Eğitimi Kuramları**, Tan Yayınları, İstanbul, 1983, s. 9.

Endüstrileşme çağıyla birlikte dünya hızla değişerek küçük el sanatları yerine fabrikalaşmaya bırakmıştır. Bu değişime ayak uydurabilmek için yaratıcı düşünebilen, şartları iyileştirmeye çalışan bireyler yetiştirmeye ihtiyaç duyulmuştur. [25]

19. yy.'dan itibaren endüstrileşme alanında gelişen ülkelerin sanat eğitimine olan eğilimleri artarak sürmüştür. İlk olarak İngiltere'de başlayan ticari el sanat anlayışı, Almanya, Avusturya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Avrupa ülkelerine geçerek, atölye ve iş eğitimine kayan sanat (zanaat) anlayışına evrilmiştir.[26] Maria Montessori, 1907 de Roma'da ilk çocuk evini açarak özgür bir eğitim ortamı oluşturmuştur.[27]

Almanya'da gerçekleşen eğitim reformu sonucunda resim ve çizim dersleri üniversiteler dahil tüm kademelerde uygulanmaya başlanmıştır. Resim dersleri, doğal çizim dürtüsünün matematik ve sayılar yardımıyla dengelenmiş belirli bir yöntemle uygulandığında, kopya metoduna göre daha başarılı sonuçlar vereceği düşünülmüştür. 1870'lerde çizim ve resim dersleri ilkokul, ortaokul ve liselerin ilk iki sınıfına zorunlu ders olarak eklenmiştir. Önceden resim öğretmeninin seminerlerle yetiştirildiği uygulamanın yerini meslek liselerinden yetişenler almıştır.[28]

Sanat eğitimi ile ilgili yapılan ilk uluslararası kongreler 1900 Paris, 1904 Bern, 1908 Londra ve 1912 Dresden kongreleridir. Bu kongrelerin ilk ikisi resim öğretimi sorunlarıyla ilgili olmuştur. Almanya'da 1887'lerde başlatılan *"Alman Sanat Eğitimi Hareketi"* (Kunsterziehungsbewegung), Avrupa'daki kültürel çöküş ve insanın kendine yabancılaşması olgusuna karşı, bir reform hareketi olarak algılanmıştır.[29]

Bauhaus Ekolü, Almanya'da 1919-1933 yılları arasında faaliyet gösteren bir sanat okulu ve tasarım akımı olmuştur. Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yayılan bu ekol, sanat dallarını bir arada tutan bir sistemi içermiştir. Resim, grafik, seramik, vitray, heykel, kumaş, tekstil, ahşap, metal ile yapılan üç boyutlu çalışmalarla, mimariyi bünyesine almıştır. Ayrıca Bauhaus ekolü, küçük el sanatlarından endüstri çağına geçişte,

[25] Telli, **a.g.e.,** s. 12.
[26] San, **Sanat Eğitimi Kuramları**, s. 9.
[27] Aykaç, **a.g.e.,** s. 7.
[28] San, *Sanatlar Eğitimi*, s. 23-34.
[29] San, **Sanat Eğitimi Kuramları,** s. 63-64.

ürünlerdeki biçimsel bozulmaları önleme çalışması da yapmıştır. Ortaöğretim kurumlarındaki sanat çalışmaları, bu ekol üzerine gelişme göstermiştir.[30]

1.4. İslamiyet'ten Önce Türklerde Sanat

Altay dağları eteklerindeki Pazırık'da, Rus Arkeolog Rudenko tarafından, M.Ö. 400 ve 300 yıllarından kalma Kurganlardan çıkan halı ve tekstil işleri, Hun sanatına ışık tutması bakımından önemli olmuştur.[31]

Orta Asya'da Türkleri bir devlet haline getiren Göktürklerin, Orhun vadisindeki dikili taşları, Türk edebiyatının eski yazılı ve edebi metinleri olmuştur. Bunların kullandığı yazı, en eski Türk alfabesi olarak bilinirken yapılan araştırma ve kazılarda "balbal" denilen heykeller meydana çıkarılmıştır.[32]

Uygurlar Göktürkler 'in alfabesini geliştirip yerleşik hayata geçerek, sanatta ileri seviye ulaşmıştır. Bu devlet Göktürk balbal heykellerine dayanan Hint, Yunan ve Çin etkilerinin de gözüktüğü sanatı geliştirdiler. İnsan yüzüne bireysel bir özellik verme olan portre yapma sanatı ilk kez M.S.750'den sonra Türk duvar resimlerinde başlamıştır.[33]

Sorçuk Şehrinde bulunan Uygur portrelerinde, erkek ve kadın vakıfçılar gerçekçi biçimde kıyafet, saç ve diğer ayrıntılar ile resmedilirken realist resim sanatı sergilenmiştir.[34]

Hun ve Göktürkler üzerinden Budizm etkisinde Çin ögeleriyle de birleşerek Uygurlara geçip gelişen Türk sanatı, dönemine göre oldukça ileri seviyeye gelmiştir. Uygurların dağılmasından sonra bu parlak miras, batı ve İslam dünyasına geçmiştir.[35]

Türklerin Talas Savaşı sonrasında Müslüman olmaya başlaması ile Orta Asya kültürü İslam sanatını etkilemeye başlamıştır. Özellikle Uygur Mâni resim sanatı, Çin etkisiyle

---

[30] Telli, **a.g.e.,** s. 213.
[31] Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 1-3.
[32] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 7-10.
[33] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 6-22.
[34] Aynı yer.
[35] Aynı yer.

birleşerek, minyatür sanatını ortaya çıkarmış ve İran bölgesinde gelişerek, İslam coğrafyası ve Anadolu'ya yayılmıştır.[36]

1.5. İslam'da Tasvir Yasağı

İslam dininde resim ve heykelin ya da cisimlendirmenin yasak olup olmadığı meselesi hep tartışılmıştır. Kuranı Kerimin Maide Suresinin 93. Ayetinde puta tapmanın yasak edildiği açıkça belirtilmiştir. Tasvir yasağı hakkında Buhari'de geçen bir hadisi şerifte "Musavverler kıyamet gününde şiddetle azaplanacak ve onlara yarattıklarınızı diriltin denecek" denilmektedir. Miladi 922 yılında ölen Muhammed b. Cerirü't-Tabari'den naklen "Buradaki musavirilerden maksat, tapınmak için resim ve heykel yapanlardır" sözüyle verilmiştir. Suut Kemal Yetkin'e göre; "Resim ve heykel 8. yüzyıl sonuna kadar zaman zaman tepkilerle karşılaşmasına rağmen yasaklanmayarak, çeşitli şekillerde yapılmaya devam etmiştir". Tapınmanın dışında resim ve heykel yapmak serbesttir, böyle olmasına rağmen zaman zaman yaşanan taassup dalgaları sonucunda yüzyıllar boyunca bu sanat dalları yasaklanmıştır.[37]

Tasvir yasağı sadece İslamiyet'te değil Hıristiyan ve Yahudilikte de vardır. İbrahim Peygamberin putlar aleyhindeki söz ve eylemlerinin yanı sıra put heykellerin kırılması hakkındaki ayetler, İsa Peygamberin kuş yapması ve Allah'ın onun içine üfleyerek hayat vermesini betimleyen ayetler, tasvir yapmanın karşısında yorumlanmış ve yaratıcı faaliyetlerin sadece Tanrıya özgü olduğu ileri sürülmüştür.[38] Bu bağlamda Emevî Halifesi II. Yezid 721 yılında bir ferman yayınlayarak tasvir yapmayı yasaklamıştır.[39]

1.6. İslamiyet Sonrası Türk Devletlerinde Sanat

XI. ve XII. yüzyıllarda ortaya çıkan Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu mimarisini etkileyen, rumi ve palmetlerle birbirini kesen sekizgen ve altıgenlerden oluşan geometrik süslemeler, Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı sanatını da etkilemiştir.

---

[36] Güner İnal, **Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995, s. 2.
[37] Suut Kemal Yetkin, **İslam Mimarisi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1965, s. 48 ; Suut Kemal Yetkin, **Sanat Tarihi Dersleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 24.
[38] İnal, **a.g.e.,** s. 10-13.
[39] Aynı yer.

Büyük Selçuklu abideleri ve kümbetlerinde, yıldızlı çeşitli geometrik kompozisyonlarla süslü kufi ve nesih yazılarından oluşan tuğla ve terrakota süslemeler de kullanılmıştır. Bu geometrik süsleme tarzı daha sonra Anadolu Selçuklularında taş, tuğla, çini ve mimari süslemelerde kullanılmaya devam etmiştir.[40]

Selçuklu mimari süslemesinin diğer bir grubu olarak figürlü plastik eserler, kökeni Uygurlara kadar dayanan bir sanatın devamıdır. "Stuco Taş Figürlerde" Selçukluların yüz tipi, başlık, kıyafet, giydiği elbise, takı, kaftan ve kısa çizmeleri karakteristik Türk kıyafetleridir.[41]

Saray ve diğer sivil mimari de yararlanılan figürlü süslemeler, cami ve dini mekânlarda faydalanılmamış bunların yerine geometrik ve bitkisel süslemeler hat tezyini ile birleşerek kullanılmıştır. Selçuklu camilerinin minberlerinde taş süsleme ve kufi yazı tarzları kullanılırken, Osmanlı camilerinin minberlerinde daha çok ahşap işleme eserleri görülmektedir.[42]

Başlangıcı Uygurlara kadar giden Türk çini sanatı hem sivil hem de dini mimari de duvar kaplama ve zeminlerde bolca kullanılmıştır. Gazne yapılarında firuze çinilerin kabartmalarında, Uygurlarınkine benzer rozet, çift başlı kartal, yürüyen hayvan figürü ve rumi yazılar görülmektedir.[43]

Türk sanatının diğer önemli eserler verilen alanı ise madencilik ve madenlerden yapılmış eşyalar olmuştur. Başlangıcı Hunlara kadar giden maden işleme sanatı, Selçuklular ile parlak devrini yaşamış, gümüş, altın kaplarla beraber asıl sanatı, tunç ve pirinç oluşturmuştur.[44]

1.7. Tezin Amacı

Bu çalışmada Cumhuriyetin ilanıyla beraber hükümet, parti ve ders programlarıyla çıkarılan kanun ve yönetmelikler, milli eğitim şuralarında alınan kararlar, bu kararlar

[40] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 306.
[41] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 310-311.
[42] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 315.
[43] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 317-318.
[44] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 333-338.

doğrultusunda ilk, orta, lise ve öğretmen yetiştiren okullarda, gerçekleştirilen uygulamaların değerlendirilmesi amaçlanarak sanat eğitimi anlayışı ortaya konacaktır. Bu amaç altında aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la başlayan batı tarzı eğitim ve sanat anlayışının, Cumhuriyetin ilanından sonraki döneme olan etkileri nelerdir?

2. Hükümet ve CHP parti programlarıyla, kanun, yönetmelik ve ders müfredatlarında sanat eğitimine olan yaklaşım ve bunun okullarda uygulanması nasıldır?

3. Sanat eğitimi veren öğretmen ve sanatçıların yetiştirilmesinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin (1923-1950) çalışmaları ve bunların uygulama aşamasındaki yeterlilikleri nelerdir?

4. Mustafa Kemal Atatürk döneminde (1923-1938) gerçekleştirilen inkılaplar doğrultusunda, okullarda yürütülen sanat eğitimi uygulamaları nelerdir?

5. İsmet İnönü döneminde (1938- 1950) sanat eğitiminde gerçekleştirilen gelişmeler nelerdir?

6. Köy Enstitülerinin sanat eğitimindeki rolü ve uygulamaları nelerdir?

7. Cumhuriyetin kuruluşundan 1950 yılına kadar iktidara gelen hükümetlerin çağdaşlaşma yolundaki Anadolu insanına, modern sanatı tanıtmak için yaptığı çalışmalar neler olmuştur?

1.8. Tezin Önemi

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün alanlarında etkisi görülen demokratikleşme, millileşme ve batılılaşma gayretinin, sanat eğitimine yansıması; bu eğitimin ilkokul, ortaokul, lise ve öğretmen yetiştiren kurumların müfredat programlarında uygulanması incelenmiştir. İlk, orta, lise ve öğretmen yetiştiren okullardaki sanat eğitimine yönelik derslerin (resim, resim-iş, el işleri, müzik, sahne sanatları, güzel yazı) kapsamlı ve bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığı başka bir

çalışmanın bulunmaması nedeniyle, bu araştırmanın literatür boşluğunu gidermek ve gelecek çalışmalara yön vermek açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.9. Sınırlılıklar

"Türk Sanat Eğitimi", konusu Cumhuriyet ilanından sonraki (1923-1950) dönemi kapsadığından Millî Eğitim Bakanlığının eğitim programları, ilkokul, ortaokul, lise ve öğretmen yetiştiren kurumların müfredat programlarında yer alan sanat eğitimiyle ilgili resim, resim-iş, müzik, el yazısı, sahne sanatları ve ulusal oyun derslerinin yanı sıra CHP'nin hükümet ve parti programları ile sınırlandırılmıştır.

1.10. Kavramsal Çerçeve (Literatür Özeti)

Bu araştırmada, Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) sanat eğitimi derslerinin (resim, resim-iş, müzik, el işleri, güzel yazı, sahne ve gösteri sanatları) gelişimi ve okullarda (ilkokul, ortaokul, lise, öğretmen yetiştiren okullar) uygulanışı ele alınmıştır. Literatürde döneme ait bütüncül bir çalışmanın yerine resim eğitimine yönelik akademik çalışmaların bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu tezin temeline destek sağlayan önemli çalışmalar şöyledir:

Gazi Orta Öğretmen Okulu İş Dersleri Öğretmeni İsmail Hakkı (Tonguç) 1932 yılında, kaleme aldığı *"Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi"* adlı kitap çalışmasında, resimdeki çağdaş gelişmelere ilişkin metinleri Türkçeye çevirmiş ve görsellerle zenginleştirerek ilk, orta ve öğretmen okulları için bir ders kitabı haline getirmiştir.[45]

Çiğdem Budak, 2010 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yaptığı, *Türkiye'de İlkokul Programları ve Yabancı Uzmanların İlkokul Programlarına Olan Etkisi (1923-1960)* adlı Yüksek Lisans tez çalışmasında, eğitim reformunda yeniden yapılanma faaliyetlerinde ülkeye gelen yabancı uzmanların gözlem ve raporlarının ilkokul programlarına olan etkisini araştırmıştır.[46]

---

[45] İsmail Hakkı, **Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi,** Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, s. 3.
[46]Çiğdem Budak, *"Türkiye'de İlkokul Programları ve Yabancı Uzmanların İlkokul Programlarına Olan Etkisi (1923-1960)",* **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2010, s. 43.

Mustafa Cezar'ın "*Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*" adlı 1971'de kaleme aldığı kitabında Türk Sanatının modernleşme yolunda Batıyla olan etkileşimleri ve Osman Hamdi Beyin devlet nezdinde bu çalışmalara olan katkıları incelenmiştir.[47]

Yine Mustafa Cezar, *"Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (1883-1973) 90. Yıl"* adlı 1973 yılında ele aldığı kitap çalışmasında Osmanlı Devleti'nin kültürel ve sanat alanındaki değişimleri ile Sanayi-i Nefise Mektebinin kuruluşu ve gelişimini araştırmıştır.[48]

Hasan Ali Yücel'in 1946 yılında hazırladığı *"Türkiye'de Ortaöğretim"* adlı kitabı Tanzimat Döneminden başlayıp Tek Parti Döneminin sonuna kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu eser Türkiye'nin ortaöğretim sisteminin tarihî gelişimini anlamak için temel bilgiler vermektedir.[49]

Hidayet Tellinin 1980'de yazdığı *"Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Sanat Eğitiminin Önemi"*adlı makalesinde çocukta yaratıcılığın ve kişilik gelişiminde sanat eğitiminin önemi belirtilmiştir.[50]

Yine Hidayet Telli'nin 1990 tarihli *"Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış: Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları"* adlı eserinde Türkiye'de resim-iş öğretimine başlangıcından itibaren genel bir değerlendirme ve incelemede bulunulmuştur.[51]

Serap Etike 'nin 2001 yılında hazırladığı *"Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi (1923-1950)",* adlı kitap çalışmasında, Türkiye'deki ortaöğretim ve öğretmen yetiştirme sürecindeki resim eğitimi incelenmiştir.[52]

Ayşe Nilüfer Öndin 2020'de hazırladığı *"Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Kültür Politikalarının Türk Resim Sanatı Üzerindeki Yansımaları"* adlı doktora tez

---

[47] Mustafa Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1971, s. 6-8.
[48] Mustafa Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1883-1973. 90. Yıl**, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul, 1973, s. 733-760
[49] Hasan Ali Yücel, **Türkiye'de Orta Öğretim,** Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 1994, s. 7-8.
[50] Hidayet Telli, *Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Sanat Eğitiminin Önemi,* s. 31.
[51] Hidayet Telli, **Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış …** s. 5-6.
[52] Serap Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi (1923-1950)**, Güldiken Yayınları, Ankara, 2001, s. 39.

çalışmasında, dönemin kültür politikalarının Türk resim sanatı üzerindeki yansımalarını ve Cumhuriyet dönemindeki sanat politikalarını incelemiştir.[53]

Yıldız Kurtuluş'un 1999 yılında yazdığı *"Köy Enstitüleri Programlarında (1943-1947) Sanat Eğitimi"* adlı makale çalışmasında, Köy Enstitüleri programlarında yer alan sanat eğitimi kapsamındaki derslerin müfredat programları incelenmiştir.[54]

Yine Yıldız Kurtuluş 2001 yılında hazırladığı *"Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç"* isimli eserinde, İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin kurulması için yaptığı çalışmalarıyla sanat eğitimi derslerinin yöntem ve teknikleri hakkındaki görüşleri, ele alınmıştır[55].

Oktay Aslanapa, 1989'da kaleme aldığı *"Türk Sanatı"* adlı kitabında, Türk sanatını başlangıçtan itibaren, dönemsel olarak incelemiştir.[56]

İnci San, 1983 yılında yaptığı *"Sanat Eğitimi Kuramları"* adlı kitap çalışmasında, Sanat eğitimi kuramlarının 19. yüzyıldan başlayarak, gelişimi ve ilerlemesini araştırmıştır.[57]

Ufuk Buyurgan ile Serap Buyurgan'ın, 2007 yılında yayınladıkları *"Sanat Eğitimi ve Öğretimi,"* adlı kitap çalışmasında; insanın sanatsal gelişiminde çocuk resmi ve kuramları, estetik kavramı, müzede eğitim, sanat öğretiminde çeşitli uygulamalar konuları ele alınmıştır.[58]

Bu araştırmalar çalışmamıza temel oluşturmasına rağmen Eğitim politikası bağlamında Cumhuriyet döneminde Türkiye'de sanat eğitimi (1923-1950) konusunda yapılan bir tez çalışması bulunmamaktadır. Bu nedenle hazırlanan bu eserle dönemin

---

[53] Ayşe Nilüfer Öndin, *"Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Kültür Politikalarının Resim Sanatı Üzerindeki Yansımaları",* **İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2020, s. 14-15.
[54] Yıldız Kurtuluş, *"Köy Enstitüleri Programlarında (1943-1947) Sanat Eğitimi",* **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı: 10, 1999, s. 199.
[55] Yıldız Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç**, Güldikeni Yayınları, Ankara, 2001, s. 49.
[56] Aslanapa, **Türk Sanatı,** s. 1-3.
[57] San, **Sanat Eğitimi Kuramları**, s. 9.
[58] Buyurgan, Buyurgan, **a.g.e.,** s. 9.

sanat eğitimi hususundaki boşluğu doldurarak ilgili araştırmacı ve akademisyenlere yol gösterici bir kaynak niteliği sağlamak amaçlanmıştır.

1.11. Araştırma Modeli

Cumhuriyetin ilanından Demokrat Partinin iktidara geldiği 1950 yılına kadar olan dönemin ilk, orta, lise ve öğretmen yetiştiren okullarındaki sanat eğitimi çalışmaları, *"nitel araştırma yöntemi"* kullanılarak, *"betimsel"* ve *"içerik olarak"* incelenmiştir. Nitel araştırma: *"Algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği, gözlem, görüşme ve belge analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı araştırma olarak tanımlanır."*[59] Nitel yöntemle yapılan araştırmalarda, yaygın olarak kullanılan bilgi toplama tekniklerinden *"doküman incelemesi"* tercih edilmiştir. Döküman incelemesi: *"Araştırma yapılan konuyla ilişkili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren, yazılı belgelerin analiz edilmesine"* denilmektedir. Araştırma konusu ile ilgili birçok bilgi, görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın, belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Böylece araştırmacı zaman ve kaynaklardan tasarruf etmiş olur. Hangi dokümanın önemli olduğu ve bilgi verisi sağlayacak kaynağın kullanılacağı, araştırma konusuna bakılarak karar verilir. Araştırma yapılan konuyla ilgili kitap, rapor, arşiv dosyası ses kaydı, fotoğraf ve video gibi belgeler sistematik bir şekilde kontrol edilerek analiz yapılır.[60]

1.12. Verilerin Toplanması

Araştırma sürecinin ilk aşamasında YÖK tez arşivinde tarama yapılarak planlanan çalışmaya benzer başka bir tez olmadığı tespit edilmiştir. Akabinde ulusal toplu katalog, milli kütüphane, üniversite kütüphaneleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Halk Partisi arşivlerinde literatür taramaları yapılarak ilk başvurulacak kaynaklar

[59] Hasan Şimşek, Ali Yıldırım, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 39.
[60] Şimşek, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 188.

belirlenmiştir. Ayrıca döneme ait kitap ve makalelerin yanı sıra süreli yayınlardan gazete ve dergilerden de ihtiyaç ölçüsünde faydalanılmıştır.

Dönemin gazete ve mecmuaları, (Ruzname-i Ayine-i Vatan, Musavver Medeniyet, Maarif Vekaleti Mecmuası, Hakimiyeti Milliye, Tan, Cumhuriyet, Akşam Postası, Milliyet, Serveti Fünun, Son Posta, Ulus, Vakit gazeteleri) genel idare, işleyiş ve halkın kültürel gelişimi konusunda ayrıntılı bilgiler vermiştir. Araştırmamızda bu yayınlardan da yararlanılmıştır.

1.13. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın analizinde belge incelemesi ile elde edilen verilere *betimsel ve içerik analizi* yapılmıştır. Şimşek ve Yıldırım'a göre, nitel veri analizinde üç yöntem önerilmektedir. "*Birincisi, elde edilen verilerin özgün bir şekilde, aslına bağlı kalınarak, betimsel bir yaklaşımla sunulmasıdır. İkinci yöntemde ise, veriler betimsel bir yaklaşımla analiz edilirken, bazı temalar belirlenerek aralarındaki ilişkiler de kurulur. Üçüncü yol olarak araştırmacı betimleme ve tematik analiz yaparken, kendi yorumlarını da kullanarak verileri analiz eder."* Aynı araştırmada bu üç yaklaşım kullanılarak da veri analizi yapılabilir.[61] Bu çalışmada verilerin özgün olarak aslına bağlı kalındığı, "betimsel yaklaşımla analiz" yöntemi kullanılmıştır.

[61] Şimşek, Yıldırım, **a.g.e.,** s. 221.

2. OSMANLI DEVLETİNDE SANAT

Bu bölümde, Osmanlı sanatının köken ve türü, minyatür sanatının önemli yapıtı ve Tanzimat'ın ilanıyla beraber açılmaya başlanan Batı tarzı eğitim kurumlarında sanat eğitimi ile ilgili gelişmeler incelenecektir.

2.1. Osmanlı Sanatının Kökeni

Osmanlı sanatı, İran, Suriye, Mısır ve Bizans'tan etkilense de asıl tesir kaynağı Anadolu Selçuklu Devleti olmuştur. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin Müslüman bir ülke olmasından kaynaklanmakta ve İslam dininin temel ilkelerine göre şekillenmektedir. Osmanlı medeniyetinde, diğer Müslüman devletlerde olduğu gibi mimariye önem verilmiş temel eserler genellikle cami ve etrafında toplanan diğer yapılar şeklinde oluşmuştur. Selçuklu dönemindeki figür süslemeleri, Osmanlı'da daha çok geometrik ve bitkisel motiflere yerini bırakmıştır.[62]

Osmanlı Devleti, çini, tezhip ve minyatür gibi sanat dallarında önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Çini, geometrik desen ve bitki motifi Osmanlı hat sanatıyla süslenen seramik parçalarını ifade ettiği için saray, cami, medrese ve konut gibi yapıların süslemesinde kullanılmıştır. Tezhip ise kitapların kapak ve sayfa süslenmesinde altın, gümüş ve doğal pigmentler kullanılarak yararlanılan bir sanat dalı olmuştur. Özellikle Kur'an-ı Kerim ve diğer dini metin süslemelerinde Tezhip sanatı önemli bir rol oynamıştır.[63]

Güzel ve estetik yazı yazma demek olan batıdaki kaligrafi hat sanatı, başlangıçta İslam dinindeki Arapça harflerin yazılması esasına dayanıp, kendi içinde gelişmeler göstermiştir. Osmanlı Türkleri ise hat sanatında erişilmesi mümkün olmayan, üstün bir ekol kurmuştur. XVI. yüzyılda Türk hattatlarının babası sayılan "Şeyh Hamdullah", o zamana kadar ulaşılamayan bir güzellikte yazı meydana getirmiştir. XVII. yüzyılın

[62] Jean Paul Roux, "*Osmanlı Sanatı",* **Erdem,** Cilt: VI, Sayı: 18, 1990, s. 893- 895,; Suut Kemal, Yetkin, *"Türk Resim Sanatının Menşei Hakkında".* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XI ,1963, s. 5-10.
[63] Oğuzhan Sayım, **Osmanlı Sanatı**, https://www. sanatinyolculugu.com/osmanli-sanati/ Erişim Tarihi: 24.05.2023.

ikinci yarısında "Hafız Osman", Şeyh Hamdullah'ın üslubundan farklı olarak hat sanatında bir çığır açmıştır.[64]

2.2. Osmanlıda Minyatür Sanatı

Fatih Sultan Mehmet döneminde, Osmanlı Devleti'nin Batı ile olan ilişkilerinde bir artış yaşanarak kültürel alışveriş hızlandırılmıştır.[65] Topkapı Sarayı'nda yer alan Fatih Sultan Mehmet'e atfedilen bir albüm içinde, çok sayıda renkli ve karakalem ile yapılmış minyatür resimlerinin altında, lakap olarak "Mehmet Siyah Kalem" imzası bulunmaktadır.[66]

1465 de Amasya Darüşşifasının baştabibi Şerafettin Sabuncuoğlu, "Cerrahiye-i İl Haniye" adlı minyatürlerden oluşan eserini Fatih Sultan Mehmet'e sunmuştur. Bu eser Osmanlı Devleti'nde o günkü ameliyatların nasıl yapılacağını gösteren, yazılan ilk resimli cerrahi eser olarak tanınmıştır.[67]

Fatih Sultan Mehmet devrinde, İtalya'dan ressamlar davet edilirken "Costanzo Ferrara", 1478-1481 yılları arasında bu hükümdar için çalışmış hazırladığı madalyonların üzerinde Sultan'ın çeşitli kabartmaları mevcut olmuştur. 1479 yılında Venedikli "Gentile Bellini" İstanbul'a gelerek Fatih Sultan Mehmet'in portresini yapmıştır. Bu devirde Venedik'e giderek orada çalışan Türk ressamlarından "Sinan Bey" ülkesine döndükten sonra "Bursalı Ahmet" adında bir talebe yetiştirmiştir. Nakkaş Sinan Bey'in, Fatih Sultan Mehmet'in gül koklarken canlandırdığı portresi Topkapı Sarayı'nda yer almıştır.[68]

Kanuni Sultan Süleyman zamanı Osmanlı Minyatürünün ileri seviyede olduğu bir dönemdir. Bu hükümdarın İran-Irak seferine katılan, dönemin tarihçisi ve minyatür sanatçısı "Matrakçı Nasuh", gördüğü yerleri minyatür olarak resmetmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın Akdeniz ve Avrupa seferlerini harita-minyatür şeklinde gösteren

---

[64] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 386-391.
[65] Roux, **a.g.m.,** s. 910.
[66] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 368.
[67] Süheyl Ünver, **Cerrahiyei İlhaniye (Paris Nüshası Resimleri),** İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1939, s. 45-56
[68] Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 369-372.

başka bir eseri de "Kitab-ı Bahriye'dir". Bu hükümdarın başarılarını gösteren dönemin bir diğer önemli minyatür eseri ise "Süleymannamedir".[69]

Nakkaş Osman ve Seyyid Süleyman" I. Süleyman, III. Selim, III. Murat dönemlerini "yaptıkları minyatürler ile tasvir etmiştir. Dönemin en önemli minyatür eserleri "Zafername, Şehname-i Selim Han ve Şehinşehname" dir**.** XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yaptığı fetihlerin durmasıyla, zaferlere dayanan şehname minyatür sanatı bir durgunluk içerisine girmiş, yerine "Silsilename" adlı hanedan soy ağacını konu alan minyatürler betimlenmeye başlanmıştır. Osmanlı minyatür sanatının son önemli eserleri XVIII. yüzyılda "Levni, Surnameyi Vehbi" adlı minyatür kitabında ortaya çıkarılmıştır.[70] Bu yüzyıl ortalarından itibaren ise, batı resim usul ve tekniklerinin daha fazla önemsenmesi Osmanlı minyatür sanatının eski önemini yitirip kaybolmasına yol açmıştır. [71]

2.3. Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Süreci ve Sanat Eğitimi

Lale Devri, 1718-1730 yılları arasında Osmanlı toplumunda Avrupa etkisinin arttığı bir dönem olarak da tanımlanabilir. Bu dönemde, Batı'dan getirilen elçilikler ve ticaret ilişkileri aracılığıyla yapılan etkileşimler Osmanlı topraklarına girerek sanat alanında kendini göstermiştir. Lale Devri'nde, Batı tarzı estetik anlayış süslemede devreye girerek doğaya dayalı motiflerin kullanıldığı bir sanat akımı ortaya çıkmıştır.[72]

III. Selim döneminde, İstanbul'a gelen batılı elçilerin yanlarında getirdikleri ressamlar, çeşitli mimari eserlerle manzara resimlerini yapmıştır. Bu ressamlar, Osmanlı yöneticileriyle ilgili kişilerin dikkatini cezbetmiş, batının resmindeki perspektif anlayışı Türk sanatında bir farkındalık oluşturmaya başlamıştır.[73]

---

[69] Aslanapa, **Türk Sanatı,** s. 374.
[70] Süreyya Eroğlu, *"Surname-i Hümayun ve Surname-i Vehbi Bağlamında Nakkaş Osman ve Nakkaş Levni",* **İstanbul Teknik Üniversitesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000, s. 45-56.
[71] Aslanapa, **Türk Sanatı,** s. 384-385.
[72] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 6-8.
[73] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 16.

Asıl amacı sanat olmadığı halde yenileşme hareketleriyle Batı sanatı Türkiye'ye girmeye başlamıştır.[74] Osmanlı padişahı III. Selim zamanında ilk kez resim bir ders olarak okul programında yer almıştır.[75]

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda oluşturulan eğitim kurumları zamanın önemli müesseseleri olmasına rağmen, 16. yüzyıldan itibaren değişen dünyaya ayak uyduramamıştır. Sanayi Devriminden itibaren medrese sistemine dayanan eski eğitim kurumlarının, bozulan teşkilat yapısı değiştirilip yerini modern müesseselere bırakması zaruret haline gelmiştir. Yakın tarihte eğitim kurumlarındaki bu dönüşüme modernleştirme hareketi" denilmiştir.[76]

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketinin başlangıcı askeri okullara dayanmaktadır. Bu devlet ordusunu güçlendirmek ve askeri alanda ilerlemek amacıyla Avrupa'nın bilim, teknoloji ve askeri disiplinlerindeki gelişmelerini takip etmeye başlamıştır.[77]

Bu amaçla, askeri okulların müfredatı Batı resim sanatı ve tekniğini de içerecek şekilde güncellenmiştir. Bu sanat görsel ifade yeteneklerini geliştirmek, perspektif anlayışını öğrenmek ve gözlem yapma becerilerini artırmak amacıyla askeri eğitim programına dahil edilmiştir.[78]

Batıda uzun yıllar içinde gelişen ve mekân algısını sağlayan optik görüntülü resimler, ülkede XVIII. yüzyıl minyatür resminde yavaş yavaş etkilenmeler yoluyla basit düzeyde perspektifle ortaya çıkmıştır. Daha çok meyvelerden oluşan "manav resimlerinde" bu yeni teknikler izlenilmeye başlanmıştır. İstanbul'un saray ve köşkleriyle Anadolu'nun bazı büyük konaklarında mekân kavramını bilimsel temel olarak öğrenme merakı başlamıştır. XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın ilk yarılarının başlarına kadar "ilmi menazır" ve "fenni resim" terimleri ressamlar tarafından sık sık kullanılmıştır.[79]

---

[74] Öndin, **a.g.e.,** s. 14-15; Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 17.
[75] Öndin, **a.g.e.,** s. 17; Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 24.
[76] Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi 1773-1923**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s. 1.
[77] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 39.
[78] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 39-40.
[79] Turani, **a.g.e.,** s. VII.

Osmanlı Devleti'ndeki batılılaşma hareketi toplumsal zeminden gelmeyip, yönetici kadronun müdahale ve zorlaması ile devleti yıkılmaktan kurtarmak amacıyla yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle kültür ve sanat alanındaki değişimlerin bir kısmı, devletin önemli kurumlarındaki ıslahat ve problemleri düzeltmek amacıyla yapılmıştır. Bu durum sanat ve kültürel hayatı da etkilemiştir.[80]

Mühendishane-i Berri Hümayun (Kara Harp Okulu 1773) adını taşıyan okulda (1793-94), askeri amaçlarla başlayan resim öğretimi teknikleri daha sonra Mühendishane-i Bahri Hümayun (Deniz Harp Okulu) okulunda batı perspektif kuralları ile öğretilmeye devam etmiştir.[81] Müfredatına ilk defa resim dersi konulan[82] okulun süresi üç yıl olup şu dersler okutulmuştur: İlmihal, Arapça, Hesap, Hendese, Cebir ve Resim.[83] Osmanlı Devletinin mimarlık işlerini yürüten "Hassa Mimarlık Ocağı" ise 1801 yılında bu okula bağlanmıştır.[84]

Tablo 2.1 Mühendishane-i Berri-i Hümayun Ders Programı (1793)[85]

Sınıf-ı Evvel (1.sene)	**Sınıf-ı Sani (2.sene)**	**Sınıf-ı Salis (3.sene)**	**Sınıf-ı Rabi (4.sene)**
Hüsnü hat	İlm-i Hesap	Coğrafya	Fenn-i Mahrutiiyat
İmla	Usul-i Hendese	Müsellesat-ı Müsteviye	Hesab-ı Tefazuli ve Tamami
Arabi	Coğrafya	Cebir	Cerr-i Eskal
Mukaddimat-ı Hendese	Arabi	Tahtit-i Arazi	İlm-i Heyet
Rakam	Fransızca	Tarih-i Harp	Fenn-i Resmi
Fransızca	-	-	Fenn-i Lağım
-	-	-	Talim Nazariyatı
-	-	-	İstihkam

[80] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 1.
[81] Sezer Tansuğ, **Çağdaş Türk Sanatı,** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 43.
[82] Öndin, **a.g.e.,** s. 17; Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi..,** s. 39.
[83] Ayrıntılı bilgi için Bk.Kemal Beydilli, **Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi: 1776-1826**, Eren Yayınları, İstanbul, 1995, s. 59-75.
[84] Özge Gençel, "*Sanayi-i Nefise Mektebi (1882-1928)",* **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2021, s. 16.
[85] Mustafa Kaçar, *"Osmanlı Devleti'nde Bilim ve Eğitim Anlayışındaki Değişmeler ve Mühendishanelerin Kuruluşu",* **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996, s. 130-131.

Tablo 2.1'de Mühendishane-i Berri-i Hümayun okulunun 1793 yılı ders programı verilmiştir. Mühendis yetiştirilmek üzere kurulan okulda 1. sınıfta, hüsnü hat, imla, Arapça, mühendisliğe giriş, matematik ve Fransızca gibi temel dersler verilmektedir. 2. sınıfta temel derslere coğrafya dersi eklenmiş, 3. ve 4.sınıfta harp tarihi, arazi bilgisi, cebir, trigonometri ve askeri mühendislik dersleri yer almaktadır. 4. sınıfın ders programına "Fenn-i Resmi" adı altında, daha çok mühendisliğe yönelik resim dersinin konulduğu görülmektedir.

Türker'in perspektifli resim yapması, başlangıçta sanatsallığın dışında faydacılık faktörünün yer alması ile olmuştur. Ülkede resimli ilk kitap 1797'de basıldığında artık resim ve harita kitaplarda yer almış daha da önemlisi okullarda resim dersine girilmesi önemli bir aşama olarak kaydedilmiştir.[86]

Orduyu eğitecek subay yetiştirilmesi için bir askeri okulun açılması kararlaştırılmıştır. Böylece 1834 yılında "Mektebi Harbiye" kurulmuştur. Ordu'nun teknik anlamda bu gelişmesini sağlamak amacıyla açılan okulda resim dersi 1847 de *perspektif ve resim* adı ile okutulmaya başlanmıştır.[87] Yetenekli görülen öğrenciler, askeri ve sivil okullarda ders vermek üzere öğretmen olarak yetiştirilmiştir.[88]

12 Şubat 1859 yılında idadi seviyesinde kurulan Mekteb-i Mülkiye, devletin kaymakamlık ve müdürlük gibi mülkiye işlerinde çalışacak memurlarını yetiştirmek üzere kurulmuştur.[89] 1867 yılında okul üç yıla çıkarılarak ders programı yeniden şekillendirilmiştir.[90]

Tablo 2.2 Mekteb-i Mülkiye'nin Ders Programı (1868)[91]

Yıl	Dersler
1. Yıl	Arabi, Farsi, Hesap, Coğrafya, Tarih, İnşa, Rika, Resim
2. Yıl	Arabi, Farsi, Hesap, Coğrafya, Tarih, Cebir, İnşa, Rik'a, Resim, Mecelle,
	Arabi, Farsi, Hendese, Coğrafya, Tarih, Hikmet, Fizik ve Kimya,
3. Yıl	İnşa, İlm-i Servet, Muâhedât, Kanun-i Ticaret, Usul-i Defteri, Rik'a, Resim

[86] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 16.
[87] Öndin, **a.g.e.,** s. 17; Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 40.
[88] Tansuğ, **a.g.e.,** s. 40-50.
[89] Yücel, **a.g.e.,** s. 7-8.
[90] Resul Babaoğlu, *"Osmanlıdan Cumhuriyete Mekteb-i Mülkiye (1859-1960)",* **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2017, s. 58-59.
[91] Öndin, **a.g.e.,** s. 17; Babaoğlu, **a.g.e.,** s. 58-59.

Tablo 2.2'de 1868 yılı Mektebi Mülkiye'nin ders programı yer almaktadır. Okulda, ders programı aşağıdaki gibidir:

1.sınıfta öğrencilere Arabi (Arapça), Farsi (Farsça), hesap (matematik), coğrafya, tarih, inşa (mimarlık), rika (güzel yazı) ve resim dersleri okutulmaktadır. 2.sınıfta ise derslerin sayısı artırılmış, Cebir (matematiksel sembollerle hesap), mecelle (Osmanlı hukuku), hendese (geometri), hikmet (mantık), fizik ve kimya müfredata eklenmiştir. 3. sınıfta ilm-i servet (ekonomi), muâhedât (ticaret hukuku), kanun-i ticaret (ticaret kanunu) ve usul-i defteri (defter tutma yöntemleri) dersleri işlenmektedir. Tabloda belirtildiği gibi, her üç sınıfta da resim dersi programda yer almıştır.

Batılılaşma hareketinin başlangıcı, Osmanlı döneminde askeri okullarda olmuştur. Zayıflayan ordu ve asker ihtiyacını güçlendirmeye çalışan Osmanlı Devleti, Avrupa'nın bilim ve teknikteki ilerlemesini askeri alanda sağlamak isterken, batı resmi ve tekniğini de okul programına almıştır. Böylece, Osmanlı Devleti'nin ilk resim öğretmenleri asker kökenli olmuştur.[92] Askeri okuldan mezun subaylar, Türkiye'nin ilk resim eğitimcileri olarak *"Güzel Sanatlar Akademisinin"* kuruluşuna kadar öğretmenliklerini sürdürmüştür.[93]

II. Mahmut'un resmini devlet dairelerine törenle astırması, toplumda resim sanatının değerinin artması ve tanınmasına yönelik önemli bir adım olmuştur.[94] Bu hükümdar döneminde az da olsa Türklerden resim yapanlar bulunmuştur. Daha da önemlisi, "Ferik İbrahim Paşa ile Ferit Tevfik Paşa" Avrupa'ya resim öğrenimi için gönderilmiştir.[95] Buna rağmen askerlik mesleğini seçen sanatçı ruhlu kişiler, atölye yaşamına gerekli ilgi ve zamanı gösteremediğinden toplumda resim sanatı yeterli ilgiyi bulamamıştır.[96]

II. Mahmut döneminde batı müziği tarzında askeri bando takımının başına "Giuseppe Donizetti" adlı bir İtalyan getirilerek çalışmalar yapılmıştır.[97] Ayrıca "Müzika-ı

[92] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 39.
[93] Aynı yer.
[94] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 38.
[95] Öndin, **a.g.e.,** s. 22-23; Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 39.
[96] Adnan Turani, **Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı,** İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1977, s. VII.
[97] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 42.

Humayun" adıyla kurulan batı müziği branşındaki bandonun yanı sıra "Türk Musikisi" bölümü de açılmıştır.[98]

Sultan II. Mahmut yayınladığı bir fermanla 1824 yılında, ilköğretimi zorunlu hale getirmiştir. 1847'de ilköğretim ve öğretmenleri hakkında yayınlanan bir talimatname ile ilkokul çocuklarının eğitiminde başlanan modernleşme geleneksel akışın değiştiği ilk alan olmuştur.[99]

Sultan Abdülaziz batılı memleketlerde gördüğü sanatsal faaliyetlerden etkilenerek, ilk defa "C.F. Fuller" isimli bir heykeltıraşa at üzerindeki heykelini yaptırmıştır.[100] Türkiye'deki resim sanatının gelişmesinde önemli katkıları olan bu hükümdar, "Seyit Bey'i" ve daha sonra "Ahmet Ali Bey'i" Avrupa'ya resim tahsili için göndermiştir.[101] Bu bağlamda Şeker Ahmet Paşa tarafından açılan ilk resim sergisine birtakım kulüplerinin oluşumuyla (Elifba), ülkedeki ilk sanat faaliyetleri başlamıştır.[102]

Sultan Abdülaziz döneminde, az da olsa sarayda düzenlenen resim sergilerinin yanı sıra resimli gazeteler de basılmaya başlanmıştır. Bu suretle elde edilen resimli gazetelerin en eskisi "Ruzname-i Ayineyi Vatan" olarak bilinmektedir.[103]

Bu hükümdar zamanında sivil okullarda da kısmi olarak resim dersinin yapıldığı bilinmektedir. Darülmuallimin (Erkek Öğretmen Okulu), Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu) Mekteb-i Sanayi-i (Sanat Okulu) Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) ve benzeri okullarda basit resim dersleri işlenmeye başlanmıştır.[104] Rüştiye ve idadilerin I. Meşrutiyet dönemindeki ders programlarına resim ve hüsnü-i hat dersleri konulmuştur.[105]

---

[98] San, *Sanat Eğitimi*, s. 215-226.
[99] Aykaç, **a.g.e.,** s. 8.
[100] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 104-105.
[101] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 105.
[102] Öndin, **a.g.e.,** s. 18; Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 733-760.
[103] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 106.
[104] Lale Altınkurt, "*Türkiye'de Sanat Eğitiminin Gelişimi",* **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı: 12, 2015, s. 2.
[105] Yalçın Lüleci, *"İktidar ve Sanat",* **İstanbul Üniversitesi Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 188.

Tablo 2.3 Mekatibi Rüşdiye/İdadiye Ders Programında Sanat Eğitimi (1904) [106]

Okulun Adı	Dersler	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Mekatibi	Resim	1	1	1	1	1
Rüşdiye/İdadiye	Hüsnühat	2	1	1	1	2

Tablo 2.3'te Mekatibi Rüşdiye/ İdadiye ders programında yer alan sanat eğitimi kapsamındaki resim ve hüsnü hat dersleri gösterilmektedir. Resim dersi, 1. sınıftan 6. sınıfa kadar olan tüm sınıflarda haftada 1 saat olarak işlenmiştir. Hüsnü hat dersi ise 1. ve 5. sınıflarda haftada 2 saat, 2. 3. 4. ve 6. sınıflarda ise 1 saat olarak programa dahil edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde ortaöğretimin modern anlamda ilk kuruluşu Galatasaray Sultanisi ile olmuştur. "Mekteb-i Sultani" adı verilen okulda tedrisat esas itibariyle Fransızca olup, bazı dersler Türkçe gösterilmiş, Müslüman ve gayrimüslim öğrenciler bir arada okumuştur.[107]

Tablo 2.4 Mektebi Sultaniler 'de Okutulan Sanat Eğitimi Ders Saatleri (1915)[108]

Okulun Adı	Dersin Esamisi	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	9.Sınıf	10.Sınıf		11.Sınıf		12.Sınıf	
						Fünun	Edebiyat	Fünun	Edebiyat	Fünun	Edebiyat
Sultaniler Ders Cetveli (Devre-i Ula)	Resmi Hatti ve Hendese	1	3	3	3	-	-	-	-	-	-
	Resim	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
	Musiki (Gına)	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Sultaniler Ders Cetveli (Devre-i Saniye)	Resim	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-

[106] Yücel, **a.g.e.,** s. 145.
[107] **Galatasaray Lisesi,** Galatasaray Lisesi, http://gsl.gsu.edu.tr/tr/tarihce/mekteb-i-sultani-nin-kurulusu, Erişim Tarihi: 08.12.2022.
[108] Yücel, **a.g.e.,** s. 154-155.

Tablo 2.4'te, Mektebi Sultanilerin 1915 yılı ders müfredatında yer alan sanat eğitimi dersleri aşağıda gösterilmiştir:

Sultaninin Devre-i Ula kısmı: 6. sınıfta resmi Hatti, hendese ve musiki (gına) dersi haftada 1'er saat olarak yer almaktadır. 7.ve 8. sınıflarda resmi hatti ve hendese haftada 3'er saat, resim 1 saat, musiki (gına) 1 saat olarak işlenmektedir. 9. sınıfta resmi hatti ve hendese 3'er saat, resim 1 saat olarak yer alırken müzik dersi müfredatta bulunmamaktadır.

Okulun 2. devresi olan Devreyi Saniye kısmı: Sadece 10. ve 11. sınıfların Edebiyat ve Fen bölümlerinde resim dersi haftada 1'er saat halde işlenmektedir.

Halife Abdülmecid Efendi, çeşitli toplumsal, kültürel ve sanatsal örgütlerde aktif rol alarak birçoğunun fahri başkanlığını üstlenmiştir. Ayrıca, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin 1911-1914 yılları arasında yayınladığı gazeteye destek vermiştir. İstanbul Sergi Salonları, 1901, 1902 ve 1903 yıllarında düzenlenirken, Galatasaray Sergileri 1916 da ilk kez Abdülmecid Efendi'nin himayesinde gerçekleştirilmiştir.[109] Halife Abdülmecid Efendi'nin yaptığı resim çalışmaları ise basit eskizlerden ibaret olmayıp, yağlı boya tablolarından meydana gelmiştir.[110]

Rüştiye ve idadilerdeki resim anlayış ve uygulaması, öğretmen tarafından tahtaya çizilen krokilerin öğrenciler tarafından kopya edilmesi şeklindeydi. Öğrenci öğretmenin çizdiği krokinin ne kadar benzerini çizebilirse, gelişimini de o derece iyi tamamlamış sayılırdı. Konusunu tabiattan ya da hayalden alan resim çalışmaları bu okullarda yapılmazken Sanayi-i Nefise Mektebinde batı tekniğinde sanat eğitimi çalışmaları gerçekleştirilerek buranın mezunları da resim öğretmeni olarak diğer okullara atanmıştır. Sanayi-i Nefise'nin mezun öğrenci sayısı az olduğundan, okullardaki resim öğretmeni açığı kapatılamamıştır. Bu nedenle Bahriye ve Harbiye mektebi mezunları, gördükleri mesleki resim dersi nedeniyle bu alanda öğretmen

[109] Öndin, **a.g.e.,** s. 40; **Türkiye Kültür Portalı,** Abdülmecid Efendi; https://www.kulturportali.gov.tr/portal/abdulmecid-efendi, Erişim Tarihi: 25.05.2023.
[110] Cezar, **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi,** s. 107.

olarak diğer okullara atanmıştır. Ancak bu öğretmenler de derslerde kopyalama metodunu uygulamaya devam etmiştir. [111]

1908 yılında meşrutiyetin ilan edilmesiyle Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketi ve batılı anlamda sanat eğitimi faaliyetleri hız kazanmıştır. Usta-çırak ilişkisi şeklinde yürütülen sanat eğitimi, askeri ve meslek okullarından başlayarak ülkenin örgün eğitim alanına girmiştir.[112]

1910 yılında resim-iş öğretiminin gelişimi konusunda incelemeler yapmak üzere, Maarif Nazırlığı tarafından "İsmail Hakkı Baltacıoğlu" Avrupa'ya gönderilmiştir. Dönüşünde, Darülmuallimin de resim öğretmeni olarak çalışmaya başlarken bu eğitim kurumu ve Darülfünunda resimle ilgili konferanslar vermiştir.[113]

1913 yılında rüştiye ve idadilerin ders programlarına sanat eğitimi kapsamında, gına (musiki) adı altında dersin konulması, bir yenilik hareketi olarak görülmüştür.[114]

I. Dünya Savaşı (1914) nedeni ile Avrupa'dan dönen ve ressamlar "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti" ni kurdular. Genç ressamlar ilk sergilerini, "Galatasaray Yurdunda" açmıştır. [115] 1914 ressamları, kendilerine özgü empresyonist ressamlar olurken, Resmin içine doğa ve natürmortlar değil, çıplaklık da girmiştir. 1914'te empresyonist ressamların en güçlü temsilcileri: "İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Namık İsmail, Feyhaman Duran, Avni Lifij, Ruhi Arel ve Hikmet Onat" olmuştur.[116]

2.3.1. Darülmuallimin (Öğretmen Okulu)

II. Mahmut devrinde (1808-1839) açılan mekteplere öğretmen yetiştirmek amacıyla, 16 Mart 1848'de İstanbul Fatih'te hizmete giren Darülmuallimin öğretmen okuluna ilave olarak,[117]1868'de "Darülmuallimin-i Sıbyan" adı altında iki yıllık bir öğretmen

[111] Telli, **a.g.e.,** s. 10.
[112] Nurullah Berk, Hüseyin Gezer, **50 Yılın Türk Resim ve Heykeli**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 17.
[113] San, *Sanat Eğitimi,* s. 215-226.
[114] San, *Sanat Eğitimi,* s. 215-226.
[115] Berk, Gezer, **a.g.e.,** s. 18.
[116] Öndin, **a.g.e.,** s. 37; Berk, Gezer, **a.g.e.,** s. 23-25.
[117] Cemil Öztürk, "**Darülmuallimin**", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/darulmuallimin, Erişim Tarihi: 27.06.2023.

okulu daha hizmete girmiştir.[118] 1870 yılında ise kadın öğretmen yetiştirilmesi amacıyla "Darülmuallimat" kız öğretmen okulları açılmıştır.[119]

Ülkede sanat ve resim eğitiminde yapılan geliştirici çalışmalar da Darülmualliminin (öğretmen okulunun) etkisi büyük olmuştur. Okul Müdürü Mustafa Satı Bey ve öğretmenlerden İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu kuruluşun gelişiminde önemli roller üstlenmiştir. Resim derslerinde teknik olarak kopya metodu kullanılmıştır. Mustafa Satı Bey'in yazdığı bir makalede yer alan "basitten mürekkebe" adlı metot okulun resim derslerinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu metodun uygulanmasında önce basit otlar, iğne, çivi sonra hokka, bardak, kitap, kutu, yaprak, çiçek ve benzeri nesneler çizdirilmiştir. Bu metodun ana ögesini basit maddeler oluşturmuştur.[120]

Okul müzesini kuran Satı Bey, sanat eğitimi derslerinin gelişiminde büyük bir çaba sarf etmiştir. Ayrıca okulda çıkarılan Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası adlı dergide İsmail Hakkı Baltacıoğlu resim ve el işleriyle ilgili yazılar kaleme almıştır.[121]

İlk defa, eğitim müfredatında resim programını yapan İsmail Hakkı Baltacıoğlu Sanayi-i Nefise Mektebi mezunu olan Şevket Bey'i (Şevket Dağ) Darülmuallim'e öğretmen olarak atamıştır. Darülmuallimin'de resim eğitimi ilk etaptaki kopyalamaya nazaran daha ileri bir seviyeye taşınırken, süsleme ve ezberden yapılan resim ve hayali kompozisyonlar yer almaya başlamıştır. Ayrıca yenilikleri anlatmak için, yaz tatillerinde ilkokul öğretmenleri de resim kursları açmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Şevket Dağ'ın gayretleri ile Darülmualliminin, Türkiye sanat eğitiminde özel bir yer alması sağlanmıştır.[122]

[118] Aynı yer.
[119] Aynı yer.
[120] Telli, **a.g.e.,** s. 11.
[121] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 41.
[122] Telli, **a.g.e.,** s. 11.

Tablo 2.5 Rüşti Darülmuallimin / Darülmuallimin Okullarında Sanat Eğitimi[123]

Okulun Adı	Esamii Dürus	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
Rüşti	Resim	-	1	1
Darülmuallimin Programı	Hüsnü Hat	1	1	-
	Resim	1	1	1
Darülmuallimin Programı	El Hünerleri	4	3	3
	Musiki	1	1	1

Tablo 2.5'te, 1900 yılında ortaokul seviyesindeki Rüşti Darülmuallimin ve genel seviyedeki Darülmuallimin Mekteplerinin sanat eğitimi kapsamındaki ders programları verilmektedir. Rüştü Darülmuallimin Mektebi'nde, resim dersi 2. ve 3. sınıflarda haftada 1 saat, hüsnü hat dersi 1. ve 2. sınıflarda 1 saat olarak işlenmektedir.

Darülmuallimin Mekteplerinin ders programında, sanat eğitimi kapsamında resim dersi 1., 2. ve 3. sınıflarda haftada 1 saat, musiki dersi ise aynı sınıflarda 1 saat işlenmektedir. El hünerleri dersi ise 1. sınıflarda haftada 4 saat, 2. ve 3. sınıflarda 3 saat olarak programda yer almaktadır.

2.3.2. Sanayi-i Nefise Mektebinin Kuruluşu ve Öğretim Programı

Ülkenin ilk sanat ve sanatçısını yetiştiren Sanayi-i Nefise Mektebi 3 Mart 1883 tarihinde faaliyete geçmiştir. Avrupa'daki benzerlerine göre kurulan bu yüksekokul; mimari, resim, heykel ve diğer görsel sanatların öğretildiği, ilk güzel sanatlar okuludur.[124]

Osman Hamdi Bey, 1 Ocak 1882 tarihinde "Sanayi-i Nefise Mektebi" Müdürlüğü'ne görevlendirilirken, bu okulun eğitimi uzun yıllar İstanbul'a gelen yabancı hocalar tarafından sağlanmıştır. Okulun açılışında, resim heykel, mimarlık ve gravür bölümleri

[123] Yücel, **a.g.e.,** s. 212-213.
[124] Derya Uzun Aydın, **Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Türk Heykel Sanatındaki Yeri ve İlk Heykeltıraşlar, Gece Kitaplığı,** İstanbul, 2014, s. 91.

oluşturulmuştur.[125] 20 öğrenci ile eğitim-öğretime başlayan Sanayi-i Nefise Mektebi iki sene içinde öğrenci sayısını 60'a çıkararak büyük bir başarı elde etmiştir.[126]

Bu okula alınacak öğrencilerin 17 yaşından büyük ve lisenin yedi yıllık programından mezun olması veya bir komisyon huzurunda, sınava tabi tutulması gerekmiştir. Okulun resim bölümü 5, mimarlık ve heykeltıraşlık bölümü 4, hakkaklık bölümü ise 3'er yıl olup, öğrencilerin bir yıl hazırlık okumaları şarttır.[127] Bu kuruluş, 30 Aralık 1886'da Ticaret Nezaretinden ayrılarak, Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.[128]

1891 yılında mektebin heykel bölümü mezunlarından Feyzi, Nizamettin ve İhsan Beyler, Avrupa'ya tahsil için yollanan ilk akademili öğrenciler olmuştur.[129]

1 Kasım 1914'te açılan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi (Kız Güzel Sanatlar Akademisi) başlangıçta sadece resim ve heykel bölümlerinden oluşmaktadır. Avrupa'dan dönen Ressam Feyhaman Bey, Kız Sanayi-i Nefise Mektebi'nin resim bölümünde hocalığa başlamış ve aynı zamanda okulun son müdürü olmuştur.[130] Okulun ilk müdiresi ve kadın ressamı ise Mihri Müşfik Hanımdır.[131]

İlk kez Osman Hamdi Bey döneminde, Türk öğretim elemanları görev almaya başlarken, Ömer Adil Bey bu alanda başlangıcı teşkil etmiştir. 1904 yılında heykel bölümünde hocalığa başlayan Heykeltıraş İhsan Bey, 1914 yılında Osman Efendi'nin emekliye ayrılmasıyla bu bölümün tek hocası olarak kalmıştır. 1914 yılında İbrahim Çallı, 1915 yılında ise Hikmet Onat resim bölümünde hocalık görevini sürdürmüştür.[132]

Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olduktan sonra Avrupa'ya giden bazı öğrenciler 1914-1920 yılları arasında, akademinin resim bölümünde göreve başlamıştır. Türk

---

[125] Uzun Aydın, **a.g.e**., s. 98.
[126] Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi…,** s. 733-760; Öndin, **a.g.e.,** s. 119-120.
[127] Öndin, **a.g.e.,** s. 122-125; Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi…,** s. 733-760.
[128] Aynı yer.
[129] Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi…,** s. 733-760.
[130] Aynı yer.
[131] Necmettin Karabulut, "*Sanatta Batılılaşma Hareketleri ve Mihri Hanım".* **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, 1995, s. 80.
[132] Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi…,** s. 733-760.

resim sanatına yenilikler getiren İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Nazmi Ziya Feyhaman Duran başlıca resim öğretmeni ve sanatçıları arasında yerini almıştır.[133]

2.3.3. İstanbul Belediye Konservatuvarı

1914 yılında, Cemil Topuzlu Paşa'nın çabalarıyla Darülbedayi (Güzellikler Evi) adıyla bilinen İstanbul Şehir Tiyatroları ve Darül-Elhan (Melodiler/Nağmeler Evi) olarak anılan İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, İstanbul Belediyesi'ne bağlı halde ilk resmi sahne ve müzik sanatları okulu namıyla kuruluş çalışmalarına başlamıştır. Bu süreçte, ünlü tiyatro adamı André Antoine, İstanbul'a davet edilmiştir. Darülbedayinin amacı, tiyatro, sahne müziği, Türk ve batı müziği türlerini bir araya getiren ulusal bir konservatuvar oluşturmaktır.[134]

Darülbedayi, tiyatro ve müzik olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Bunlardan müzik kısmı ise Doğu ve Batı müziği olmak üzere iki şubeye ayrılmıştır. Okulun açılış töreni için hazırlıkların yapıldığı esnada 1. Dünya Savaşı'nın başlaması eğitim faaliyetlerinin belirsiz bir süre ertelenmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, okulun öğretmen ve öğrencileriyle bazı temsilleri Ferah Tiyatrosu'nda eğitimlerine devam etmiştir.[135]

Savaş şartları nedeniyle Batı Müziği Bölümü kapanmış, Türk Müziği Bölümü ise bir süre daha icra çalışmalarını sürdürmüştür. Ancak, mali sıkıntılar nedeniyle 14 Mart 1916'da Türk Müziği Bölümü de faaliyetini durdurmuştur. Darülbedayinin Müzik Bölümü'nde yürütülen çalışmalar ilerleyen yıllarda Darül-Elhan'ın oluşumuna da etki etmiştir.[136]

Darülbedayinin kapanmasından sonra 1 Ocak 1917'de Bakanlar Kurulu Kararıyla Türk Müziği'ne yönelik bağımsız bir okul olan Darül-Elhan açılmıştır.

---

[133] Aynı yer.

[134] **İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı,** Tarihçe, https://konservatuvar.istanbul.edu.tr/tr/content/konservatuvarimiz/tarihce, Erişim Tarihi: 08.12.2022; Derya Şimşek, "İstanbul Belediye Konservatuvarı", Atatürk Ansiklopedisi; https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/ Erişim Tarihi: 25 Mart 2023.

[135] Aynı yer.

[136] Aynı yer.

“Konservatuvar” anlamına gelen Darül-Elhan Osmanlı döneminde İstanbul'da kurulan ilk resmi müzik okulu olmuştur.[137]

[137] Aynı yer.

3. ATATÜRK DÖNEMİ SANAT EĞİTİMİ (1923-1938)

Bu bölümde Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime bakış açısı; yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim politikası, çıkarılan kanun ve yönetmelikler, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde kurulan hükümet ve CHP programlarında yer alan eğitim meseleleri incelenmiştir. Ayrıca sanat eğitimi özelinde ülkeye davet edilen yabancı uzmanların görüşleriyle Atatürk'ün sanat ve sanatçıya olan yaklaşımı, çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Dahası dönemin sanat eğitimi; ilkokul, ortaokul, lise ve öğretmen yetiştiren okullarının müfredat programları göz önünü getirilerek değerlendirilmiştir.

3.1. Atatürk Dönemi Eğitim Politikası (1923-1938)

Atatürk, Batının Türkiye'ye yapacağı katkının, toplumsal yaşayış şekli ve müspet bilimlerde olduğunu görmüştür.[138] Millî Mücadelenin zor şartları altında Türk eğitimindeki durumu gözlemleyerek eksiklerini teşhis eden Atatürk Sakarya Savaşından önce verdiği direktiflerle, bu eksikliklerin giderilmesi yolunda çalışmalara başlanmasını istemiştir. Bu bağlamda Millî Mücadele devam ederken 15-21 Temmuz 1921 tarihinde, Ankara'da toplanan I. Maarif Kongresinde eğitimle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Atatürk'ün eğitime yönelik düşüncelerinin merkezinde toplumdaki bilgisizlik ve cehaletin kısa sürede kaldırılması vardır. "Eğer Cumhurbaşkanı olmasam, Maarif Vekili olmak isterdim" diyen Mustafa Kemal Atatürk; bizzat eğitimin uygulayıcısı olduğunu göstermiştir. Türk Harf İnkılabında başöğretmenlik görevini de üstlenen Atatürk, 31 Ocak 1928'de yurt içi ve dışında, çalışkan öğrencilerin eğitim alması amacıyla Maarif Cemiyetini (Türk Eğitim Derneği) kurmuştur.[139]

Cumhuriyetin teşkil edildiği yıllarda Atatürk ilke ve inkılaplarının halka anlatılması ve kırsal kesime ulaştırılmasında ilköğretimden yararlanılmıştır. Birey ve toplumda demokrasi bilincini kazandırmak, gelişen dünyayı bilim ve fende yakalayıp millet

---

[138] Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi Makaleler IV, (**Editör: Mümtazer Türköne ve Tuncay Önder), İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 20.
[139] Bahattin Demirtaş, *"Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler*", **Gazi Akademik Bakış**, Sayı: 2, 2008, s. 164-165.

bilinci oluşturmak için eğitimden faydalanılmıştır. [140] Hükümetlerin eğitim politikası döneme göre değişikliklere uğramıştır.[141]

Cumhuriyetin ilanından sonra ortaya çıkan başlıca eğitim sorunları, sistem ve metot yanlışları, fiziki ve maddi yetersizlikler ve eğitim kurumlarını mevcut durumudur. 1923-1924 yılında yaklaşık 12 milyon olan Türkiye nüfusunun %10'u ile kadınların %3'ü okuryazardır. Uzun süren savaşlarda ülkenin birçok öğretmeni kaybedilirken kalanları da mesleki formasyon bakımından yetersiz haldedir. [142] Mustafa Kemal Atatürk: "... en mühim, en esas eğitim meselesidir. Eğitimdir ki bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir cemiyet halinde yapar ya da esaret ve sefaletle terkeder." diyerek eğitimin ülke insanı için ne denli önemli olduğu gerçeğini ortaya koyar."[143]

1923-1924 eğitim-öğretim yılında, Türkiye'de 4.894 ilkokul, 72 ortaokul, 23 lise, 64 meslek okulu, 9 fakülte ve yüksekokul olmak üzere, toplam 5.062 öğretim kurumu vardır. Okullardaki öğretmen ve öğretim üyesi sayısı ise 11.918'dir. İlkokullarda 341.941, ortaokullarda 5.905, liselerde 1.241, meslek okullarında 6.574 ve yükseköğretimlerde 2.914 olmak üzere toplamda 358.575. öğrenci vardır.[144]

Atatürk'ün anlayışına göre; eğitim milli ve bilimsel olurken aynı zamanda yaygınlaştırılmalıdır. Öğretim de ise birlik sağlanmalıdır.[145]

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren Türkiye Muallimler Birliği, ilk kongresini 25 Ağustos 1924 tarihinde Ankara'da yapmıştır. 1921-1936 yılları arasında sosyal siyasal, kültürel ve ideolojik açıdan faaliyet gösteren bu birlik Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sendikalaşmaya örnek gösterilebilir.[146] Mustafa Kemal Atatürk, 1924 kongresine katılarak öğretmenlere hitaben şunları söylemiştir:

> "Muallimler, Cumhuriyet'in fedakâr muallimleri ve mürebbileri olarak yeni nesli yetiştireceksiniz ve yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserinizin değeri, sizin beceriniz ve

[140] Nurdan Kalaycı, **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim- Hükümet Programları ve Uygulamalar,** Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998**,** s. 28.
[141] Kalaycı, **a.g.e.,** s. 31
[142] Demirtaş, **a.g.m.,** s. 162-163.
[143] İhsan Doğramacı, *"Atatürk ve Eğitim",* **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: I, Sayı: 3, 1985, s. 657.
[144] Demirtaş, **a.g.m.,** s. 156.
[145] Nuray Senemoğlu, "*Atatürk ve Eğitim",* **Eğitim Dünya Dergisi**, Cilt: XVI, 2018, s. 3.
[146] Yunus Pustu, *"Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936)",* **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** Cilt: XXXV, Sayı: 99, 2019, s. 55.

> fedakârlık derecenizle doğru orantılı olacaktır. Unutmayınız ki, Cumhuriyet sizden 'fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür' nesiller beklemektedir.” [147]

5 Mayıs 1925’te Ankara Türk Ocağında toplanan “Türkiye Muallimler Birliği Kongresi’nde İsmet İnönü, eğitim ile ilgili olarak: “Eğitimin özellikle milli olması gerektiğini, siyasi ve vatani mahiyeti itibarıyla aynı topraklar üzerinde yaşayan Türk milletinin kültürel, düşünsel ve toplumsal yapısıyla bir bütün olarak geliştirilmesi gerektiğini” belirtmiştir.[148]

Cumhuriyetin kuruluşuyla Türk tarihinin dünya kültürel uygarlıkları içindeki önem ve yerinin ortaya konulması için çalışmaların yapılması, güzel sanatlar eğitimindeki faaliyetlerin de önünü açmıştır.[149]

3.1.1. Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati

1925-1929 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı yapan Mustafa Necati’nin, üç yıllık görevi döneminde, Cumhuriyet coşkusu ile eğitimde önemli atılım ve gelişmeler yaşanmıştır.[150] Bu dönemde, eğitim alanında gerçekleştirilen en önemli yenilik; 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen Harf İnkılabı olmuştur.[151]

Türkiye Muallimler Birliği [152] Genel Başkanı olan Mustafa Necati; “Maarif hizmetinde asıl olan öğretmenliktir” hükmünü, 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanuna koydurmuştur. Mustafa Necati'nin bakanlığı döneminde, Türkiye’deki bütün yabancı okullar sıkı bir denetim altına alınmış, 822 sayılı Kanunla orta öğretim parasız hale getirilmiştir. Ayrıca 823 sayılı Kanunla, bütün okul kitaplarının bakanlıkça bastırılması kararlaştırılmıştır. Köy Muallim Mektepleri modeli çalışması için, 1927 yılında Denizli Erkek Muallim Mektebi, Köy Muallim Mektebi'ne çevrilmiş, Kayseri’de Zincirdere Köy Muallim Mektebi açılmıştır. 1926 yılında Avrupa’daki ilköğretim programları incelenerek, ülke için yeni bir ilkokul programı hazırlanmıştır.

---

[147] Alp Hayrünisa, *“Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve İlköğretimine Genel Bir Bakış (1923-1929)”,* **İstanbul Üniversitesi Türkoloji Kültürü,** Cilt: IV, Sayı: 7, s. 103.
[148] **Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri,** Cilt: I, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1946, s. 91.
[149] Nurgün Koç, *“Atatürk ve Güzel Sanatlar”,* **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 1, Sayı: 2. 2012, s. 43.
[150] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 73.
[151] Fuat Özer, *“Mustafa Necati Bey (1894 -1 Ocak 1929)”,* **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: VIII, Sayı: 13, 2005, s. 165-88.
[152] **Muallimler Birliği,** 2. Sene, Sayı 22, Türkiye Muallimler Birliği Umumi Merkezi, Ankara, (1956 SB 470) https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/issue/16992., Erişim tarihi: 05.04.2023

Öğretmen yetiştirilmesi için İlk Mektep Muallim Muavinleri Kanunu çıkarılırken, 30 Nisan 1932'de Balıkesir Necati Bey Muallim Mektebi açılmıştır.[153]

Mustafa Necati, Avrupa'daki eğitim sistemini incelemek üzere görevlendirilmiş ve dönüşünde gazetecilere şu demeci vermiştir:

> "…Güzel sanatlar konusunda yurdumuz zengindir. Güzel sanatlar yalnız bir süs değil, bir gereksinimdir. Bu gereksinimi bütün halk duymalı ki, bizde de yüksek sanatçı yetişecek ortam doğsun. Genel olarak okullarda sanat zevkinin gelişmesi için batıdaki yöntemleri olduğu gibi kabul edeceğiz. Eski Türk sanatlarının yaşayabilmesi için çağdaş olması gerekmektedir. Öte yandan yabancı yapımların yerine, Türk yapımlarının konabilmesi için, süsleme sanatının yurda girmesi gerekir. Onun için süsleme sanatının ülkemizde kurulmasına çalışacağız. Bunun için Güzel Sanatlar Akademisinin, Süsleme Sanatları Kolunu geliştireceğiz."[154]

Bu sözlerle Mustafa Necati, güzel sanatlarda zengin Türkiye'nin sanatçılar yetiştirmesi gerektiğini, okullarda sanat zevkinin geliştirilmesinde batıdaki yöntemlerin alınmasının zorunlu olduğunu ve yerli süsleme sanatının da yaşatılmasının icap ettiğini ileri sürmüştür.

Mustafa Necati başka bir söylevinde: "Yontunun ve resmin batı dünyasında oynadığı rol, gerçekten ve özenle herkesin dikkatini çekecek kadar belirgindir." demiştir.[155]

Mustafa Necati'nin Millî Eğitim Bakanlığı döneminde kurulan Mektep Müzesi yönetimine İsmail Hakkı Tonguç atanmıştır. Bu müzede bütün illerden seçilen öğrenci çalışmaları ve ders araçları sergilenmiştir. Çalışmalar arasında ödev defteri, öğrencilerin sanatsal ve kültürel etkinliklerini gösteren fotoğraf ve öğretmenlerin yaptıkları resimler yer almıştır. 1947 yılında çıkan bir yangınla diğer binalarla birlikte yanan mektep müzesinin bir daha yenisi yapılamamıştır.[156]

Mustafa Necati'nin sanat eğitimine yaptığı katkılardan bir diğeri ise Sanayi-i Nefise Encümeni'nin kurulması ve İş Prensiplerine Müstenit Tedrisat Kursunun açılmasıdır. Bu kurs, 1 Temmuz-1 Eylül 1926 tarihleri arasında Ankara'da resim ve el işleri öğretmenlerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Kursa Alman eğitim bilimcileri "Frey"

---

[153] Özer, **a.g.m.**, s. 165-168.
[154] Gençel, **a.g.e.,** s. 241.
[155] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 73.
[156] Öndin, **a.g.e.,** s. 53; Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 75.

ve "Stiehler" davet edilmiştir. Kurs programı, ilkokul birinci sınıftan ortaokul son sınıfa kadar çocukların eğitimine yönelik olarak düzenlenmiştir.[157]

3.1.2. Eğitime Yönelik Çıkarılan Kanunlar

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim alanındaki en önemli yeniliklerinden olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, yeni Türk harflerinin kabulü, Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu, halkevlerinin açılması, Millet Mektepleri ve Heyet-i İlmiye toplantıları dönemin çalışmalarının başında gelmektedir.

Atatürk 1922 yılındaki TBMM'nin açılış konuşmasında, "Hükümetin en önemli görevinin eğitim olduğunu, bunu sağlamak için de ülkenin içinde bulunduğu toplumsal ihtiyaçlar, çevre koşulları ve yüzyılın gereksinimlerine uygun bir programın hazırlanması gerektiğini" belirtmiştir.[158] Böylece çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitimde laikleşme süreci de başlamıştır. Ayrıca bu kanun yeni Türk harflerinin kabulü için de zemin hazırlamıştır.[159]

6 Mart 1340 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan 430 nolu Tevhid-i Tedrisat Kanunu aşağıdaki önemli maddelerden oluşmaktadır:

1. Türkiye'deki tüm eğitim öğretim kurumları Maarif Vekâlet'ine bağlanmıştır.

2. Şer 'iye ve Evkaf Vekaleti ile özel vakıflar tarafından idare edilen tüm medrese ve mektepler Maarif Vekâlet'ine devredilmiştir.[160]

Öte yandan 13 Mart 1924 tarihinde kabul edilen 439 sayılı "Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu", öğretmenliği bir meslek haline getirerek eğitim ve öğretim faaliyetlerinden sorumlu tutmuştur.[161] Kanunun 1. ve 2. maddelerinde, öğretmenlik mesleğinin temel prensipleri şöyle ifade edilmiştir:

---

[157] Öndin, **a.g.e.,** s. 56; Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 76-78.
[158] Ahmet Kuşci, **Türk Eğitim Tarihi (1923-1950),** İksad Yayınevi, Ankara, 2021, s. 75.
[159] Kuşci, **a.g.e.,** s. 76.
[160] TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, Cilt: II, 03.03.1340, s. 242; **Resmî Gazete,** Sayı: 63, 06 Mart 1924.
[161] TBMM, **Tutanak Dergisi:** Dönem: 2, Cilt: IV, 65. Birleşim, 10.12.1339. s. 135-140 ; TBMM, **Tutanak Dergisi:** Dönem: 2, Cilt: III, 58. Birleşim, 26.11.1339. s. 624-627 ; TBMM, **Kanunlar Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: II, 12.03.1340, s. 251.

1. Öğretmenlik, devletin genel hizmetleri arasında yer alan, eğitim ve öğretim görevlerini üstlenen, ayrı sınıf ve derecelerle belirlenmiş bir meslektir.

2. Öğretmenler, bulundukları okulların düzeyine göre ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere üç farklı kategoride sınıflandırılmıştır.[162]

22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile eğitim teşkilatı yeniden düzenlenmiştir. Kanunun Türk eğitim tarihine getirdiği en önemli yenilik, Talim ve Terbiye Dairesinin kuruluşu olmuştur.[163]

Bu arada İlk Mektep Muallim ve Muavinleri Hakkındaki Kanun, 20 Mayıs 1926 da 842 sayı ile çıkarılmış [164] kanunda kimlerin ilkokul öğretmeni olabileceği ve şartları belirlenmiştir.[165]

3.1.3. Heyeti İlmiye Toplantıları

I. Heyet-i İlmiye, 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihlerinde dönemin Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) Bey başkanlığında Ankara'da toplanmıştır. Toplantıda milli musiki, milli edebiyat, etnografya müzesi, milli müze, mektep müzesi gibi konuların konuşulması Cumhuriyet dönemi sanat eğitimi açısından önemli olmuştur.[166]

Maarif Vekili Vasıf Bey döneminde, 23 Nisan 1924 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen II. Heyet-i İlmiye toplantısında, müfredat programları ele alınmıştır. Okulların eğitim süreleri, ders programları, haftalık ders saatleri ve kullanılacak ders kitapları özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca tarih müfredat programı ve ders kitaplarında yenilik kararları da alınmıştır.[167]

---

[162] Kuşci, **a.g.e.,** s. 76.
[163] TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, Cilt: 4, 22.03.1926, s. 522; **Resmî Gazete**, Sayı: 338, Tarih: 3 Nisan 1926; Kuşci, **a.g.e.,** s. 81-82.
[164] TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, Cilt: 4, 20.05.1926, s. 705; **Resmî Gazete**, Sayı: 388, Tarih: 2 Haziran 1926.
[165] Kuşci, **a.g.e.,** s. 82.
[166] Engin Deniz Tanır, Cengiz Aslan, *"Birinci Heyet-i İlmiye ve Çalışma Esasları"*, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: 52, Sayı: 1, 2019, s. 251-76.
[167] Kuşci, **a.g.e.,** s. 77-79.

III. Heyet-i İlmiye toplantısı ise Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin başkanlığında 26 Aralık 1925 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda alınan kararlar şunlardır:

1. İl özel idare ve devlet bütçelerinden Millî Eğitime ayrılan payı faydalı şekilde harcamak.

2. Okullara kaydolmak isteyen çocukların tamamı için okullaşma oranını arttırmak.

3. Maarif Teşkilatına Dair Kanunun kabul edilmesi yanı sıra Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması ardından Heyet- İlmiye toplantıları sona ermiştir.[168]

3.1.4. Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Millet Mekteplerinin Açılması

1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı Türk Harflerini Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun ile Arap harfleri yerine Latin kökenli Türk harfleri kabul edilmiştir. Kanun 11 maddeden oluşup, yeni harflere geçiş süreleri ve uygulama esasları anlaşılır bir şekilde izah edilmiştir. Kanunun uygulanmasından sonra bütün okul ve kamu kuruluşlarında Türkçe harflerin kullanılması, ders kitaplarının yeni harflere göre basılması, istenmiştir.[169]

Atatürk bu konu hakkında şöyle demiştir:

> "Her şeyden önce büyük Türk Milletine, onun bütün emeklerini verimsiz duruma sokan zor yolun dışında, kolay bir okuma yazma anahtarı vermek gereklidir. Büyük Türk Milleti, bilgisizlikten, az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan bir araçla kurtulabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin aslından alınan Türk alfabesidir. Basit bir deney Latin aslına göre hazırlanmış Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk vatandaşlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi ortaya çıkarmıştır".[170]

---

[168] Kuşci, **a.g.e.,** s. 80-81.

[169] **Resmî Gazete,** Sayı: 1030, Tarih: 03 Kasım 1928; Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1353&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3., Erişim Tarihi: 25.06.2023.

[170] Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi 2. Yasama Yılını Açış Konuşmaları Hk. Bk. TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 3, Cilt: V, 1. Birleşim, 01.11.1928, s. 704;
https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/meclis_acilis. html.,Erişim Tarihi: 21.06.2023.

Bu ifadelerle Atatürk, halkın diline uygun halde kabul edilen Latin alfabesinin Türk vatandaşlarının okuma ve yazmasını kolaylaştırması bakımından yararlı olduğunu ileri sürmüştür.

24 Kasım 1928'de Resmî Gazete'de 7284 sayılı Kararname ile yayınlanan Millet Mektepleri Talimatnamesinin birinci maddesinde mekteplerin açılış gayesi olarak; "Türk milletinin en yüksek surette faydalanması ve büyük halk kitlelerinin süratle okuryazar hale getirilmesi" ifade edilmektedir.[171] Millet mekteplerinin Baş Muallimi Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'dir. Öğretmen, bulunduğu bölgede 30-50 vatandaştan oluşan bir Millet Mektebi dershanesini oluşturmak ile mükelleftir. Bölgede okuyup-yazmak isteyenlerin sayısı fazla olduğu ve öğretmen ihtiyacının karşılanamadığı durumlarda diğer okuryazarlardan istifade edilecektir. Millet Mekteplerine özendirmek ve halkı okuyup yazar yapmak için her türlü basın yayın organından ya da toplu yerlerdeki bilgilendirme konferanslarından yararlanılacaktır. Millet Mekteplerinde okuma yazma öğrenen vatandaşlar imtihan edildikten sonra belge verilecektir.[172] 25 Aralık 1928 tarihinde başlatılan Millet Mektepleri 1928'den 1937 yılına kadar dokuz senede 1.451.759 öğrenci mezun etmiştir.[173]

3.1.5. Eğitmen Kursları

Eğitmen kursları; Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan döneminde, 40.000 köyün öğretmen açığını gidermek için, Atatürk'ün önerisiyle gündeme alınmış, İlköğretim Genel Müdür Vekili İsmail Hakkı Tonguç'un "Köyde Eğitim Başlıklı Raporunu" sunmasıyla uygulamaya konulmuştur.[174]

Askerliğini çavuş olarak yapıp okuma yazma bilen uyanık ve atak gençlerden seçilen gönüllüler 68 aylık kurslardan geçirilerek, 3 yıllık eğitim veren köy okullarında görevlendirilmiştir. Köylerinde görevlendirilen öğretmenler okuma yazmanın

---

[171] TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 3, Cilt: 7, 03.11.1928, s. 1; **Resmî Gazete,** Sayı: 1030, Tarih: 03 Kasım 1928; Ayrıntılı bilgi için Bk. Öndin, **a.g.e.,** s. 48-50.
[172] **Resmî Gazete,** Sayı: 1048, Tarih: 24 Kasım 1928.
[173] Demirtaş, **a.g.m.**, s. 162-163.
[174] Firdevs Gümüşoğlu, *"Eğitim Tarihimizde Özgün Bir Uygulama Olan Köy Enstitüleri 75 Yaşında"*, **M. S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 10-11, 2014, s. 7-11.

yanında, hesap yapma, yurttaşlık bilgisi, köylüye ziraat ve marangozluk konusunda destek olma ve ağaçlandırma çalışmalarında eğitim vermiştir.[175]

1936'da Eskişehir Çifteler 'de açılan dört aylık kısa dönem eğitmen kursunu, İzmir ve Edirne'de gerçekleştirilen Köy Eğitmen Kursları takip etmiştir. Bu kursun açılışındaki temel amaç, köylerdeki eğitimin en kısa sürede başlamasını sağlamak için öğretmen eksikliğini gidermektir. Uygulamanın başarılı olması sonucunda, 11 Haziran 1937'de çıkarılan Köy Eğitmenleri Kanunuyla eğitmenlik yasal bir zemine oturtulmuştur.[176] Bir süre sonra eğitmen kurslarının binaları değiştirilerek köy öğretmen okullarına dönüştürülmüştür. Uygulamanın başarılı olması neticesinde, 1940 yılında öğretmen okullarının "Köy Enstitülerine" dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır.[177]

3.1.6. Halkevlerinin Açılışı ve Türk Kültürüne Katkıları

Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından, 19 Şubat 1932 de kurulan Halkevleri, 1932-1951 yılları arasında dokuz çalışma kolu oluşturarak yaygın ve yetişkin eğitiminde özellikle de sanat eğitimi konusunda son derece yararlı olmuştur.[178] Bu kollar şunlardır: Dil, Edebiyat ve Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Müze Sergi Oluşturma.[179]

Başlangıçta 14 ilde açılan halkevlerinin sayısı, 1932-1951 yılları arasında Londra Halkevi de dâhil olmak üzere toplamda 479'a ulaşmaktaydı.[180] Türk sanatının gelişmesi ve yaygınlaşmasında çok önemli etkinlikler düzenleyen halk evlerinde,

---

[175] Gümüşoğlu, **a.g.m.,** s. 7-11.
[176] Bu kanunun ayrıntıları için Bk. TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, Cilt: 17, 11.06.1937, s. 982; **Resmî Gazete**, Sayı: 3639, 24 Haziran 1937.
[177] Ebru Elpe, *"Köy Enstitüleri ve Sanat Eğitimi"*, **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2014, s. 22.
[178] Zeki Arıkan, *"Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi",* **Atatürk Yolu Dergisi,** Cilt: VI, Sayı: 23, 1999, s. 261.
[179] Öndin, **a.g.e.,** s. 66-72; Kuşci, **a.g.e.,** s. 100-101.
[180] Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, *"Halkevleri (1932'den 1951'e)",* **Atatürk Üniversitesi Türk Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 45, 2011, s. 256.

birçok resim sergisi düzenlenmiş, tiyatro ve operalar halk ile buluşmuştur. Ayrıca 19 Haziran 1934 günü Ankara Halkevinde Özsoy Destanı Operası oynanmıştır.[181]

3.2. CHP ve Hükümet Programlarında Eğitim, Sanat ve Kültür (1920-1938)

CHP'nin 1923, 1931 ve 1935 yıllarında parti programları kabul edilmiş ve bu programların eğitim, kültür ve sanatı kapsayan bölümleri araştırmaya dahil edilmiştir. 1923 CHP Programı kısa ve aciliyeti gerektiren konularda 9 temel ilkeden oluşmaktadır. Programın beş ilkesi, on altı maddeye ayrılmış ve 8. maddede Cumhuriyetin eğitim alanında izleyeceği yol haritası belirtilmiştir. Eğitimde hedef, "Halkı cahillikten ve karanlıktan kurtarmak, ilköğretim ve eğitim alanında birliğini sağlamak ve çağın gerektiği şekilde uygun imkânları gerçekleştirmektir" denilmiştir.[182]

Cumhuriyet Halk Fırkasının ilk programı olarak kabul edilen 1931 Programında, Milli Eğitim konusundaki temel görüşler 5. bölümde, "Milli Eğitim ve Öğretimde Esas Düsturumuz" başlığı altında şu şekilde sunulmuştur:

> "Eğitim siyasetimizin en birinci vazifesi cehaletin ortadan kaldırılması, eğitimin her derecesinde Cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmektir. Fikren olduğu kadar, bedenen gelişmiş, milli, derin tarihimizin bilincinde, yüksek derecelere öğrencilerimizi çıkarmak, eğitimde her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak milli ve vatansever girişimci insan yetiştirmektir.[183]

Türk eğitiminin önemli sorunlarından şehir ve köylerdeki okul eksikliği hakkında; okullaşma oranının arttırılacağı, gerekirse yatılı mekteplerin oluşturulacağı, kırsal kesimde ziraat ve sanatsal fikirlerin yaygınlaştırılarak, ortaokul ve lise mekteplerinin her ilçeye kurulacağı belirtilmiştir.[184]

Kültürel sanatsal faaliyetler hakkında:

> "Güzel sanatlara, özellikle musikiye önem verilecektir. Müzelerin ve eski eserlerin özenle tasnif edilip, muhafaza edilmesi sağlanacaktır. Türk dilinin, milli, mükemmel bir dil

---

[181] F Kaan Karahan, "*1923-1938 Yılları Arasında Atatürk'ün Sanat Politikası İçinde Müziğin Yeri".* **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 97; **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** Devlet Resim ve Heykel Sergileri Yönetmeliği, Cilt: IX, Sayı: 401, 1946, s. 1.
[182] Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 71.
[183] **Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi**, TBMM Matbaası, Ankara, 1931. s. 35-37.
[184] **Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi,** s. 35-37.

> haline gelmesi için çalışmalar devam edecektir. Kitap, neşriyat ve kütüphane işleri partimiz için önemlidir. Partimiz Türk vatandaşlarının meydana getirmiş oldukları spor oluşumlarını önemli sayar ve bu oluşumların gelişmesi ve korunması için çalışır" ifadeleri yer almıştır.[185]

1935 programı, 1931 programının, daha genişletilmiş hali olup eğitime, 12 madde olarak yer vermiştir. Eğitim ile ilgili fikirler, "Ulusal Eğitim" başlığı altında Türkçe metinler şeklinde ifade edilmiştir. Öğrencilerin "Kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurttaş olarak yetiştirilmesi" programdaki eğitim politikasının en önemli fikridir.[186]

Programda tarih ve dil konusuna da değinildikten sonra, 44. maddede güzel sanatlarla ilgili olarak, "Güzel sanatlara, özellikle müziğe devrimin yüksek anlayışına uygun bir surette önem verileceğinden" bahsedilmektedir. Güzel sanat, müze, yayın ve kütüphaneler ayrı madde şeklinde ele alınmasına rağmen, içerik olarak 1931 Programıyla aynıdır. [187]

Radyo, sinema, opera ve tiyatro ile ilgili olarak 51. ve 52. maddelerde belirtildiği şekilde "Parti radyoyu, ulusun kültür ve siyasal eğitimi için en değerli araçlardan sayar" denilerek, bu iletişim aracının yaygınlaştırılmasından; opera ve tiyatronun da ulusal bir çizgide geliştirilmesinden söz edilmiştir. Halkın yetiştirilmesi için 48. maddede "Halkı yetiştirme ve CHP halkevleri" politikası anlatılmıştır. [188]

Öte yandan CHP'nin eğitim politikasının temeli Millî Mücadele döneminde şekillendirilmiştir. Kurulan yeni devletteki "bağımsızlık ve ulusal egemenlik ilkesi" eğitimin ana ilkesi olmuştur. I. Dönem TBMM'de dört "İcra Vekilleri Heyeti" görev yapmış, bunlardan sadece I. İcra Vekilleri Heyeti program hazırlamıştır [189]

Bu dönemin en önemli özelliği; siyasetteki gibi eğitimde de Ankara ve İstanbul Hükümetlerinin öğretmenleri kendi yanına çekmek için aralarında verdikleri mücadele olmuştur.[190]

---

[185] Aynı yer.
[186] **CHP Parti Programı 1935**, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s. 32, 44.
[187] Şahin Aybek, **Atatürk, CHP ve Eğitim**, Sonçağ Yayınları, İstanbul, 2014, s. 44.
[188] CHF, **a.g.e.,** s. 32, 44.
[189] Aybek, **a.g.e.**, s. 26.
[190] Aybek, **a.g.e.,** s. 27.

I. İcra Vekilleri Heyeti (3 Mayıs 1920-24 Ocak 1921) Maarif Vekili Dr. Rıza Nur Bey'in okuduğu hükümet programına göre, dokuz maddeden oluşan maarifte izlenecek yol II, III, IV. İcra Vekilleri Heyeti tarafından uygulanmayı sürdürmüştür. Bu politikalar şunlardır:

1. Çocukların eğitimi dinî ve millî olacaktır. Üretici bir fikir ve şuur, bunların eğitimini en yüksek dereceye ulaştırmak için benimsenecektir. Okullarda uygulanacak programlar bilimsel ve çağdaş şekilde düzenlenerek geliştirilecektir.

2. Okullarda uygulanacak programlar ilmi ve zamana uygun şekilde düzenlenip ıslah edilecektir.

3. Eğitim binaları milletin mizacına uygun, coğrafi şartlara göre düzenlenmiş, tarihi ve toplumsal örnekleri ortaya çıkaracak şekilde geliştirilecektir.

4. Halkın içinden Türkçe kelimeler toplanarak Türk Dili Sözlüğü oluşturulacaktır. Doğu ve batının önemli eserleri edebiyat dünyasına kazandırılacaktır.

5. Ülkedeki okullar en iyi şekilde yönetilecektir.[191]

Para yetersizliği nedeniyle kapatılan bazı okullarla birlikte Ankara Hükümetinin, eğitimcileri de askere çağırması öğretmen yetersizliğinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Oltu Milletvekili Yasin Bey'in TBMM'ye verdiği önergeyle 25 Kasım 1920 tarihinde kabul edilen Muallim ve Talebelerin Askerlikten Tecili ile İlgili Kanun Teklifi, Daru'l Muallim talebesi, müdür yardımcısı ve öğretmenlerin askerliklerinin tecil edilmesini sağlamıştır.[192]

TBMM'nin kuruluşu ile oluşturulan hükümetler, kültür ve sanat konularına önem vermiştir. I. İcra Vekilleri Heyetinin 9 Mayıs 1920 tarihli programı ve 5 Eylül 1923

[191] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: I, Cilt: I, 13. Birleşim, 09.05.1336, s. 241-243; İrfan Neziroğlu,Tuncer Yılmaz, **Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri (24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950)**, Cilt: I, TBMM Basımevi, Ankara, 2013, s. 46.
[192] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: IV, 73. Birleşim, 24.12.1339, s. 421 ; **Muallimin ve Talebenin Askerlikten Tecilleri Hakkındaki Kanun,** Kanun No: 401, Kabul Tarihi: 26.01.1340, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200401.pdf, Erişim: 04.05.2023.

tarihli hükümet programında "Uygun görülen yerlerde, müze oluşturulacağı, milli eserlerinin toplanacağı, milli yaratıcılık ve sanatın gelişmesine çalışılacağı" belirtilmiştir. Daha sonraki hükümetler de bu konuda çalışmalarını sürdürmüştür.[193]

II. ve III. İcra Vekilleri Heyeti önceki hükümet programlarında uygulanan eğitim programlarını devam ettirdiğinden yeni bir program açıklamamıştır.[194]

IV. İcra Vekilleri Heyeti Reisi Ali Fethi Bey (14 Ağustos 1923 – 27 Ekim 1923), hükümet programını açıklarken bütçedeki sıkıntılardan söz ettikten sonra, on iki maddeden oluşan maarif bölümünü okumuş ve eğitimde birlik vurgusunu ön plana çıkartmıştır. Bu suretle hükümetin maarif politikası şu şekilde belirtilmiştir:

1. Eğitim siyaseti, birlik üzerine kurulacak ve mesleki eğitimde uzmanlaşma esas alınacaktır.

2. Öğretmenlerin yetişme kursları ve tatillerde açılacak derslerle eksiklikler giderilecektir.

3. Okulların iyileştirilmesi çalışmalarına başlanacak, halkın anlayabileceği kitaplar yazılacak ve gece dersleri düzenlenmeye devam edilecektir. Zeki ama fakir ailelere mensup öğrenciler devletin desteğiyle okutulacaktır.

4. Hükümet, tüm kademelerde okullar açacak ve öğretmen okulu öğrencilerine staj imkânı sağlayacaktır.

5. Ülkenin çeşitli bölgelerinde öğretmen okulları açılacak, okul müzeleri kurulacak ve ders araç-gereçlerinin temini için çalışmalar yapılacaktır.

6. İş ve meslek okullarında öğrencilere ağırlık verilecektir.

7. Milli kültürümüzü geliştirici eğitim çalışmaları yapılacaktır.

---

[193] **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1983, s. 508.
[194] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: I, Cilt: VII, 138. Birleşim, 26.01.1337, s. 372 ; TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: I, Cilt: X, 36. Birleşim, 19.05.1337, s. 318-319.

8. Tam teşekküllü bir Heyet-i İlmiye düzenlenecektir.

9. İlkokul eğitimi zorunlu hale getirilecek ve kadınların eğitimine erkekler kadar önem verilecektir.[195]

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hükümeti, İsmet İnönü başkanlığında kurulmuş ve en önemli amacının "Atatürk ilkeleri ve inkılaplarıyla yeni bir toplum düzenine geçiş" olarak belirlenmiştir. Bir nutuk şeklinde hazırlanan İnönü yönetiminin (29.10.1923-06.03.1924) hükümet programında milli eğitim ile ilgili bir görüş bildirilmemiştir. Bu hükümet döneminde Tevhid-i Tedrisat Yasası, (3 Mart 1924) ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Nisan 1924) kabul edilmiştir.[196]

II. İnönü Hükümeti (06.03.1924-22.11.1924)[197] döneminde de devam ettirilen eğitim politikasında Ankara'da II. Heyet-i İlmiye Toplantısı yapılmıştır. Amerikalı ı Uzman John Dewey, Türk milli eğitiminin sorunlarıyla ilgili hükümete rapor sunmuştur.[198]

Okyar Hükümetinde (22.11.1924-03.03.1925) TBMM'ye sunulan hükümet programında eğitimin hedefine yönelik şu ifadeler yer almıştır:

> "Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek, doğru yolu bulmuş olan eğitimimizin gayesi, aynı yolda yürüyen terbiyeli ve tahsilli gençler yetiştirmektir. Halkımızın gösterdiği eğitime olan alakanın yanında, öğretmen noksanlığının giderilmesi, ayrıca okul programlarının ve okul teşkilatının düzeninin sağlanması eğitim gayemizdeki hedefimizdir".[199]

III. İnönü Hükümeti Programında (03.03.1925-01.11.1927) eğitimle ilgili bilgi verilmeyip önceki hükümet programlarındaki uygulamalar devam ettirilmiştir.[200]

---

[195] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: I, 4. Birleşim, 14.08.1339, s. 62-63; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 65.
[196] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: III, 44. Birleşim, 30.10.1339, s. 103 ; Kalaycı, **a.g.e.,** s. 19.
[197] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: VII, 5. Birleşim, 06.03.1340, s. 147.
[198] Kalaycı, **a.g.e.,** s. 25.
[199] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: X, 13. Birleşim, 27.11.1340, s. 397-408;
Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 99.
[200] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 2, Cilt: XV, 69. Birleşim, 04.03.1341, s. 127-129; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 120.

IV. İnönü Hükümetinde (01.11.1927-27.09.1930)[201] Mustafa Necati Bey, TBMM'de Maarif Vekilliğinin çalışmaları hakkında, 1923 senesinden itibaren meydana gelen gelişmeleri şu şekilde açıklamıştır:

> "İlk mekteplerimizde talebe sayısı 337.618 iken, 1927-1928 eğitim öğretim yılında bu rakam 423.263'e yükselmiştir. İlk mekteplerin sayısı 4.770'ten 6.060'a ulaşmıştır. 1924 yılında 2.846 öğretmenimiz varken, 1928 yılında bu rakam 4.851 öğretmen olmuştur. İlkokul öğretmenlerinin tedrisat müfettişliğini yapması için Sivas'ta ve Ankara'da olmak üzere iki tane ilk tedrisat müfettişi kursu açılmıştır. Öğretmen okullarında okuyan 2.528 talebe, 1928'de 7.386'ya ulaşmıştır. Askeri liseler hariç liselerimizde 2.677 talebe vardır. Ortaokullarda ise 1923 yılında öğrenci sayısı 2.455 iken 1927-1928 senesinde bu sayı 10.403 olmuştur.
>
> Musiki öğretmen okulları göstermiş oldukları başarı ve orada yetişmekte olan öğrencilerin durumları ile takdire şayan bir şekildedir. Beden eğitimi öğretmeni okulu iki İsveçli mütehassıs idaresinde çalışmaktadır.
>
> Darüşşafaka okuluna öğretmen yetiştirilmesi için bir sınıf oluşturulmuştur. Bundan başka ana veya ortaokul öğretmenlerini yetiştirmek için Ankara'da okul açılmıştır. Köy öğretmen okulları da biri Kayseri'de, diğeri de Denizli'de olmak üzere açılmıştır. Ancak Milli Eğitim Müdürlüğümüz, bu gelişmelere rağmen ödenek bakımından yeterli olanı alamamıştır."[202]

V. İnönü Hükümeti Programında (27.09.1930-04.05.1931) Başvekil İsmet Paşa: "…Öğretim politikamız olarak, mesleki öğretime ağırlık verilecek, az masrafla çok iş yapılan mahiyette okullarımız düzenlenecek, ayrıca okullarımızı her türlü kötü fikir ve tesirden uzak tutarak, ahlaklı bir fikre sahip hale getireceğiz" demiştir."[203]

VI. ve VII. İnönü Hükümetinin (04.05.1931-01.03.1935)- (01.03.1935-01.11.1937) Programında eğitim ile ilgili bilgi verilmeyip önceki hükümet programlarındaki uygulamalar sürdürülmüştür.[204]

I. Bayar Hükümeti'nin (01.11.1937-11.11.1938) programında eğitim konusunda Başbakan Celal Bayar'ın görüşleri şu şekilde ifade edilmiştir:

1. "Cumhuriyet Halk Partisi Programına göre, milli kültürün gelişmesine en üst düzeyde önem verilecektir. Zorunlu ilköğretim, vatandaşlara kendi dillerinin

---

[201] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 3, Cilt: I, 4. Birleşim, 05.11.1927, s. 22-24.
[202] TBMM, **Tutanak Dergisi**, Dönem: 3, Cilt: III, 64. Birleşim, 22.03.1928, s. 201-217.
[203] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 3, Cilt: XXI, 84. Birleşim, 02.10.1930, s. 36-68; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 146.
[204] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 4, Cilt: I, 2. Birleşim, 09.05.1931, s. 22-23 ; TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 5, Cilt: I, 2. Birleşim, 07.03.1935, s. 27-32; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 120.

kurallarını, milletin tarihini ve rejimini öğretmek ve hayatta ilerlemeleri için gerekli temel bilgileri sunmak amacını taşımaktadır.

2. Vatandaşların geleceğini kurmaları ve ülkenin ilerlemesi için mesleki eğitim büyük önem taşımaktadır. Müspet sanatkârlar ve uzmanlaşmış personel yetiştirmek amacıyla çaba gösterilmelidir.

3. Ankara'da bir üniversite kurulması planlanmaktadır. Ortaokul ve liseler konusunda verilen önem devam ettirilecektir.

4. Milli liderimizin işaretleri doğrultusunda, ülkemizin doğusunda kültür merkezleri oluşturma hedefine yöneleceğiz.

5. Dil konusunda araştırmalar ve geliştirmeler yapmaya devam edilecektir. Nitelikli eğitmen ve öğretmen yetiştirmeye özellikle önem verilecektir.

6. Avrupa'nın tanınmış bilim ve sanat merkezlerine öğrenci göndermek ve ilim ve teknik alanlarında değerli uzmanları ülkemize getirmek için çaba sarf edilecektir.

7. Tüm devlet okullarını gerekli araç ve gereçlerle en üst düzeyde donatmak milli hedef olarak benimsenmiştir.

8. Sporu merkezi bir kuruma bağlamak, branşlarını bu kurum üzerinden yönetmek ve bu konuda bir kanun çıkarmak istenmektedir."[205]

Celal Bayar Hükümeti, kültür ve sanat konularına da önem vermiş, Devlet Konservatuvarı ve Tatbikat Sahnesinden bahsetmiştir. Bu anlayış hükümet Programında; "Milli sahnemizi, Türk kültürünü ve dilini en güzel şekilde yaşayan bir sanat yuvası olarak değerlendirmek, Güzel Sanatlar Akademisinde başlamış olan yenilik hareketlerini devam ettirmek, yaratıcı sanat anlayışı" şeklinde ifadesini bulmuştur.[206]

[205] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 5, Cilt: XX, 3. Birleşim, 08.11.1937, s. 19-38.
[206] Aynı yer.

3.3. Atatürk' Döneminde Sanat ve Sanat Eğitimi Faaliyetleri (1923-1938)

Atatürk dönemi, sanatın desteklenmesi ve modern alanlarına olan ilginin artmasına tanıklık etmiştir. Dönemin yöneticileri, ülkede Batı sanatının gelişimine büyük önem vererek yabancı uzmanların getirilmesi, öğrencilerin yurtdışına gönderilmesi ve okulların kurulması gibi faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu dönemde siyasi iktidar, sanat alanında tüm topluma ulaşabilecek, çağdaş ulusal bir anlayışla uyumlu bir ortam oluşturma hedefiyle çalışmıştır.[207]

Atatürk inkılaplarının toplum tarafından kabul edilmesinde, CHP Hükümeti sanatın etkisinden yararlanmayı amaçlamış, sanatçılar üzerinde yönlendirici bir tesir kurmaya çalışmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk on yılında, sanatın her alanında propaganda amacıyla yapılan çalışmalar önemli bir yer tutmuştur.[208]

Bu bağlamda ülkenin ekonomik zorluklarına rağmen, Batı müziği eğitimi veren konservatuarlar kurulmuş, bu konservatuarlarda eğitim vermek ve görüşlerinden faydalanmak amacıyla Hindemith gibi büyük müzik uzmanları Türkiye'ye davet edilmiştir. Ayrıca, Halkevleri Cumhuriyet kültürünün resmi taşıyıcıları olarak görevlendirilerek büyük şehirlerden taşraya kadar bu kültürü yaymak için organize edilmiştir.[209]

Cumhuriyet'ten önce başta tiyatro ve sahne olmak üzere hiçbir sanat dalında kadınlar yer almadığı için azınlık sanatçıları devreye girmiştir. Cumhuriyetin ilanı ve laiklik ilkesinin de benimsenmesi ile her alanda olduğu gibi, sanatın bütün dallarında da kadınlar rol almaya başlamıştır. [210]

Dönemin sanatsal faaliyetlerinin önemli bir parçası ve sergi olarak; Galatasaray resim sergileri, Yurdu Gezen Ressamlar ve Devlet Resim ve Heykel Sergileriyle[211], Halk Evlerinin Düzenlediği Sanat Etkinlikleri öne çıkmıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte,

---

[207] Lüleci, **a.g.e.,** s. 161.
[208] Öndin, **a.g.e.,** s. 56-59; Lüleci, **a.g.e.,** s. 176.
[209] Lüleci, **a.g.e.,** s. 162.
[210] Öndin, **a.g.e.,** s. 54; Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar*, s. 45.
[211] Öndin, **a.g.e.,** s. 93-95.

Anadolu'da sanat etkinliklerinin çoğaltılması, halkın sanatla tanışıp ilgiyi artırması amacıyla büyük çaba sarf edilmiştir.[212]

İstanbul'da Galatasaray Lisesi'nde gerçekleştirilen Sanayi Nefise Mektepleri sergilerinden ilham alınarak, Ankara'da da benzer bir serginin açılması için 1926 yılında yasa çıkartılmıştır. Bu hamle adı geçen vilayetin Türkiye'nin sanat merkezlerinden biri haline gelmesi için önemli olmuştur.[213]

Sanatı halka sevdirmek ve faaliyetlerini yaygınlaştırabilmek için kültürel kurumlardan yararlanılmıştır. Önemli sanat etkinliklerinin devlet tarafından organize edildiği, dönemin sanat grupları olan, Müstakil Ressamlar Birliği, D Grubu, Yeniler 'in etkinliklerinde ülkenin rol almasından anlaşılmaktadır. Tek parti döneminin diğer bir eğitim kurumu olan Köy Enstitüleri de Türkiye'de sanatın yaygınlaşmasında önemli bir etken olmuştur.[214]

Ayrıca, sanatçılara ödüller verilerek devlet tarafından her yıl düzenli olarak eserlerinden bir kısmının satın alınacağı belirtilmiştir. Bu uygulamalarla sanatçılar teşvik edilip sanatın gelişimi desteklenmiştir.[215]

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanatçılar Millî Mücadele sırasında ortaya konulan kahramanlıkları eserlerine yansıtmaya çalışmış, kompozisyonların da Mustafa Kemal Paşa, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak gibi büyük komutanları hayranlıkla ve sevgi ile tuvallerini aktararak ulusal duyguları ön plana çıkarmıştır. Cumhuriyet döneminde eserleri genelde Atatürk ve Milli Mücadele olan önemli resim sanatçıları Ömer Adil, Ali Cemal, Mehmet Ali Laga ve Mihri Müşfik'tir.[216]

Cumhuriyetten önce, İstanbul'da Saray'a bağlı bir müzik kurumu olan Müzıka-i Hümayunun üyelerinden oluşan ve Osman Zeki Üngör yönetiminde bulunan bir orkestra da her hafta Union François'da konserler vermiştir. Atatürk dönemi müzik

---

[212] Lüleci, **a.g.e.,** s. 191.
[213] Aynı yer.
[214] Lüleci, **a.g.e.,** s. 178.
[215] Ankara'da Açılan Resim Sergisine Katılan Sanatçıların Ödüllendirilmesi Talebi için, Bk. **BCA,** 30-10-0-0 / 172-193- 17. Tarih: 15.05.1933; Lüleci, **a.g.e.,** s. 191.
[216] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar,* s. 48.

uygulamalarının temel taşlarından olan bu kurumun üyeleri, başarılı çalışmaları nedeniyle Ankara'ya çağrılarak İstasyonun bir ambarının alt katına yerleştirilmiştir.[217]

Bu girişim sonucunda da adı geçen şehirde Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası, Riyaset-i Cumhur Bandosu ve Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti adında üç ayrı kurum oluşturularak Türk müzik tarihine katkı sağlamıştır.[218]

Riyaset-i Cumhur Filarmonik Orkestrası, devlet adamlarına 11 Mart 1924 tarihinde Yeni Sinema salonunda düzenlenen bir konserle tanıtılmıştır. 27 Nisan 1924'te Ankara'ya yerleşen orkestra kısa bir süre sonra Riyaset-i Cumhur Filarmonik Orkestrası adını almıştır.[219]

3.4. Atatürk'ün Sanata ve Sanatçıya Olan Yaklaşımı

Cumhuriyetin kurucusu Atatürk sanat eğitimine verdiği emek ve gösterdiği destek nedeniyle saygı ve minnetle anılmıştır.[220] Mustafa Kemal Atatürk'ün sanata ve sanatçılara olan ilgisi, gençlik yıllarından itibaren ortaya çıkmıştır. Manastır Askeri İdadisinde okurken yakın arkadaşı Ömer Naci'den etkilenerek şiir yazmaya başlamıştır. Sanat alanında gösterdiği kabiliyeti, Cumhurbaşkanlığı dönemlerindeki hatipliği ve "Nutuk" gibi büyük eserleriyle de gözlemlenerek takdir edilmiştir. Ali Fuat Cebesoy'un "Sınıf Arkadaşım Atatürk" adlı kitabında bahsedildiği üzere, Mustafa Kemal'in 1908 yılında Tevfik Fikret'in üslubuyla yazdığı bir şiiri Şanlı Ordu Gazetesi'nde yayınlanmıştır.[221]

Atatürk, Türk kültür, sanat, tarih ve dilinin araştırılıp geliştirilmesi için 12 Kasım 1924 tarihinde İstanbul Darülfünun (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesine bağlı bir Türkiyat Enstitüsü kurulmasını kararlaştırmıştır.[222]

---

[217] Çağlar Tuncay, *"Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar",* **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009, s. 15.
[218] Tuncay, **a.g.e.,** s. 15.
[219] Aynı yer.
[220] Telli, **a.g.e.,** s. 3.
[221] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar*, s. 46.
[222] Oktay Aslanapa, *"Atatürk'ün Kültür ve Sanat Faaliyetleri"*, **Erdem,** Cilt: II, Sayı: 6, 1987, s. 743.

Türkiye Cumhuriyeti'nin güzel sanatlar alanındaki gelişimini engelleyen en önemli etken, bu alanda fazla sayıda yasağın bulunmasıdır. Bu sebeple Mustafa Kemal Atatürk, medeni dünyayı yakalamak amacıyla bu yasakları kaldırarak büyük bir yenilik gerçekleştirmiştir. Atatürk, heykel, müzik, sahne sanatı ve mimari gibi güzel sanat dallarıyla ilgilenirken, 1923 yılında yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir: "Dünyada medeni olmak isteyen herhangi bir millet, mutlaka heykel yapacak ve heykeltıraş yetiştirecektir. Anıtlara, tarihi hatıralar olarak heykel dikilmesinin dine aykırı olduğunu iddia edenler, hükümlerini gereği gibi araştırıp incelememiş olanlardır." diyerek güzel sanatların her dalının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[223]

Mustafa Kemal Atatürk, Bursa Şark Sineması'nda yaptığı bir konuşmada "Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki fennin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur" demiştir.[224]

Türkiye, Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte ümmetçilik fikrinden ayrılıp tek millet ve devlet kavramı içerisinde yer alınmış, bu kavram kültür ve sanat alanındaki temelleri de etkilemiştir. Yapılan inkılaplarda kültür ve sanat alanında büyük atılımlar yapılması gerekmiştir. 3 Şubat 1923'te İzmir'de bir okulun açılış töreninde, Atatürk anı defterine sanatla ilgili olarak şunları yazmıştır: "Ulaşmaya mecbur bulunduğumuz seviyeye bugüne kadar uzak kalışımızın mühim sebeplerinden biri, sanata ve sanatkârlara layık olduğu derecede ehemmiyetin verilmemiş olmasıdır."[225]

Cumhuriyetin kuruluşuyla sanat eğitiminde var olan müesseseler yenileşme çabası içindeyken, bunlara yeni kurumlar da eklenmiş ve sanatın her dalında bir hazırlık ve intikal çalışması gözlemlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyet öncesi kurulan eğitim kurumlarını da sistemli hale getirirken sanatı devlet kontrolünde gelişen bir kültür hareketi kapsamına almıştır. [226]

Atatürk'ün ülke sanat eğitimi ile ilgili yaptığı önemli çalışmalardan biri de "Gazi Eğitim Enstitüsünde" resim ve müzik bölümlerinin açılması için gerekli direktifleri

[223] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar*, s. 44.
[224] **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Cilt: II, Ankara, 2006, s. 69.
[225] Aynı yer.
[226] Aynı yer.

vermesi olmuştur. Ayrıca 1932'den itibaren açılan "halkevleri" aracılığı ile kültür sanat faaliyetleri ülkenin en uzak kırsalına kadar iletilmiştir. "Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının" kurulması, bina sorunu yaşayan Güzel Sanatlar Akademisinin İstanbul Fındıklı'da kalıcı bir binaya taşınması, yurt dışından yeni öğretim üyelerinin ülkeye davet edilerek eğitim kadrosunun güçlendirilmesi, bu dönemin başlıca sanat uygulamaları arasında yer almıştır. Ayrıca Konya'da "Eski Eserler Müzesi"nin açılarak burada Selçuklular döneminden kalma sanat eserlerinin sergilenmesi, 1926'da Dolmabahçe Sarayı Veliaht Dairesinin, resim ve heykel müzesi haline getirilmesi diğer sanat çalışmaları arasında yerini korumuştur.[227]

Atatürk, sanat ve sanatçıları sevip, kollayıp gözetirken onlarla sohbet edip arkadaşlık kurmuştur. Ayrıca sanatçılarla yemekli sofralara katılıp, onların düşüncelerini öğrenmiştir. Uzun yıllar Atatürk'ün hizmetinde bulunan Cemal Granda, bu konuda şöyle demiştir: "Onların kollarına girdiğini, arkadaşça konuştuğunu, yakınlarından hiç ayırt etmediğini, çok kez görmüşümdür." [228]

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyetle beraber ortaya konulan reformların pekişmesi için güzel sanatların önemli olduğunu şu sözü ile ifade etmiştir "Güzel sanatlarda muvaffakiyet, bütün inkılapların muvaffak olduğunun kati delilidir. Bunda muvaffak olmayan milletlere ne yazıktır ki onlar bütün muvaffakiyetlerine rağmen, medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatı ile tanınmaktan daima mahrum kalacaktır"[229]

3.5. Sanat Eğitiminde Yabancı Uzmanların Görüşleri

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Atatürk ve diğer devlet adamları eğitim alanında çağdaş ülkelerin seviyesine çıkmak için yabancı uzman ve öğretmenlerden yararlanmıştır. 1923-1938 yılları arasında ülkeye birçok uzman davet edilmiş ve bunlar, Türk milli eğitiminin ilerlemesi için rapor hazırlamıştır. Bu uzmanların en önemlileri: John Dewey, Alfred Kühne, Omer Buyse, Ernst Egli, Beryl Parker, Oskar

[227] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar*, s. 45.
[228] Turhan Gürkan, **Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri,** Fer Yayınları, İstanbul, 1971, s. 84.
[229] Aynı yer.

Frey, George Stiehler, Albert Malche, Geheimrath Oldenburg ve Amerikan Heyetidir.[230]

Maarif Vekâleti tarafından, okullardaki el işi dersi öğretmenlerinin bilgilerini artırmak ve mesleki donanımlarını geliştirmek için, 1926 yılı yazında Avrupa'dan iki uzmanın getirilmesi kararlaştırılmıştır. Okullara gönderilen yazıda, bu dersi veren öğretmenlerin kursa katılımlarının zorunlu olduğu, başarısız olan ya da katılımı gerçekleşmeyen öğretmenlerin görevlerine son verileceği duyurulmuştur.[231]

Atatürk eğitimde pragmatizmin kurucularından John Dewey'i tanıyarak ilkelerini benimsemiş, Cumhurbaşkanlığı döneminde ülkeye davet ederek Türk eğitimi hakkında yol haritası çıkartmıştır. [232]

3.5.1. John Dewey Raporu

1924 yılında Türkiye'ye gelerek iki aylık bir süre boyunca incelemelerde bulunan Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden ve eğitim filozoflarından Profesör John Dewey, gerçekleştirdiği incelemeleri iki rapor halinde Maarif Vekilliği'ne sunmuştur.[233] Bu raporlardan ilki, bütçeyle ilgili ve mahiyeti muhtıra niteliğinde olan rapordur. Diğeri ise Amerika'dan Türkiye'ye gönderilen 30 sayfalık eğitim raporudur. [234] John Dewey'in bu raporunda düzeltilmesi gereken konu başlıkları şunlardır:

1. Milli Eğitimin, amaç ve hedeflerinin tespit edilmesiyle 8-12 yıllık eğitim planlamalarının yapılması önemli meseledir.

---

[230] Şaban Ortak, *"Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri"*, **Erzurum Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü,** Basılmamış Doktora Tezi, 2004, s. 345-349.

[231] **Maarif Vekaleti Mecmuası**,. Cilt: II, Sayı: 9, Devlet Matbaası , İstanbul, 1928, Poz Numarası, 391-397, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971; Ortak, **a.g.e.,** s. 345-346.

[232] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 53.

[233] Türk ilköğretiminin şekillenmesinde yardımcı olmak üzere Türkiye'ye gelmesi kabul edilen Kolombiya Üniversitesi Profesörlerinden John Dewey'e davet mektubu gönderilmesi hakkında Bk. **BCA,** HR.İM. / 84- 57. Tarih: 26-09-1923.

[234] John Dewey, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor**, İstanbul Devlet Basımevi, İstanbul, 1939, s. 1.

2. Eğitime dair yabancı eserler, acilen tercüme edilerek, öğretmenlerin hizmetine sunulmalıdır.

3. Okul binalarıyla araç-gereçler modernleştirilmeli, öğretmenler arasında mütalaa cemiyetleri oluşturulmalıdır.

4. Zeki, çalışkan, fedakâr erkek ve kadınların öğretmenlik mesleği için yetiştirilerek bu meslek saygın bir hale getirilmelidir.

5. Ülkede bulunan yabancı ve özel okulların, teknolojik imkânlarıyla ders programları araştırılarak, devlet okullarına uygulanmalıdır.

6. Seyyar kütüphane ve sandıkların oluşturulup kitapların öğrenci ve halka dağıtımını yapmak suretiyle, okuma alışkanlığı geliştirilmelidir.

7. Yurtdışına araştırma için öğretmenler gönderilmeli, ülkenin eğitim politikası belirlenirken istatistik çalışmaları yapılmalıdır.

8. Köy Mekteplerine çiftçilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bilgi ve donanıma sahip öğretmenler yetiştirilmeli Ayrıca ticaret, spor, resim ve dikiş muallimlerinin eğitimi için öğretmen okullarında özel dersler açılmalıdır.

9. İlkokullar yerel ihtiyaçlara uyacak şekilde oluşturulmalı, ortaokullar zirai, sınai ve ticari olarak yapılandırmalı, okullarda yabancı dil eğitimine ağırlık verilmelidir. Sıhhiye ve sağlık konusunda elemanların yetiştirilmesi için okullar açılmalı Türk müzeciliğinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

10. Türk gençliğinin resmetme ve çizme yeteneği vardır. Bu gençliğin geliştirilmesi gerekmekte, İstanbul Sanayi ve Nefise Mektebi binasının yenilenip yeni bölümlerin açılarak büyük atölye ve sınıflara kavuşturulması zorunludur.[235]

[235] Dewey, **a.g.e.,** s. 1-30; Ayşe Irmak Yüksel, "*Türkiye'de İlköğretimin Gelişmesinde Yabancı Uzman Raporlarının Etkisinin İncelenmesi (1923-1960)",* **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021, s. 19-26.

3.5.2. Prof. O. Frey Raporu

Prof. O. Frey ülkeye davet edildikten sonra iş okulu prensiplerine göre eğitim-öğretimin nasıl yapılacağı üzerine kurslar vermiştir. Bu kurslara katılan kursiyerlere, "Çevre ve ülkenin şartlarına göre sağlanabilecek malzemelerle, araç gereç yapımının öğretilmesi; öğrencilerin derslerdeki edilgenlikten kurtarılarak faal hale getirilmesini sağlayan öğretmenlerin yetiştirilmesi" konularında bilgiler verilmiştir. [236]

Prof. O. Frey ülkede verdiği el işleri derslerini geliştirici kurslardan sonra, Maarif Vekilliğine 20 Ağustos 1926 da "Leipzig Mektep Müzesi" ve "İş Mektebi Tedrisatı" başlıklı iki rapor sunmuştur. [237]

Mektep Müzesi, Sergiler ve Konferanslar Hakkında Raporu aşağıdaki şekildedir:

1. Okul müzesi, sadece tarihi eşyaların saklandığı bir yer olmaktan öte, öğretmenler, öğrenciler ve ailelerin ilgisini çeken eğitim sorunlarını çözmeye yönelik olarak düzenlenen bir yer olmalıdır.

2. Müzelerde sürekli sergilenen araç gereçlerin yanı sıra belirli aralıklarla değişen sergilere de yer verilmelidir. Bu sergilerde öğrenciler ve aileler tarafından yapılan koleksiyonlar, resim ve el işleri çalışmaları, fizik ve kimya deneyleri, öğrencilerin tatil çalışmaları, öğretmenlerin fotoğraf çalışmaları ve bölgede yetişen hayvan ve bitki türleri gibi öğeler bulunabilir.

3. Mikroskoplar, arazi ölçüm araçları, dürbünler, meteoroloji araç gereçleri örnekleri, öğrencilerin boy ve ağırlık ölçümleri, istatistiksel bilgiler, okul araç gereçleri ve sağlık çalışmalarını gösteren fotoğraf, bilgi ve belgeler müzede sergilenebilir.[238]

Prof. Frey raporunda "Çağdaş okul çalışmalarında, ailelere eğitim kurumlarını tanıtıcı faaliyetler yapılmasını ve kurum doktorunun çocuklara ve ailelere sağlık konusunda bilgiler vermesini tavsiye etmiştir. Ayrıca bu raporda bölge ve şehrin çeşitli yerlerinde, öğretmenlerin ders araç-gereç ve okul eşyasını temin etmek, güncel kitaplar hakkında bilgi almanın yanı sıra, evde ve okulda müzik eğitimi konusunda bilgilenmek için "İrşad ve Müşavere Dairesinin" kurulması" tavsiye edilmiştir.[239]

---

[236] **Maarif Vekaleti Mecmuası**, Poz Numarası, 391-397, https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971; Ortak, **a.g.e.,** s. 345-346.
[237] **Maarif Vekaleti Mecmuası,** Poz Numarası, 394-395, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971; Ortak, **a.g.e.,** s. 348.
[238] **Maarif Vekaleti Mecmuası,** Poz Numarası, 394-395, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971; Ortak, **a.g.m.,** s. 348.
[239] Ortak, **a.g.e.,** s. 349.

İş Mektebi Hakkında Raporunda:

1. İş prensiplerine dayanan eğitim için bu uygulamaların geliştirilme aşamasında deneme sınıfları oluşturulabilir. Bu sınıflarda öğretmenlerin derslerinde, belirli ölçülerde resmi müfredatta serbestlik verilebilir. Öğrenciler toplu ya da bireysel çalışmalar ile yaşlarına ve yeteneklerine uygun çalışmalar yapabilirler.

2. Muallim mektebi öğrencileri, yapacakları stajlarda daha çok uygulamaya dönük olarak, çocukları inceleme, basit el işleri, somutlaştırma teknikleri ile geliştirilerek, yetiştirilmelidir. Ankara'da açılan El İşleri Kursunun geliştirilerek yaygınlaştırılması yararlı olacaktır.

3. Okullarda donanımlı atölyeler bulunmalıdır ve yetenekli öğretmenlerden istekli olanlar, Almanya'ya uygulamalı eğitim almaya gönderilmeli, eğitimlerini tamamlayan öğretmenler bu atölyeye sahip okullarda görevlendirmelidir" denilmiştir.[240]

3.5.3. George Stiehler Raporu

Maarif Vekâleti 24 Ağustos 1926 da yayınladığı bir genelgede, "Temmuz -Ağustos 1926'da düzenlenen öğretmenlere yönelik İş Eğitimi Kursunda kazanılan bilgi ve becerilerin, diğer öğretmenlere de aktarılması ve okulların iş okulu eğitimine uygun hale getirilmesini istemektedir".[241]

24 Ağustos 1926 tarihli genelgede ise,

1. El İşi Dersleri için müfredatta yeterli ders saati ayrılmasına rağmen, okulların ve atölyelerin fiziki eksikliklerinden dolayı dersin verimli işlenmediği,

2. Yeni yapılacak okullarda bu derslere uygun atölyeler yapılması gerektiği, mevcuttaki okullarda ise basit donanımlarla bu dersin faydalı hale getirilmesinin zorunlu olduğu,

3. İlkokul 1. 2. ve 3. sınıflarda atölyelere gerek kalmaksızın sınıflara konulacak olan aletlerle derslerin işlenmesinin zarureti,

4. Daha büyük sınıflarda donanımlı atölyelerin yapılması masraflı olacağından, uygun bir bölgedeki okulda donanımlı bir atölyenin inşası ve diğer okulların da bundan faydalanması,

5. Özel idare bütçesi ile her ilçede bir atölye yapılması" istenmiştir.[242]

1926 yılında sanat eğitiminin gelişmesi için incelemelerde bulunmak üzerine ülkeye davet edilen Alman Profesör George Stiehler, iş okulu akımının önemli bir savunucusu

[240] Ortak, **a.g.e.,** s. 351.
[241] **Maarif Vekaleti Mecmuası,** Maarif Vekâlet'inde Açılan İş Prensiplerine Müstenid Tedrisat Kursu, Cilt: II, Sayı: 9, Devlet Matbaası, İstanbul,1928, Poz Numarası, 422-425, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971., Erişim: 09.03.2023.
[242] **Maarif Vekaleti Tebliğler Mecmuası,** s. 19-20.

olup, Leipzig Pedagoji Enstitüsünün şubesi "El İşleri Öğretmen Okulunda" öğretim üyesidir. Kendisi ayrıca "Alman Resim Öğretmenleri Cemiyeti'nin" de başkanlığını yapmıştır. Türkiye de çeşitli kurslar açarak resim, modelaj, kâğıt işleri, derslerini yürütmüştür. Stiehler, ülkedeki ilk ve ortaokullarda gezi ve incelemeler yapmış, "doğa incelemeleri, geometri, tarih, coğrafya gibi derslerin resim ve modelaj aracılığı ile en yeni yöntemlerle öğretilmesini" anlatmıştır. Özellikle de "resim ve elişleri ile öğrencilerin yaratıcı yeteneklerinin gelişeceğini" eğitim camiasında savunmuştur.[243]

Stiehler, "öğrencinin resim ve el işleri dersleri ile bizzat sanatçı olamayacağını, ancak yaratıcı yeteneklerini geliştirerek, eserlerin değerini anlayabilecek hale gelebileceğini, bu nedenle herkesin sanat yolunda eğitilmesi gerektiğini söylemiştir. Ayrıca "Resim dersinin içerisinde, çevre yurt bilgisi ve halk sanatlarının da dikkate alınması gerektiğini, bu derslere branş öğretmenlerinin girmesinin önemli olduğunu" belirtmiştir.[244]

1926 Sanat Terbiyesi Hakkında rapora göre:

1. Sanat eğitiminin, öğretim planlamasındaki yeri ve amacı: Resim ve el işleri dersleriyle öğrencinin bizzat sanatçı olmaktan ziyade, sanat eseri değerini anlayacak bir duruma getirmek ve yeteneğini ortaya çıkartmaktır. Yapılan sanattan ziyade herkesi bu alana doğru eğitmektir. Bu sebeple sanat, yeteneği olan kısıtlı kişilerce başarılabilir.

2. Sanat eğitiminin özel amaçları: Belirli bir plan kapsamında işlenen derslerde, öğrenciler dışarıdaki gözlemleriyle iç dünyalarındaki duygularını, renk ve biçimlerle oluşturmayı başarabilmelidir. Öğrenciye verilen ödevler öğretmen gözetiminde dersin ihtiyacına göre araç ve gereçlerle yapılmalıdır. Aynı zamanda çocuklara verilen ders bilgisi yanında, bazı el becerileri ve maharetlerin de kazandırılması gerekir. Yapılan bu çalışmalar sadece resim dersine değil, diğer alanlara da hizmet ettiği gibi öğrencinin okul ve ev yaşantısında, gerekli işlevsel ihtiyaçların giderilmesini de sağlar.

3. Resim dersleri işlenirken çevre ve bölge imkânları ile halk sanatları da dikkate alınmalıdır. Sadece örgün eğitimde değil, halk eğitimin her kademesinde de resim ve el işlerine ağırlık verilmelidir. Bir çocuğun hayalleri, ilkokulun 1. sınıfından itibaren yaptığı, renkli ya da siyah beyaz resimlerle, okulda katıldığı bayram çalışmaları ya da oyunlar ile zenginleştirilmelidir. Çocukların yapıcı yeteneklerini geliştirmek için öğretimin her kademesinde verilen, resim, modelaj ve atölye eğitimi, öğretmenler tarafından gerçekleştirilmelidir.

[243] Budak, **a.g.e.,** s. 43.
[244] Lüleci, **a.g.e.**, s. 192.

4. Resim-iş derslerinde bilim ve tekniğe uygunluğun yanı sıra estetik becerilere de yer verilmesi gerekmektedir. Okulların bütün sınıf ve müfredatlarında resim-iş dersi zorunlu olmalıdır.[245]

Müfredat programı hazırlanırken öğretmenleri, çevre şartlarına uyum sağlamaları ve gözlemlemelerini iyi yapabilmeleri için serbest bırakmak daha uygundur. Öğrencilere ulusal ve çevresel eserlerin asıllarını ya da kopyalarını inceletmek onların sanatı tanımalarına vesile olacaktır. Bunun için resim iş öğretmenleri, tarih ve yabancı dil öğretmenleri ile iş birliği içinde olmalıdır. Modelaj, resim-iş, mimari derslerinde yapılacak basit uygulamalar, sanat eserlerinin nasıl oluştuğunu ve ortaya çıktığını öğrencilere gösterecektir.[246]

İlkokul öğretmenleri, resim-iş dersi için gerekli bilgi ve beceriyi, öğretmen okullarında almalıdır. Ayrıca eğitim enstitülerindeki öğretmenler öğrencileriyle birlikte ilkokullara gelerek uygulamalı resim-iş dersi yapmalıdır. Ortaöğretim resim dersi öğretmenleri, özel ve diğer bilim alanlarındaki meslektaşlarıyla denk bir eğitimden geçmelidir. Ayrıca eğitim enstitülerinde okuyan öğrenciler, uygulama okullarını ziyaret ederek çalışmaların nasıl gittiğini kontrol etmeli ve atölye faaliyetlerine yardım edip çeşitli teknikler göstermelidir. Yapılan bu çalışmalar, müfettişlerin yanında öğretmenlere danışmanlık etmek üzere verilmesi ile de olabilir.[247]

Stiehler ’in 1926 yılında yazılan raporuna göre, düzenlenen müfredatın, uzun yıllar programda kaldığı görülmektedir. Cumhuriyetten önce kopya ve taklit metoduyla başlayan resim öğretim çalışmaları, yerini atölye çalışmalarına bırakmıştır. Atölyeler 1927-1930 yıllarında derslik ve içerik olarak değişikliklere uğrayarak sayıları artmıştır. Bu dönemde iyi resim-iş öğretmeninin azlığının yanında, yüzyıllar boyu toplumun alışkanlıklarının etkisiyle, özgün ve özgür düşünebilen öğrenciler de yetiştirmek zor olmuştur. Ders müfredatı ve programlarında çocuğun gelişimine yönelik ifadeler kullanılsa da uygulamada merkeze çocuğun gelişimsel özelliklerinin alınmasından ziyade, nesne ya da resim tekniği önem kazanmıştır. Resim hâlâ kendi

[245] **Maarif Vekaleti Mecmuası,** El İşleri ve Resim Kursu İçin Almanya'dan Celbedilen Profesör Stiehler ’in Sanat Terbiyesi Hakkında Verdiği Rapordur, Cilt: II, Sayı: 9, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, Poz Numarası, 395-398, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971.
[246] Telli, **a.g.e.,** s. 15.
[247] Telli, **a.g.e.,** s. 25.

başına özgün bir ders olarak değil, diğer derslerin uygulama alanı olarak görülmüştür.[248]

3.6. Avrupa'ya Öğrenci Gönderilmesi

1924 Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin seçimi için 1924 yılında "Avrupa Konkur" adlı sınavlar düzenlenmeye başlamıştır. Almanya ve Fransa'ya 22 kişilik ilk gönderilen öğrenci grubunun içinde, fen bilimlerinden, sosyal bilimlere; güzel sanatlardan, arkeolojiye kadar değişik alanlarda öğrenciler olmuştur. 1928-1945 arasında her yıl ortalama 120 öğrenci, eğitim ve ihtisas için farklı ülkelere gönderildiğinden bunların masrafları devlet tarafından karşılanmıştır. [249]

Almanya'dan dönen İsmail Hakkı Tonguç, dünyadaki gelişmeleri ülkede uygulamak için Millî Eğitim Bakanlığı ile bir dizi çalışma yapmaya başlamıştır. Muallim Mektebi mezunlarından ilkokul öğretmeni beş kişi, sınavla Berlin'e gönderilmiştir. Malik Aksel, Hayrullah Ortes, İsmail Hakkı Dağ, Şinasi Barutça, Mehmet Ali Atademir, 1928 yılında Berlin'e gönderilen resim öğretmenleri arasında yer almıştır.[250]

Yurtdışına eğitim için gönderilen farklı branşlardaki öğrenciler, ülkeye döndüklerinde önemli görevlere gelerek kalkınmada hizmette bulunmuştur. Bu bağlamda Oktay Aslanapa ülkenin ilk sanat tarihçisi, Cevdet Aron ise ilk beden eğitimi öğretmeni olmuştur.[251]

3.7. Resim Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar (1923-1938)

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde resim sanatı ve eğitimi alanında yapılan başlıca gelişmeler şunlardır:

---

[248] Telli, **a.g.e.,** s. 15-16.
[249] Nurhayat Çelebi, Erdi Kazancı, *"Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960)"*, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: XIX, Sayı: 4, 2021, s. 207.
[250] Telli, **a.g.e.,** s. 12-13.
[251] Çelebi, Kazancı, **a.g.m.**, s. 207-209.

1883 yılında kurulan "Sanayi-i Nefise Mektebi", Cumhuriyetin ilanından sonra "Güzel Sanatlar Akademisine" dönüştürülmüştür.[252] 1924 yılında yayınlanan Ortaöğretim Öğretmenleri Kanununda yapılan değişiklikle, gezici sayılan resim öğretmenlerine, diğer branşlardaki gibi, ders öğretmeni hakkı tanınmıştır. 1925 yılında ilkokullardaki resim ve elişleri derslerini okutması için, öğretmen okullarının bazılarının 5. sınıflarında özel bölümler açılması öngörülmüştür. 1926'da Sanayi-i Nefise Talimatnamesi düzenlenmiş ve güzel sanatlar öğretiminin geliştirilmesi için bir komisyon oluşturulmuştur. 1926 Programında ilkokuldaki resim ve el işi derslerinin uygulaması için, öğretmen yetiştirilmesine başlanmıştır.[253]

İlk ve ortaokul öğretmenleri için Avrupa'dan getirilen tanınmış öğretim üyeleri tarafından, Ankara'da, bir resim öğretim kursu düzenlemiştir. 1927 yılında Sanayi-i Nefise Mektebinde Resim Öğretmeni Kursu açılmış, akademi öğrencilerinden, öğretmen olmak isteyenlere pedagoji dersleri verilmiştir.[254]

Cumhuriyet döneminde, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Necati, İsmail Hakkı Tonguç gibi Türk eğitimcileri resim öğretmeni yetiştirmede emek sarf etmiştir. Ayrıca Dewey, Stiehler, Frey gibi yabancı uzman raporları da resim öğretmeni yetiştirme de etkili olmuştur.[255]

Cumhuriyetin sanat eğitimine getirdiği en önemli yeniliklerden biri de kadın ressamların çalışma tarzlarına sağlanan özgürlüktür. 1914 yılında açılan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi, 1920'de Sanayi-i Nefise Mektebi ile birleştirilmesi ardından erkek ve kadın öğrencilere beraber ders görme imkânı sağlanmıştır. 1927 de düzenlenen 11. Galatasaray Sergisine kadın ressamlar katılma yoğunluğu yaşamıştır.[256]

Ancak 1938 de başlayan klasik ve geleneksel disipline dönüş anlayışıyla ders programlarında ağırlığın sosyal bilgilere verilmesi resim-iş ders saatinin azalmasına sebep olmuştur. Bu ders yöntem ve tekniğinde herhangi bir değişiklik olmamasına rağmen, ortaokullarda haftada 1 saat olarak uygulanmaya devam etmiştir. Ayrıca ders

[252] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar,* s. 44-45.
[253] San, *Sanat Eğitimi,* s. 221.
[254] Aynı yer.
[255] Lüleci, **a.g.e.**, s. 192.
[256] Lüleci, **a.g.e.,** s. 192-193.

programlarında, atölye, el işi, ya da iş bilgisi ve serbest çalışma diye herhangi bir ders de uygulanmamıştır.[257]

3.7.1. Gazi Eğitim Enstitüsünün Kuruluşu ve Programı

Sanat Eğitim Sanat Eğitim tarihinin önemli olaylarından biri de 1932 yılında Gazi Terbiye Enstitüsünde (GTE), Resim-iş bölümünün açılmasıdır. Almanya'ya sanat eğitimi için, gönderilen beş öğretmen yurda döndükten sonra bölümün ilköğretim kadrosunu oluşturmuştur. Aynı anlayışta olan bu genç eğitimciler, resim-iş bölümünün ilk programını da yapmıştır. Bölümün amacı; yapıcı ve estetik görüşleri kavrayan çağdaş öğretmenler yetiştirmektir. Resim-iş bölümü açıldıktan bir yıl sonra kadrosuna, Almanya'da seramik ve heykel eğitimi alan Hakkı İzzet ile Fransa'da resim eğitimi görmüş Refik Ekipman'da katılmıştır.[258]

Üç yıl gibi kısa bir sürede, şehir merkezinden uzak Ankara bozkırında, ömründe heykel ya da tablo görmemiş, Anadolu öğrencilerine sanatı ve sanat eğitimini kavratmak hiç de kolay olmamıştır.[259]

GTE Resim İş Bölümü, kuruluşunda hiçbir yerden taklit edilmemiştir. Okulun tesisinde ülkenin gerçekleri ve modern eğitim çizgisi göz önüne alınmıştır. Bu kurumundan mezun olan öğrenciler, sadece orta öğretimde ders vermekle kalmamış, gerektiğinde öğretmenlere kurs açmış, ya da halk eğitim hizmetinde görev almıştır.[260]

Resim-iş dersi sadece kalem, boya ile kâğıt ve tuval üzerine resim yapmak olmadığı gibi, dersin iş kısmı da sanat okullarındaki gibi, herhangi bir nesnenin üretilmesi ya da yapı tekniğinin öğretilmesi şeklinde, mekanik bir çalışma da olmamıştır. GTE Resim-iş Bölümünün eğitim anlayışı, insanda bulunan yaratıcı gücün ortaya çıkarılıp, geliştirilmesini sağlamak ve bu düşüncenin duygu ve bilgilerini, iki ya da üç boyutlu sanat çalışmalarında ortaya çıkaran bir eser meydana getirmek olarak bilinmektedir.[261]

---

[257] Telli, **a.g.e.,** s. 19.
[258] Telli, **a.g.e.,** s. 16-17.
[259] Telli, **a.g.e.,** s. 17.
[260] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş ve Müzik Bölümleri Programları, Cilt: IX, Sayı: 410, 02.12.1946, s. 1-3; Telli, **a.g.e.,** s. 17.
[261] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** s. 1-3; Telli, **a.g.e.,** s. 17.

Bu eğitim anlayışı içinde, "öğrencilerin düşünen ve üreten birey halde yetişmesi hedeflenmiş, beceriyi kazanan gençlerin gücünün, topluma da yararlı olacağı görüşü hâkim olmuştur.[262]

Okul, öğretmen adayı öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarmak için çeşitli araç-gereç ve teknikleri uygulayıcı olarak kullanmalarını teşvik etmiştir. Bu bağlamda, yararlanılan araç gerecin birbirine uyumlu olması, ders içeriğine göre malzeme ve teknik seçme becerilerinin ilerletilmesine ve özgün ürünler ile yozlarının ayırt edilebilme kabiliyetinin geliştirilmesine önem verilmiştir. Öğretmen adaylarına, ileride mesleklerine başladıklarında öğrencilerine neler yaptırabilecekleri, kuramsal öğretim yöntemlerinin yanı sıra uygulamalı olarak da gösterilmiştir.[263]

Enstitünün resim-iş bölümünün öğretim kadrosunun görevi, ders vermekle bitmemiş, bakanlığın bu alandaki bütün çalışmalarına destek sağlaması kitapları incelemesi, yeni alfabe çalışmasına katılması ve halkevlerinde açılan kurs, gezi, yarışma ve sergiler ile müze ve kütüphane için yetiştirme kursları düzenlemesi de istenmiştir. Ayrıca ders araç ve gereçlerin yapılmasına önderlik etmenin yanı sıra çeşitli dergilerin çıkarılması gibi görevleri de bu kadro yerine getirmiştir. Cumhuriyetin kuruluşunda yer alan kadroların ortak özelliği, böyle özveri ile çalışmış olmalarıdır.[264]

Okuldan mezun olan öğretmenlerin bir kısmı, ortaöğretim kurumlarında öğretmenliğe başlarken diğerleri resim-iş dersi müfettişi olarak, Anadolu'da görev yapmıştır. Bu mezunlar resim-iş alanında yapılan çalışmalara, rehber olmuş, Anadolu çocuklarının yaptıkları ürünlerle onur duyarak, sergi ve festivallere katılmıştır. Bu bağlamda 1937'de İzmir Fuarı'nda açılan resim sergisinde, Çorum Ortaokulu'nun çalışmaları büyük bir beğeni ile izlenmiştir. Ayrıca Cemal Bingöl'ün Anadolu öğrencilerinin yaptığı resimleri gönderdiği İngiltere'de bu çalışmalar beğeni kazanmıştır.[265]

Hidayet Telli dönemini şu sözleriyle ifade etmiştir:

> "O dönem resim öğretmenlerinin nasıl çalıştığına hayatımdan örnek vermek istiyorum. 1932-1937 yılları arasında Anadolu'nun küçük bir ilçesi olan Bergama'da ilkokulu ve

[262] Aynı yer.
[263] Telli, **a.g.e.,** s. 18.
[264] Aynı yer.
[265] Telli, **a.g.e.,** s. 18.

> ortaokulu okudum. Ortaokuldaki resim-iş öğretmenim olan İsmet Toprak, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş Öğretmenliği Bölümünün ikinci mezunlarından idi. Hikmet Toprak benim bu mesleğe girmeme neden olan kişidir. Derslerde çalışma tarzımız şöyleydi. Guaş boya ile hayali resimler, natürmort çalışmaları, kolaj tekniğinde renk araştırmaları, kâğıt kesme, vitray çalışmaları, bahçede peyzaj çalışmaları, desen çalışmaları, sahne düzenlemeleri ve buna benzer çalışmalar... Van Gogh, Gauguin, Cezanne, Claude Monet gibi sanatçıları ortaokulda tanıdım. Eşyayı ön plana çıkaran kopya metodundan, kolaydan zora, basitten mürekkebe metotları ile başlayıp, 5-10 yıl gibi kısa bir sürede öğrencinin gelişimini sağlayan bir anlayışa gelmek, o devir için çok başarılı sayılacak, aynı zamanda da çağdaş bir çalışmaydı."[266]

3.7.2. İsmail Hakkı Baltacıoğlu

Cumhuriyetin kuruluş döneminde, resim öğretimine katkı sağlayan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1915 yılında "Resmin Usulü Tedris-i" isimli bir kitap yazarak, öğretmenlerin hizmetine sunmuştur. Ayrıca "Tedrisatı İptidaiyi Müfredat Programının" (İlk Öğretim İçerik ve Uygulama Programının) resim ve iş kısımlarını da yazmıştır. 1922 yılında Güzel Sanatlar Akademisinin müfredatına Resim Pedagojisi dersinin eklenmesinde büyük bir gayret göstermiştir.[267]

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Resim ve Terbiye" adlı kitabında, çocuğun gelişiminde resim pedagojisi ve öneminden bahsetmiştir. Çocuğun şahsiyet ve kimlik kazanmasında, resmin önemini ifade ettikten sonra, bu alanın teçhizatının tarihçesi üzerinde durmuştur.[268]

Kitabın "Pedagojide Resim" bölümünde; Jean Rousseau, Bachele, Peztalozzi, Frobrl, Eugene, Gillaume, Ravaisson, G. Queoux gibi çağdaş eğitimin temelini atan öncülerin görüşlerini aktarmıştır. Ayrıca "resim ve çocuk, resim ve cemiyet, resim ve mürebbi" başlıkları ile sanat eğitiminin çocuğun gelişimindeki rolünü pedagojik açıdan ifade etmiştir.[269]

3.8. Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar (1923-1938)

Atatürk, çocukluğundan beri sevdiği alaturka müziği zaman zaman dinlese de hayranlık duyduğu batı müziğinin ülkede sevilmesine gayret göstermiştir. Kurdurduğu

---

[266] Telli, **a.g.e.,** s. 19.
[267] Lüleci, **a.g.e.,** s. 192.
[268] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Resim ve Terbiye**, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1932, s. 94.
[269] Baltacıoğlu, **a.g.e.,** s. 95.

Musiki Muallim Mektebi daha sonra gelişerek tiyatro, bale ve opera bölümleri olan Devlet Konservatuvarı haline dönüşmüştür.[270]

Atatürk müziğe verdiği önemi şu sözlerle belirtmiştir:

> "Sanatsız kalan bir ulusun yaşam damarlarından biri kopmuş demektir. Türk ulusunun tarihsel bir niteliği güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Sanat dalları içinde en çabuk ve en önde götürülmesi gereken müziktir. Çünkü bir ulusun değişikliğinde ölçü, müzikteki değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Osmanlı müziği, Türkiye Cumhuriyetindeki büyük devrimleri anlatabilecek güçte değildir. Bize yeni bir müzik gereklidir. Bize gerekli olan yeni müzik, özünü ulusal müziğimizden alan armonik bir müzik olacaktır. Bunun için ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir an önce son müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Türk ulusal müziği ancak bu yolla yükselebilir, uluslararası müzikte yerini alabilir".[271]

Ankara'da kurulan "Musiki Muallim Mektebi", 1936 yılında Devlet Konservatuvarına dönüştürülmüştür. Konservatuvarın mezunları ileride "Türk Devlet Tiyatrosu Devlet Opera ve Balesini" kurmuştur.[272]

Cumhuriyetin ilanından önce açılan, İstanbul Belediye Konservatuarı ve İstanbul Şehir Tiyatrosu çalışmalarına bu dönemde de devam etmiştir. [273] 1927'de İstanbul Belediyesine bağlanarak İstanbul Belediyesi Konservatuvarı adını alan kuruluş gündüzlü ve yatılı olarak pek çok öğrenci yetiştirmiştir. 1944 yılına kadar sadece batı tarzı müzik eğitimi veren konservatuar, bu yılda Türk müziği eğitimine yeniden başlayarak ülkedeki ilk folklor derleme çalışmalarını yürütmüştür.[274]

Musiki Muallim Mektebi, ortaokul ve liselere öğretmen yetiştirmek için kurulmasına rağmen uygulamada daha çok orkestraya eleman kazandırmıştır. 1936 yılına kadar faaliyetlerini devam ettiren okulun yerine daha sonra **"**Ankara Devlet Konservatuvarı" kurulmuştur.[275] Okula 1935 yılında Alman besteci Paul Hindemith danışman olarak getirilmiştir. Yapılan incelemede Hindemith "Türk Halk Müziğinin pek az millete nasip olacak kadar zengin olduğunu belirtip çağdaş müziğin bu müzikten yararlanmasını" söylemiştir. Eklenen tiyatro bölümü ile okul gelişimini sürdürmüş,

---

[270] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar***,** s. 49.
[271] Ali Uçan, **Türk Müzik Kültürü.** Evrensel Müzik ve Yayınevi, Ankara, 2016, s. 27.
[272] Koç, *Atatürk ve Güzel Sanatlar,* s. 44.
[273] Recep Dereli*, "Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde Türk Müziğinin Eğitimi Adına Öğretmen Yetiştirme Kurumu: Mûsikî Muallim Mektebi"* **Türk Müziği,** Cilt: 2, Sayı: 1, 2022, s. 13-20.
[274] Cahit Kavcar, *"Cumhuriyet Döneminde Müzik Eğitimi",* **Eğitim ve Bilim,** Cilt: VI, Sayı: 35, 1982, s. 16-26.
[275] Dereli, **a.g.m.,** s. 13-20.

Macar besteci Bela Bartok ’un çalışmaları sonucu Devlet Konservatuvarına bağlı Türk Halk Müziği Arşivi 1937 yılında kurulmuştur.[276]

Ülkenin önemli sanatçılarını yetiştiren Ankara Devlet Konservatuvarı, çağdaş müzik alanındaki çalışmalarını müzik ve temsil koluna ayırarak gerçekleştirmiştir. Müzik kolu; orkestra yönetmenliği, yaylı, üflemeli, vurmalı çalgılar ve şan dallarından oluşmuştur. Okulda, orta ve yüksek seviyede öğrenim verilmiştir.[277]

Dönemin müzik eğitimi konusunda önemli kurumlarından olan İstanbul Belediye Konservatuvarı 1927'de İstanbul Belediyesine bağlanmıştır. [278] Konservatuvar, Cumhuriyetin ilanından sonra Batı müziğini esas almış, Klasik Türk müziği öğretimine son vermiştir. Ülkedeki ilk folklor derleme çalışmaları da 1924 yılında bu kurumda başlamıştır.[279]

3.8.1. Müzik Konusunda Yabancı Uzman Raporları

Cumhuriyetin kuruluşuyla başlayan müzik anlayışındaki köklü değişim sonucu, 1928 yılından itibaren Türkiye'ye yabancı uzmanlar gelmiştir. Bunlar ülkede müzik konusunda araştırma ve incelemelerde bulunduktan sonra dönemin hükümetlerine raporlar sunmuştur. Bu uzmanlardan bazıları ülkeye yerleşerek müzik konusunda çeşitli kurumlarda çalışmıştır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: “Joseph Marx, Lico Amar, Paul Hindemith, Hermann Von Schmeidel, Bela Bartok, Carl Ebert ve Eduard Zuckmayer.”[280]

---

[276] Zafer Tangülü, Sabri Becerikli, *“Musiki Muallim Mektebi (1924-1937)”,* **Asia Minor Studies,** Cilt: VIII, Sayı: 2, 2020, s. 458-466.
[277] Mustafa Şahin, Ruşen Duman, *“Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi”,* **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** Cilt: VII, Sayı: 16, 2008, s. 264.
[278] Şimşek, “*İstanbul Belediye Konservatuvarı*”, Atatürk Ansiklopedisi, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/ Erişim Tarihi: 25 Mart 2023.
[279] Şahin, Duman, **a.g.m.,** s. 263.
[280] Bahar Güdek, *“Cumhuriyet Dönemi Müzik Alanında Yabancı Uzman Raporları”*, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı: 17, 2014, s. 629-659.; Alman Prof. Zuckmayer'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Çalıştırılmasına İzin Verilmesi, **BCA**, 30-18-1-2 / 112- 91 -14, Tarih: 30.01.1947.

Joseph Marx (1932) Avusturyalı besteci, öğretmen ve müzik eleştirmeni olup İstanbul Konservatuarının gelişmesi ve müziğin Cumhuriyetin hedefleri doğrultusunda canlandırılması için ülkeye çağrılıp bu hususta ilk raporun veren kişidir.[281]

J. Marx raporunda; "Avrupa'yı kopya etmek yerine, milli özellikleri kaybetmeden ve Avrupa tekniğinden yararlanarak müziğin gelişmesini sağlamak gerektiğini" söylemiştir. Bu fikirler devrin yöneticilerini memnun etmediğinden uygulamaya konmamıştır.[282]

Bununla birlikte, Marx'ın görüşleri müzik alanındaki düşüncelerin ve yaklaşımların çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu uzmanlar, Türk müziğinin ulusal kimliğini koruyarak çağdaş bir şekilde gelişmesi ve uluslararası alanda yerini alması konusunda önemli düşünceler sunmuştur.[283]

Macar asıllı Lico Amar (1934), Türk vatandaşı olan müzik eğitimcilerinden biridir. [284] Lico Amar, Paris'ten Türk hükümetine "Türkiye'de Musiki Eğitimi İnkılâbına Dair Muhtıra" adlı bir rapor göndermiştir. Bu raporda Avrupa'daki müzik eğitimi üzerinde durularak örnek bilgiler verilmiştir. Ayrıca mesleki müzik eğitimi hakkında; "Müzik kültürü eksik, tek yönlü müzikçi yerine her yönden aydınlanmış, çok yönlü müzikçi yetiştirme" nin önemi vurgulanmıştır. Lico Amar, 1938'de Ankara Devlet Konservatuarı'na Keman Profesörü ve Yaylı Çalgılar Bölüm Başkanı olarak atanmıştır.[285]

Alman müziğinin temsilcisi Paul Hindemith (1935), Türkiye Cumhuriyeti hükümetince ülkenin müzik yaşamında düzenleme ve geliştirme gerçekleştirmek üzere 1935 yılında Ankara, İzmir ve İstanbul'da gözlemler yapmıştır. "Vorschage für den Aufbau des Turkischen Musiklebens"i (Türk Müzik Yaşamının Yapılanması İçin Öneriler) yazarak, dönemin Millî Eğitim Bakanlığına sunarken Ankara Devlet Konservatuvarı çalışmalarının önemli merkezini oluşturmuştur.[286]

---

[281] Güdek, **a.g.m.**, s. 630.
[282] Aynı yer
[283] Güdek, **a.g.m.**, s. 630-632.
[284] Güdek, **a.g.m.**, s. 635-636.
[285] Aynı yer.
[286] Güdek, **a.g.m.**, s. 636.

Millî Eğitim Bakanlığına sunulan "Türk Müzik Yaşamının Yapılanması İçin Öneriler" başlıklı birinci rapor: Orkestra sorunları, Yüksek Müzik Okulu planı ve okullarda müzik eğitimi, halka dönük müzik yaşamı, İstanbul ve İzmir'de de Yüksek Müzik Okulunun açılması ve Türk sanat müziğinin biçimlendirilmesine yönelik beş bölümden oluşmaktadır.[287] Hindemith 'in raporunda, ayrıca Avrupa orkestralarının niteliğine ulaşılması için, Türk müzisyenler yetiştirilmesi gerektiği de belirtilmiştir.[288]

Hermann Von Schmeidel Raporu (1935): Avusturyalı Müzisyen "Hermann von Schmeidel (1894-1953)", Türkiye'de müzik reformu çalışmalarına katılırken raporunda:

1. Hindemith'in müzik öğretmeni okulu ve yüksek müzik okulu kurma fikir ve önerilerine katıldığını ifade etmiştir.

2. Dans eğitiminde eksiklikler olduğunu belirten Schmeidel, Türk gençlerinin yeni ve modern bir müzik eğitimine ilgi duyduklarını ileri sürmüştür.

3. Toplumun zevklerini yükseltmenin yeterli olmadığını savunan Schmeidel, müzikte bireysel eğitim ve uygulamaların zorunlu olduğunu vurgulamıştır.

4. Schmeidel, Müzik Öğretmeni Okulu'nun iyileştirilmesinin ve Arap müziğinden kurtulmanın gerekliliğinin altını çizmiştir.[289]

Macar Müzisyen "Bela Bartok (1881-1945)", Türk halk müziğinde inceleme, derleme ve araştırmalar yapmak üzere 2 Kasım 1936 da Türkiye'ye gelmiş, müzik çalışmalarında, kayıt aletlerinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir.[290] Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nın isteği üzerine hazırlamış olduğu raporu sunmuştur. "Öncelikle derleme çalışmalarına hız kazandırılıp ağırlık verilmesini" tavsiye etmiştir.[291]

---

[287] Güdek, **a.g.m.**, s. 636-637.
[288] Güdek, **a.g.m.**, s. 637.
[289] Aynı yer.
[290] Güdek, **a.g.m.**, s. 638-640.
[291] Aynı yer.

Carl Ebert, Türkiye'de çağdaş tiyatro ve operanın gelişmesi için önemli raporlar hazırlayarak hükümete sunmuştur.[292]

Eduard Zuckmayer, 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuarı'nın kuruluşunda Türkiye'ye davet edilmiş ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü Başkanı olarak çalışmıştır. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'na müzik öğretmeni yetiştirmede iyi bir hazırlık döneminden geçirilmesi gerektiğini tavsiye eden rapor da sunmuştur.[293]

3.8.2. Musiki Muallim Mektebi

1 Kasım 1924'te Ankara'da, Atatürk'ün direktifleri sonucu Musiki Muallim Mektebi açılmıştır. Okulun müdürü, İstiklal Marşı'nın Bestecisi ve aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi Zeki Üngör olup, bu müessesede batı müziği şeklinde uygulama yapılmıştır. [294] 13-17 yaş sınırındaki öğrencilerin kabul edildiği ve öğretim süresinin 4 yıl olduğu okul, 1931 yılında 6 yıla çıkartılmıştır. Keman, piyano, flüt ve viyolonsel çalgılarının öğretildiği okulun ders programı ağır bir şekilde düzenlenmiştir. 1937'de açılan Gazi Muallim Mektebinin müzik şubesiyle birleşen bu müessesenin faaliyetleri son bulmuştur. [295]

3.9. Cumhuriyet İlanından Sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Gelişimi

Sanayi-i Nefise Sanayi-i Nefise Mektebinin gelişimi için Cumhuriyet hükümetlerinin gayretleri ve destekleri, Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in TBMM konuşmalarında şu şekilde yer almıştır: "Sanayi-i Nefise Mektebi, yeni binasında en modern şekilde eğitimine devam etmektedir. Sanayi-i Nefise'nin mimarlık şubesinin gelişmesi ve düzenlenmesi çalışmaları devam etmektedir. Yeni açılan Tezyini Sanatlar Şubesinin

---

[292] Güdek, **a.g.m.**, s. 640.
[293] Güdek, **a.g.m.**, s. 629-659.
[294] Okan Murat Öztürk, *"İdeolojik ve Siyasal Bir Proje Olarak Musiki Muallim Mektebi*", **Kuruluşunun 90. Yılında Musiki Muallim Mektebi: Cumhuriyetin Müzik Serüveni 90. Yıl Kongresi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, 2014, s. 2-3.
[295] Şahin, Duman, **a.g.m.,** s. 265; Barış Demirci, *"Türkiye'de Müzik Öğretmeni Yetiştirme Politikaları ve Temel Sorunlar",* **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt: XXI, Sayı: 3, 2017, s. 1064.

milli sanatlarımızın yeniden ortaya çıkarılıp gelişmesine hizmet edeceğine inanıyoruz."[296]

1924'te çıkan yönetmeliğe göre okul, "Yüksek Dereceli Akademi" statüsünde olup mimarlık, resim, heykel, Darülmuallimin-i resim ve tezyini sanatlar bölümlerine sahiptir. Yeni yönetmeliğe göre okula ilk kez Darülmuallimin-i resim, yani resim öğretmenliği şubesi eklenmiştir.[297] Yönetmeliğin 19. maddesinde; "Darülmuallimin-i resim ve tezyini sanatlar bölümünde, aynı müfredatta eğitim öğretim faaliyetinin yapıldığı" yazılmaktadır. Buna rağmen "resim öğretmen okulu" bölümü faaliyete geçememiş, yönetmeliğin kâğıt üstünde kalması şeklinde yer almıştır.[298]

Türkiye'nin ilk kadın heykeltıraşı Sabiha Bengütaş, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde resim bölümünde Feyhaman Duran'ın öğrencisi olmuştur. Daha sonra 1924 yılında heykel bölümüne geçerek, dört yıl İhsan Özsoy'dan ders almıştır.[299]

Cumhurbaşkanı Atatürk'e ülkede bir Resim ve Heykel Müzesi'nin gerekliliği belirtilmiş ve bu doğrultuda İstanbul Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır. 1936 ve 1937 yıllarında akademinin müdürü olan Burhan Toprak'ın gayretleriyle çoğunlukla Almanya'dan uzman öğretim elemanları getirilmiştir. Burhan Toprak döneminde resim, heykel ve tezyini sanatlar bölümünde yüksekokul düzeyinde eğitim programları oluşturulmuştur.[300]

3.10. Ders Programlarında Sanat Eğitim Dersleri

Sanat eğitiminin başlangıcında önemli aksaklık, resim dersinin kısıtlanması ve yetişmiş öğretmen azlığı olarak görülmesine rağmen; aslında en önemli sorun çocuğun gelişim aşamalarının ve psikolojik durumunun dikkate alınmamasıdır. Yetişkinlere göre çocuk resimlerinin değerlendirilmesi, tabiattaki nesnelere benzeyen resim

---

[296] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 3, Cilt: III, 64. Birleşim, 22.04.1928. s. 201-217 ; https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c003/tbmm03003064.pdf, Erişim: 04.05.2023

[297] Gençel, **a.g.e.,** s. 237. **Maarif Vekaleti Mecmuası,** Sanayi-i Nefise Akademisi Mimari Kısmı Talimatnamesi, Cilt: IV, Sayı: 16, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, Poz Numarası, 196-199, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971..

[298] Öndin, **a.g.e.,** s. 129-131; Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi…,** s. 733-760.

[299] Derya Uzun Aydın, *İnas ve Sanayi-i Nefise Mektebi'nin İlk Kadın Heykeltraşları",* **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** Cilt: 9/10, 2014, s. 1128.

[300] Öndin, **a.g.e.,** s. 131-140; Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi…,** s. 733-760.

yaptırma çabası ve dersi yönetici ve deneticilerin değerlendirmesi sanat eğitiminin, aksayan diğer yönleri arasında yer almıştır.[301]

1924 yılında ülkeye davet edilen John Dewey'in raporları doğrultusunda şekillendirilen eğitim programlarındaki bu etki daha çok ilköğretim programlarında görülmüştür.[302]

Atatürk döneminde, ilkokul müfredatı 1926 ve 1936 yıllarında iki kez değiştirilmiştir. 1926 yılındaki programda ilkokulun amaçları "Gençleri yaşadıkları toplum ve değerlerine alıştırarak iyi vatandaşlar yetiştirmek" şeklinde ifade edilmiştir. Maarif Vekili Mustafa Necati 1927'de yayınladığı genelgede; "Cumhuriyeti sevdirip anlatmaya önem verilerek bunun her fırsatta tekrarlanması gerektiğini" söylemiştir.[303]

Tablo 3.1 Resim-iş Dersinin Ders Programlarındaki Adları (1923-1938) [304]

Eğitim Programları	**Ders Adı**	**Kademesi**
İlkokul	1924 İlkokul Programı	Resim
	1926 İlkokul Programı	Resim-Elişi
	1930 İlk Mektep Müfredat Programı	Resim-Elişi
Ortaokul	1930 Orta Mektep Müfredat Programı	Resim
	1938 Ortaokul Programı	Resim

Tablo 3.1'de, resim-iş dersinin 1923-1938 yılları arasında, ilkokul ve ortaokul programlarındaki adları verilmiştir. Bu dersin adı, Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokullarda 3 kez değiştirilmiştir. 1924 ilkokul programında resim olan dersin adı, 1926-1930 programında resim-elişi, olmuştur. 1930 ve 1938 ortaokul programlarında ise, dersin adı değişmeden resim olarak kalmıştır.

[301] Telli, **a.g.e.,** s. 20.
[302] Fatma Ünal, Mehmet Ünal, *"Türkiye'de Ortaöğretim Programlarının Gelişimi",* **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt: V, Sayı: 1, 2010, s. 110-125.
[303] Cavit Binbaşıoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 48.
[304] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi …** s. 35-37.

3.10.1. İlkokul Programlarında Sanat Eğitimi

1924 İlkokul Programında Sanat Eğitimi: 1924'te ülkeye davet edilen John Dewey'in hazırladığı raporlar doğrultusunda şekillendirilen eğitim programlarındaki etki daha çok ilköğretimde görülmektedir.[305] "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile okullar Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanırken, milli, çağdaş, laik eğitime geçilmiş ve 1924 yılında da Cumhuriyetin ilkokul programı hazırlanarak uygulamaya konulmuştur.[306]

1924 İlkokul Programında resim dersinin hedefleri açıkça belirtilmemiş olup, içerik esasları 1914 tarihli Mekatib-i İptidaiye müfredatından alınmıştır. Programda, resim çalışmalarının yapılması şeklinde öngörülen konular, tarih, coğrafya, Türkçe, malumat-ı vataniye gibi diğer derslerde işlenilen konuların bu derste uygulanması olarak görülmüştür. [307]

Müzik dersi, 1924-1930 arasında musiki dersi olarak adlandırılmıştır. İlerleyen süreçte şehirdeki ilkokul ve ortaokul programlarında yer alan, bu ders zamanla köy ilkokullarında da verilmeye başlanmıştır.[308]

Tablo 3.2 İlkokul Programının Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi (1924)[309]

		ERKEKLER					**KIZLAR**				
Dersler		1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	Alfabe	12	-	-	-	-	12	-	-	-	-
	Kıraat (İnşat ve temsil)	-	4	3	2	2	-	4	3	2	2
	İmla	-	2	2	1	1	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	-	2	2	-	1	-	2	2

[305] Ünal, Ünal, **a.g.m.,** s. 110.
[306] Lütfi Budak, Çiğdem Budak, *"Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936)",* **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi (TSA),** Cilt: XVIII, Sayı: 1, 2014, s. 59.
[307] Sevgi Kayalıoğlu, Osman Altıntaş, *"Hükûmet Programlarının ve Millî Eğitim Şûralarında Alınan Kararların İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarına Yansıması (1923-1950)",* **Milli Eğitim Dergisi,** Cilt: V, Sayı: 229, 2021, s. 688.
[308] Şahin, Duman, **a.g.m.,** s. 263.
[309] **İlkmektep Müfredat Programı**, Maarif Vekilliği, Matbaa-i Amire, İstanbul,1340, s. 4-6.

Tablo 3.2’nin devamı

Dersler	ERKEKLER					KIZLAR				
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Sarf	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
Yazı (Sülüs-Rika)	-	2	1	1	1	-	2	1	1	1
Kuranı Kerim ve Din Dersleri		2	2	2	2			2	2	2
Hesap	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3
Hendese	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
Tarih	-	-	1	2	2	-	-	1	2	2
Coğrafya	-	-	1	2	2	-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzıssıhha	3	3	2	2	2	3	3	3	2	2
Ev İdaresi (Kızlar)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Musabahat-ı Ahlakiye Malumat-ı Vataniye	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Resim	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
El İşleri	2	2	2	2	-	2	2	-	-	-
Musiki	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	1	1	2	2	2	2	1
Nakış, Biçki ve Dikiş (Kızlar)	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2
Yekün	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26

Tablo 3.2’de belirtildiği üzere 1924 İlkokul Programı, kız ve erkekler için ayrı hazırlanmış, kız öğrenciler için programa, ev idaresi, biçki, dikiş, nakış dersleri eklenmiştir. Ayrıca ilkokulun süresi 6 yıldan 5 yıla indirilmiştir. Daha önceden Kur’an-ı Kerim ve malumat-ı diniye olan ders, Kur'an-ı Kerim ve din dersleri şeklinde birleştirilmiştir. Lisan-ı Osmani dersi Türkçe Dersi olarak, muhasebat-ı ahlakiye dersi, muhasebatı ahlakiye ve malumat-ı vataniye (yurt bilgisi) olarak değiştirilmiştir. Daha önce “eşya” olan dersin yerine tabiat tetkiki (dua incelemeleri) konulmuş ve “talimi askeri” dersi programdan çıkarılmıştır. Programda kız erkek bütün sınıflar için haftada

2'şer saat resim dersi konulmuş, ayrıca musiki dersi 1., 2., 3. sınıflarda haftada 2'şer saat, 4. ve 5. sınıflarda ise 1'er saat uygulamaya konulmuştur.[310]

1926 İlkokul Programı (Yeni İlköğretim Programı) ve Sanat Eğitimi: Emin Erişgil ve Avni Başkan'ın, John Dewey'in düşüncelerinden etkilenerek pragmatizm esaslı olarak hazırladığı program "Yeni Eğitim Programı" olarak isimlendirilmiştir. Ülkenin acil ihtiyacı olan okuma-yazma konusuna öncelik verilerek bu program hazırlanmıştır. Bu yüzden hedef kitle 6-12 yaştır. 1926 yılı öğretim programı 'İlk Mektep Müfredat Programı' olarak da isimlendirilmiştir. Yeni Eğitim Programı önce ilköğretim sonra ortaokul programlarında uygulanmaya başlanmıştır.[311] Ortaokul kademesinde görsel sanatlara ilişkin değişimler, 1930 Programında gerçekleşmiştir.[312]

Tablo 3.3 1926 İlkokul Programının Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi[313]

	1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	**5. Sınıf**
Türkçe	10	10	10	8	8
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap-Hendese	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim-Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
YEKÛN	26	26	26	26	26
(Ev İdaresi)	-	-	-	(1)	(1)
(Dikiş)	-	-	-	(1)	(1)

[310] Budak, Budak. **a.g.m.,** s. 59.
[311] Hilmi Ziya Ülken, **Eğitim Felsefesi**, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2022, s. 26-34;
Prof. Dr. Mehmet Emin Erişgil: Darülfünunun sosyoloji ve felsefe profesörü. Talim Terbiye Dairesi Başkanlığı ve Müsteşarlığı, İçişleri Bakanlıkları görevinde bulundu. Yeni Türk harflerinin tanzimi ile görevlendirilen beş kişiden biridir; https://islamansiklopedisi.org.tr/erisirgil-mehmet-emin, Erişim Tarihi: 21.06.2023;
Hüseyin Avni Başman: Türk siyasetçi, eğitimci, yazar, başmüfettişlik görevlerinde bulundu; https://avnibasman.meb.k12.tr/; Erişim Tarihi: 21.06.2023.
[312] Hasan Cicioğlu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarih Gelişimi),** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 52.
[313] Cicioğlu, **a.g.e.,** s. 53.

Tablo 3.3'te 1926 İlkokul Programının haftalık ders dağılım çizelgesi verilmiştir. Önceki programda "malumatı vataniye" olan dersin adı "yurt bilgisi" olarak değiştirilmiş, ayrıca 4. ve 5. sınıflara 2'şer saat tarih ve coğrafya dersleri eklenmiştir. Öğrencilerin görsel sanatlar eğitimi için 1. 2. ve 3. sınıflarda haftalık 4'er saat, 4. ve 5. sınıflarda haftada 2'şer saat resim-elişi dersi işlenmektedir. Ayrıca 1. ve 2. sınıflarda 2'şer saat, 3. 4. ve 5. sınıflarda 1'er saat musiki dersi programda yer almaktadır.

1926 yılı ilkokul programında, önceden resim olarak adlandırılan dersin adı, resim-elişi olarak değiştirilmiş, dersin hedefleri ve içeriği ayrı ayrı hazırlanmıştır. El-işi dersinin hedefleri şu şekilde açıklanmıştır:

1. Çocuğu kendi etrafında bulunan eşyayı şekil ve renk olarak incelemeye alıştırmak.

2. Çocuğa maddeyi zihninde canlandırdığı şekilde meydana getirecek kabiliyeti kazandırmak.

3. Çocuğu çeşitli alıştırmalarla görerek, dokunarak, ufak tefek el işleri yaptırarak kabiliyetli bir insan haline getirmek.

4. Çocuğu belirli bir amaç doğrultusunda, çalışmaya alıştırmak ve ona iş zevki vermek.[314]

Programın içeriğinde resim dersinin türleri arasında; tezyinat, krokiler, sanayi-i ve inşaat, tezyinat ve kâğıt bükmeler ve el işleri yer almaktadır. İş esasına dayalı olarak kil ve plastitin, kâğıt, ağaç, tahta, tel, teneke, saç, alçı, baskı örgü işleri şeklindeki çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca bitki ve hayvanların sadeleştirilerek şema ve plan tarzında geometrik olarak sanayi-i resimlerinin yanı sıra, doğramacı, terzi gibi dükkanların aletlerinin de basit krokiler halinde resmedilmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. [315]

1926 yılında ilkokullar için hazırlanmış olan müfredat programına göre, dersler, öğleden önce ve sonra olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Öğleden sonra, yazı, resim,

[314] Kayalıoğlu, Altıntaş, **a.g.m.**, s. 689.
[315] Aynı yer.

müzik, beden, el işleri ve ziraat dersleri işlenmektedir.[316] 1926 Programında resim dersinde kullanılabilecek öğretim yöntem ve tekniklerine özel olarak yer verilmemiştir.[317]

Köy Okulları Müfredat Programı (1927): Maarif Vekili Mustafa Necati köy çocuklarının, şehirdekilere göre farklı bir yaşam tarzlarının olması nedeniyle, onların ayrı bir eğitime tabi tutulması gerektiği görüşü doğrultusunda, 1927 yılında Köy Okulları Müfredat Programını uygulamaya koymuştur. Programın girişinde, ilköğretimin en önemli amaçlarından olan "Çocukların, çevrelerine etkin ve uyumlu bir şekilde eğitilmesi gerektiği" düşünülerek, köyde yaşayanların çevre ile uyumlu bir müfredat programı kapsamına alınması gerektiği belirtilmiştir.[318]

Hazırlanan programda genel dersler, 1926 programıyla aynı olup, resim ve elişi dersleri köy okullarının şartlarına uygun hale getirilmiş, kızlar için ev işleri programa konulmuştur. Ayrıca birçok öğrencinin ilkokul 3 ten sonra okuldan ayrılması göz önünde bulundurularak, bu sınıfa yurt bilgisi dersi konularak temel vatandaşlık, tarih, coğrafya bilgileri alması hedeflenmiştir. Bazı derslerin saatleri, çevre şartlarına göre azaltılmış veya çoğaltılmıştır. Programda köy okullarında bulunması gereken eşya, araç-gereçler de listelenmiştir. [319]

Programda ayrıca köy okullarında bulunması gereken eşya ve araç-gereçler de listelenmiştir. Bu sayede okulların gerekli donanıma sahip olmaları ve öğrencilerin etkili bir şekilde eğitim almaları sağlanmıştır.[320]

---

[316] Cicioğlu, **a.g.e.,** s. 56.
[317] Kayalıoğlu, Altıntaş, **a.g.m.**, s. 689.
[318] **Maarif Vekaleti Mecmuası**, Köy Muallim Mektebi Talimatnamesi, Cilt: III, Sayı: 10, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, Poz Numarası, 68-69, Yer Numarası: 1956 SA 287, https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971; Budak, **a.g.e.**, s. 19.
[319] **1930 Köy Mektepleri Müfredat Programı,** Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s. 15-24 ; **Köy Muallimi Mektebinde Derslerin Suret-i Tevzii,** Cilt: III, Sayı: 11, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, Poz Numarası. 556-558. Yer Numarası: 184-202. https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971.
[320] **1930 Köy Mektepleri Müfredat Programı**, s. 15-21; **Köy Muallimi Mektebinde Derslerin Suret-i Tevzii,** Cilt: III, Sayı: 11, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, Poz Numarası. 556-558. Yer Numarası: 184-202. https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971.

1927 Programına göre, köy mekteplerinde jimnastik ve musiki için ayrıca bir ders saatine yer verilmemiştir. Ancak program dışında, her sabah ders öncesi ve öğleden sonra ders sonrası, öğrencilere 20 dakika jimnastik yaptırılıp, şarkı söyletilmiştir.[321]

Tablo 3.4 Köy Mektepleri Müfredat Programı (1930)[322]

Dersler	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**
Alfabe	12	-	-
Kıraat	-	4	4
İmla	-	3	2
Tahrir	-	3	2
Gramer Tatbikatı	-	-	1
El Yazısı	-	4	3
Hayat Bilgisi	4	4	3
Hesap-Hendese	4	3	3
Yurt Bilgisi	-	-	2
Resim, Elişi (Erkekler)	4	4	4
Resim, Elişi (Kızlar)	4	1	1
Ev İşleri	-	3	3
Toplam	24	24	24
	28	*29*	*28*[323]

Tablo 3.4'te Köy Mektepleri Müfredat Programına (1930) göre, köy okulları 3 yıl olup, tüm sınıflarda haftalık toplam 24'er saat ders belirlenmiştir. Resim ve el işleri dersleri köyün yapısına göre düzenlenerek, erkekler ve kızlar için farklı saatler olarak uygulanmıştır. Erkekler için, 1. 2. ve 3. sınıflarda haftalık 4'er saat işlenirken, kızlarda 1. sınıfta 4'er saat, 2. ve 3. sınıfta 1'er saat işlenmektedir.

[321] Dilek Hızır, "*1927 Köy Muallim Mektepleri ile Köy Okulları Müfredat Programının Analizi ve Yurttaşlık Bilgisi",* **Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 11, 2016. s. 104.
[322] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** Köy Okullarında Okutulacak Dersler, Cilt: X, Sayı: 462, 01.12.1947, s. 1.
[323] Haftalık ders saatleri toplamı kaynaklarda geçtiği şekilde alınmıştır. Ders saatlerinde toplamda 28 saat olması gerekirken kaynaklarda 24 saat görülmektedir.

Ayrıca öğrencilere 2. ve 3. sınıflarda haftalık 3'er saat ev işleri dersi konulmuştur. El yazısı dersi 2. sınıflarda 4' er, 3. sınıflarda 3'er saat olarak programda yer almıştır.[324]

İlk defa 1936 İlkokul Programında eğitim-öğretim ilkeleri ayrıntılı olarak hazırlanmıştır.[325], Bu programda ilkokulun eğitim ve öğrenim prensipleri maddeler halinde verilmiş, dersler birbiriyle bütünleştirmeci olarak, ilerlemecilik ve yapılandırmacılık ilkelerine uygun halde gösterilmiştir. [326]

Tablo 3.5 1936 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi[327]

Dersler	**1. Devre**			**2. Devre**	
	1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	**5. Sınıf**
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yut Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap-Hendese	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Yekûn	26	26	26	26	26

Tablo 3.5'te göre 1936 İlkokul Programında, haftalık toplam 26 saat ders yer almaktadır. Sanat eğitimiyle ilgili, resim dersi 1. 2. ve 3. sınıflarda 4'er saat, 4. ve 5.

[324] 1930 yılı Köy Mektepleri Müfredat Programı, kaynaklarda toplam haftalık 24 saat ders olarak verilmiştir. Ancak 1. sınıflar 28 saat, 2. sınıflar 30 saat, 3. sınıflar 28 saat olarak hesaplanmaktadır.
[325] **1936 İlkokul Programı,** Devlet Basımevi, İstanbul, 1936, s. 14-20.
[326] Dilek İlhan Beyaztaş, Suzan Beyza Kaptı, Nuray Senemoğlu, *"Cumhuriyetten Günümüze İlkokul/İlköğretim Programlarının İncelenmesi",* **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt: XLV, Sayı: 2 Ankara 2013, s. 331-332.
[327] Cicioğlu, **a.g.e.,** s. 58.

sınıfta 2'şer saattir. Yazı dersi 2. sınıfta 2'şer saat, 3. 4. ve 5. sınıflarda 1'er saat; müzik dersi 1. 2. 3. 4. ve 5. sınıflarda haftada 1'er saat işlenmektedir.

3.10.1.1. Resim-İş dersi öğretim programı

1936 Programında resim-iş dersinin hedefi; "Çocuklara gözlem, duygu ve düşüncelerini, basit alet ve malzemeler kullanarak ifade etme becerisinin yanı sıra; sanat değeri eşya ile değersiz olanı birbirinden ayırabilme yeterliliğinin kazandırılması" şeklinde açıklanmıştır.[328]

Programın içeriğinde; dekoratif resim kapsamında doğada bulunan yaprak ve çiçek gibi motiflerden hareketle, kenar süslemeleri yapma, kendine özgün süsleme motifleri oluşturma ve eşya süsleme çalışması yapma öngörülmüştür. Sınai resim kapsamında, el işlerinde yapılacak eşya ve aletlerin taslak ve şemalarının oluşturulması kararlaştırılmıştır. Toplu öğretim esası çevresinde resim-iş ve diğer dersler arasında bağlantı kurup, bu çerçevede okulun ihtiyaçlarına göre müstakil çalışmaların yapılması öngörülmüştür.[329]

1936 Resim-iş Programında, tabiattan resim ve hayali resim konularıyla birlikte, sanat eserlerinin incelenmesi ve uygulanması konusunda da geleneksel Türk sanatlarına yer verilmiştir. İçeriğin uygulanmasında, kopya ile resmetmekten kaçınılması gerektiği önemle vurgulanmıştır. Süreçte, çevre ve okul dışı yaşam ile bağlantı kurularak, öğrencilerin derse ilgilerinin canlı tutulması, yaratıcı imge güçlerini etkin kılma faaliyetlerini yürütmesi ve daha önemlisi onlara gözlem ve buluş yeteneğini körelten kopya çalışmalar yaptırılmaması bu programın belirgin özelliğidir. Öğrencilerin değerlendirilmesine yönelik bir açıklama 1936 Programında da yer almamaktadır. Programın, ortaokul kademesinde uygulanmaya geçilmesi 1938 yılında gerçekleşmiştir.[330]

---

[328] Kayalıoğlu, Altıntaş, **a.g.m**., s. 692.
[329] Aynı yer.
[330] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 216.

3.10.1.2. Müzik dersi öğretim programı

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki programlara ilişkin dokümanlarda yalnızca müzik dersinin saatine ilişkin açıklamalar yapıldığı, bu dersin içeriği ve işlenme yöntemlerine ilişkin bilgilerin olmadığı görülmüştür. Bu nedenle ilkokullarda müzik dersinin içeriğine ilişkin açıklama ve yorum yapılmamıştır. Köy ilkokul programlarında ise müzik dersi yer almayıp, bu eksiklik daha sonraki yıllarda uygulanan programlarda düzeltilmiş ve giderilmiştir.

Cumhuriyet döneminden itibaren uygulanan programlarda müzik dersinin haftalık saatlerindeki gelişimi Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6 İlkokul Programlarında Müzik Dersi (1923-1936)[331]

PROGRAMLAR	1.sınıf	2.sınıf	3.sınıf	4.sınıf	5.sınıf
1924 Programı	2	2	2	1	1
1926 Programı	2	2	1	1	1
1936 Programı	1	1	1	1	1

Tablo 3.6'da Cumhuriyetin ilanından 1936 yılına kadar uygulanan ilköğretim programlarında müzik derslerinin saatleri gösterilmiştir. 1924, 1926, 1936 yıllarında ilkokullar için programlar hazırlanmış ve uygulanmıştır. 1924 programında, 1. 2. ve 3. sınıflarda haftada 2'şer saat 4. ve 5. sınıflarda ise 1'er saat müzik dersine ayrılmıştır. 1926 programında ise 1. ve 2. sınıflarda 2'şer saat, 3. 4. ve 5. sınıflarda ise 1'er saat müzik dersi konulmuştur. 1936 programında ise müzik dersi azaltılarak tüm sınıflarda 1'er saate düşürülmüştür.

3.10.2. Orta Mektep Müfredat Programlarında Sanat Eğitimi

Ortaöğretim kurumlarında resim-iş öğretiminin eskiye dayanan uzun bir tarihi olmasına rağmen, bir zaman önemsenmiş bir zaman da temel derslerin gölgesinde, umutsuzluğa terkedilmiştir. Resim ve iş dersi amaç, anlam ve uygulama olarak ortaöğretim kurumlarında yeterince anlaşılıp hak ettiği değeri görememiştir.[332] Bu

[331] Şahin, Ruşen, **a.g.m.,** s. 264.
[332] Hidayet Telli, **Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış…,** s. 3-5.

dersin amacı; "öğrencinin çevredeki güzellikleri görmesi, bunları değerlendirmesi, estetik duyuları gelişmiş, güzel sanat eserlerini tanıyan, seven, ince ruhlu, üstün karakterli öğrenciler yetiştirmek" olmasına rağmen, okullarımızda Türkçe, müzik dersleri gibi anlatım dersi şeklinde okutulmuştur. [333] Çağdaş bir dünyada yer alabilmek için, eğitimin bütün kademelerinde sanat eğitimi gerekli görülmüştür.[334]

Mustafa Kemal Atatürk döneminde ortaokulların ders programları 1930, 1938 yıllarında yayınlanarak uygulamaya konulmuştur. Aradaki yıllarda ise programlar değişmemiş, saatler üzerinde değişiklik yapılmıştır. 1923 yılından sonra ortaokul programında haftalık ders saatlerinin dağılımı değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler ortaokullarda okutulan sanat eğitimi derslerinin sürelerini de etkilemiştir.[335] Ortaokul programında resim dersinin arttığı zamanlar, Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanı olduğu yıllara denk gelmiştir. [336]

1930 yılı orta mekteplerinde resim dersi konuları; 1. sınıfta tabiattan resim, ezbere resim, tezyini resim ve hayali resim, 2. sınıfta tabiattan resim, ezberden resim, hayali resim, 3. sınıfta tabiattan resim, ezberden resim, ihtiyari resim ve hayali resim olarak belirlenmiştir.[337]

Tablo 3.7 Orta Mektep Müfredatı Sanat Eğitim Dersleri (1922)[338]

Okulun Adı	**Dersin Esamisi**	**7.Sınıf**	**8.Sınıf**	**9.Sınıf**	**10.Sınıf**	
					Fünun	**Edebiyat**
Orta Mektep Müfredatı	Resim	1	1	1	-	-
	El İşleri	2	2	1	1	-
	Musiki	1	1	1	-	-

Tablo 3.7'de 1922 yılı ortaokul müfredatında yer alan sanat eğitimi gösterilmiştir. Bu müfredat kapsamında, resim, el işleri ve musiki dersleri verilmiştir. 7. 8. ve 9. sınıflarda resim dersi haftalık olarak 1 saat işlenmiştir. El işi dersleri ise 7. ve 8.

[333] Yüce, R. (Hidayet Telli, **Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış. Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları,** Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1990. s. 11.
[334] Telli, **Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış…,** s. 31.
[335] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 122.
[336] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 124.
[337] **1930 Orta Mektep Müfredat Programı**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s. 72.
[338] Yücel, **a.g.e.,** s. 164.

sınıflarda haftada 2 saat, 9. ve 10. sınıflarda ise 1 saat olarak yer almıştır. Musiki dersi ise 7. 8. ve 9. sınıflarda 1 saat olarak verilmiştir.

Tablo 3.8 İdadi ve İnas İdadi Ders Programında Sanat Eğitimi (1922)[339]

Okulun Adı	**Dersin Esamisi**	**5. Sınıf**	**6. Sınıf**	**7. Sınıf**	**8. Sınıf**	**9. Sınıf**
İdadi Ders	Resim	2	2	2	2	1
Saatleri	Musiki	1	1	1	1	-

Tablo 3.8'de İdadi ve İnas İdadisi müfredatında yer alan sanat eğitimi kapsamındaki resim ve musiki derslerinin haftalık saatleri verilmiştir. İdadi kısmının 5.6.7. ve 8. sınıflarında resim dersi haftada 2 saat, 9. sınıfında ise 1 saat olarak verilmektedir. Musiki eğitimi ise 5.6.7. ve 8. sınıflarda haftada 1'er saat olarak işlenmektedir.

Tablo 3.9 Ortaokul Programlarında Sanat Eğitimi (1930-1931)[340]

Okulun Adı	**Dersler**	**1.Sınıf**	**2.Sınıf**	**3.Sınıf**
Orta Mektep 1. Devre (1930)	El Yazısı	1	1	1
	Resim	2	2	1
	Musiki	1	1	1
Orta Mektep 1. Devre (1931)	El Yazısı	1	1	1
	Resim	2	2	1
	Musiki	2	1	1

Tablo 3.9'da Orta Mektepler 1930-1931 yılı 1. Devre Sanat Eğitimi Programı dahilinde, el yazısı, resim ve musiki dersleri yer almaktadır. El yazısı dersi 1930 ve 1931 programında 1. 2. 3. sınıflarda, haftada 1'er saat işlenmektedir. Resim dersi aynı programda, 1. ve 2. sınıflarda 2'şer saat, 3. sınıfta 1'er saat yer almaktadır. Musiki dersi ise 1930 programında, 1.2.3 sınıflarda 1'er saat yer alırken 1931 programında, 1. sınıflarda 2 saate çıkarılmış, 2. ve 3. sınıflarda ise 1'er saat olarak okutulmaya devam

[339] Yücel, **a.g.e.,** s. 162-163.
[340] **1930 Orta Mektep Müfredat Programı**, s. 1.

etmiştir. Liselerin 1931, 1934, 1937 müfredat programlarında sanat eğitimi ile ilgili herhangi bir ders bulunmamaktadır. [341]

Denizli ve Kayseri Zincidere'de açılan okullar 1927-1928 öğretim yılından itibaren, "Köy Öğretmenliğine" hazırlamıştır [342] Muallim mekteplerinin öğretim programında, her gün öğleden önce 4'er saat akademik ders, öğleden sonra ise 2'şer saat uygulama ve teori dersleri yapılmıştır. Bu çalışmalar, tarım, el işi, doğa gözlemleri, inceleme gezileri şeklinde olmuştur. Okul doktoru, ilk yardım için aşı yapmasını öğrencilere öğreterek belge vermiştir. Köy Muallim Mektebi o dönem halkın ihtiyaçlarını giderme konusunda en yararlı eğitim kurumu olmuştur. Bu okullar yararlı olmasına rağmen, Kayseri'deki 1932 de, Denizli'deki ise 1933 de, İlköğretmen Okulu haline getirilerek bu özelliğini kaybetmiştir.[343]

Tablo 3.10 Köy Muallim Mektepleri Müfredat Programı (1930)[344]

Dersler	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**
Türkçe	5	5	5
Milli Tarih ve Medeniyet Tarihi	2	2	1
Coğrafya	2	1	1
Yurt Bilgisi	-	1	1
Din Dersleri	1	-	-
Ruhiyat, Terbiye ve Mektebi Hıfzıssıhha	-	3	2
Ulus-ı Tedris	-	-	2
Tatbikat Dersi	-	-	6
Riyaziyat	4	3	2
Tabii İlimler	2	2	-
Hayâtiyyât, Hıfzıssıhha ve Ziraat	2	2	1
Resim	2	2	1
Elişleri	1	1	1
Musiki	2	2	1
Yazı	1	-	-
Yekûn	24	24	24

[341] Şahin, **a.g.m.,** s. 263.
[342] Necdet Sakaoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 218.
[343] Sakaoğlu, **a.g.e.,** s. 217.
[344] **1930 Köy Mektepleri Müfredat Programı,** s. 10-11.

Tablo 3.10'da Köy Muallim Mekteplerinin 1930 müfredat programı verilmiş olup, görsel sanatlar eğitimini kapsayan, resim, el işleri, musiki ve yazı dersleri şu şekilde belirtilmiştir. Resim dersi 1. ve 2. sınıfta haftalık 2'şer saat, 3. sınıfta 1'er saat işlenmektedir. El işleri dersi, 1. 2. ve 3. sınıfta da haftalık 1'er saat yer almıştır. Ayrıca musiki dersi, 1. 2. sınıflarda 2'şer saat, 3. sınıfta ise 1'er saat uygulanmıştır. Yazı dersi sadece 1. sınıfta 1'er saat işlenmektedir.

Maarif Vekâleti 1937 yılında "Eğitmen Yurtları Okulu" adıyla Köy Muallim Mektepleri konusunu değerlendirerek, yeni bir müessese planlamıştır. Eskişehir Mahmudiye, İzmir Kızılçullu'da bu amaçla birer okul yapılmıştır Okulların bünyesinde 3 sınıflı köy okullarından gelecek çocuklar için 4. ve 5. sınıflar da olmuştur. 3. sınıf ortaokula eşit meslek okuluydu. Bu okullarda, köy hayatı için gerekli olan mesleki dersler verilip, inşaatçılık, demircilik, kooperatifçilik ve benzeri mesleki programlar öğretilmiştir. Okuldan mezun olan öğrenciler başarı düzeylerine göre lise veya ilköğretmen okullarına devam edebilmiştir. 1938 yılından sonra Kızılçullu Köy Eğitmenleri bölümüne köy kızları da kaydedilmeye başlanmıştır. Köy Eğitmen Yurtlarının tarım uygulama tarla, bağ, bahçe, ahır ve diğer meslek dalları içinde atölyeleri olmuştur. Mahmudiye Eğitmen Okulunda 100, Kızılçullu'da 200 öğrenci okumuştur. Haftalık ders cetveli programları daha önceden yapılan Köy Muallim Mektepleri Programı ile aynı olmuştur.[345]

1909 yılında yenilenme hareketine girişen ve sanat eğitiminde önemli olan Darülmuallliminde görev yapan İsmail Hakkı Baltacıoğlu resim kursları düzenleyip derslerine de girerek, okulun Cumhuriyet'in ilanından sonrasındaki döneminde de devam edecek sanat eğitimi kültürünü oluşturmuştur.[346]

[345] Sakaoğlu, **a.g.e.,** s. 217.
[346] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 99.

Tablo 3.11 Darülmuallimin- Darülmuallimat Görsel Sanat Eğitimi (1924)[347]

Okulun Adı	Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
İptidai Darülmuallimin	Resim	2	2	2	2	2
	Yazı	2	1	1	-	-
	Musiki	1	1	-	1	1
	El İşleri	2	2	2	2	2
İptidai Darülmuallimat	Resim	2	1	1	1	1
	El İşleri	1	1	1	-	-
	Yazı	2	1	-	-	-

Tablo 3.11'de İptida-i Darülmuallimin ve İptida-i Darülmuallimat okullarında 1924 yılında sanat eğitimi kapsamında okutulan, resim, yazı, musiki ve el işleri derslerinin haftalık programı verilmiştir. Darülmuallimin okulu resim dersi 1. 2. 3. 4. ve 5. sınıflarda haftalık 2'şer saat; yazı dersi 1. sınıfta 2'şer saat, 2. ve 3. sınıfta 1'er saat okutulmaktadır. Musiki dersi 1. 2. 4. ve 5. sınıfta 1'er saat, el işleri dersi 1. 2. 3. 4. ve 5. sınıflarda haftalık 2'şer saat müfredatta yer almaktadır. İptidai Darülmuallimat okullarında ders programı kız öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmiştir. Resim dersi 1. sınıflarda 2'şer saat, 2. 3. 4. ve 5. sınıflarda haftada 1'er saat işlenmektedir. El işleri dersi 1. 2. ve 3. sınıflarda 1'er saat işlenilmekte, yazı dersi 1. sınıfta 2'şer saat, 2. sınıfta 1'er saat programda yer almaktadır.

[347] Yücel, **a.g.e.,** s. 45.

4. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ SANAT EĞİTİMİ (1938-1950)

Bu bölümde, 1938-1950 yılları arasındaki İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde yürütülen sanat eğitimi politikası kapsamında hükümet programları, TBMM görüşmeleri ve Milli Eğitim Şuraları incelenmiştir. Ayrıca, öğretmen yetiştirmeye yönelik açılan Köy Enstitüleri ve Eğitmen Kursları ile ilkokul ve ortaokul ders programlarında yer alan resim, resim-iş, müzik, güzel yazı, halk oyunları derslerinin müfredatta uygulanışı da araştırılmış, İsmail Hakkı Tonguç'un sanat eğitimine olan katkıları ele alınmıştır.

4.1. İnönü Döneminde Eğitim Politikası (1938-1950)

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitim alanında, yapılan iş ve alınan kararlarda CHP önemli roller üstlenmiştir.[348] Milli Mücadelenin hemen sonrasında Atatürk ve arkadaşlarının başardıkları ilk görev yeni bir devlet kurmak olmuştur. Yeni devlet, ordu, bürokrasi, maliye, hukuk düzeni, eğitim ve altyapı ile yeniden oluşturulmuş ve Cumhuriyetle yönetilen, ulusal, laik bir yapıda kurulmuştur. Bu devletin yöneticisi ise İsmet İnönü'dür. [349]

Atatürk döneminde Başbakanlık görevinde bulunan İnönü'nün eğitimle ilgili düşünceleri, izlenen siyaset üzerinde etkili olmuştur. İsmet İnönü, aynı zamanda Cumhuriyet inkılaplarının destekleyicisi ve uygulayıcısı konumunda yer almıştır. [350]

Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlığı döneminde önem verdiği ilköğretimin sorununu da çözmeyi amaçlayan İnönü, Köy Enstitüsü çalışmalarına da destek vermiştir. Bu enstitünün kurucularından olan İsmail Hakkı Tonguç, İsmet İnönü'nün desteğini şöyle ifade etmiştir:

> "Önümüzdeki on yıl sonunda, Türkiye'de ilköğretimi %100 gerçekleştirmek problemi, milli ana davalardan biri haline geldi. İşi tam manasıyla milli bir mesele haline getiren, ilköğretimi modern manası ve bilimsel kavramı ile topluma mal etmek için bu büyük

[348] Birgül Bozkurt, "Türkiye'de 'Milli Şef' Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", **Belgi Dergisi**, Sayı: 2, 2011, s. 183-204.
[349] Necdet Uğur, **İsmet İnönü,** Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 58; Öndin, **a.g.e.,** s. 72-75.
[350]İlhan Turan, "İsmet İnönü Eğitim- Öğretim Üzerine". www.ismetinonu.org.tr, 2023, Erişim Tarihi: 26.06.2023; https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-egitim-ogretim-uzerine/.

> gayreti gece gündüz demeden harcayan, rahatsız olduğu zamanlarda bile buna zaman ayırmaktan çekinmeyen, ilgililerin arkasını kovalayan, davayı tarihe mal olacak şekilde makaleler yazarak söylevler vererek anlatan ve icabında onu savunan Cumhurbaşkanı ve büyük fikir adamı İnönü'dür."[351]

17 Nisan 1945'te "İlköğretimin Yeni Yılı" başlıklı bir yazıyı kaleme alan İsmet İnönü, bu alana verdiği önemi şu sözleriyle ifade etmektedir:

> "İlköğretimi büyük kütleyi maddi ve manevi alanda kaldırıp yükseltecek ana tedbir sayıyorum. 20. asrın ileri ve kudretli bir milleti olabilmek için ilköğretim çözeceğimiz ilk meseledir. …ilköğretim davası, insan olabilmek, millet olmak davasıdır. Hepimiz dava yolunda bu anlayışla yürüyüp ilerlemeliyiz."[352]

İsmet İnönü'nün uzun süre Millî Eğitim Bakanlığını yapan Hasan Ali Yücel döneminde "hümanizm" eğitim ve kültür politikası olarak benimsenmiştir. Antik çağın edebi ve kültürel anlamda yeniden yaşatılması olarak ifade edilen ve Rönesans'ta ortaya çıkan hümanizm akımı, eğitimde her yönüyle gelişmiş, dil formasyonuna dayalı bir anlayışı benimseyen bir karakter taşımıştır.[353]

Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde, Türk kültürünün gelişmesi ve inkılapların kalıcı olarak yayılmasında, fayda sağlayan önemli katkılarından birisi de dünya klasiklerini Türkçe 'ye çevirecek bakanlık bünyesinde bir tercüme bürosunun kurulmasıdır. Bu bağlamda Doğu ve batı klasikleri Türkçeye çevrilerek Cumhuriyet tarihinin yoğun tercüme faaliyeti yapılmıştır.[354]

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, 1939 yılında verdiği beyanatta Milli Eğitim ve Kültür reformu hakkında yapılan işlerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

"Maarif Vekilliği, Kültür Reformu kapsamında aşağıdaki prensipler doğrultusunda ilerlemeye devam edecektir.

1. Ebedi liderimiz Atatürk ve milli liderimiz İsmet İnönü'nün milli eğitime dair direktifleri.

---

[351] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** İlköğretim İşlerinin Planlanması, Cilt: VIII, Sayı: 356, 26.12.1945, s. 1-3;
[352] İlhan Turan, "İsmet İnönü Eğitim- Öğretim Üzerine". www.ismetinonu.org.tr, 2023, Erişim Tarihi: 26.06.2023 ;https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-egitim-ogretim-uzerine/.
[353] Betül Batır, Filiz Meşeci Giorgietti, *"İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları",* **Yakın Dönem: Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 13-14, 2008, s. 27-56.
[354] Batır, Meşeci Giorgietti, **a.g.m**, s. 42.

2. Ülkeye davet edilen yabancı uzmanların raporları; 1924 yılında gelen Amerikalı Prof. John Dewey'in iki raporu, 1925'te ülkemize gelen Alman Ticaret ve Sanayi-i Nezareti Müşaviri Kühne'nin teknik öğretime dair raporu, 1927 yılında gelen Belçika Teknik Tedrisat Uzmanlarından Ömer Buyse'nin yeni açılacak teknik okullar hakkındaki rapor ve önerileri. Ayrıca 1934'te Maarif Vekâleti tarafından okulları incelemek için görevlendirilen Amerikalı Miss Parker'ın raporu, üniversitelerin düzenlenmesi için 1930-1932 yıllarında ülkeye davet edilen İsviçreli uzman Prof. Albert Malche'nin raporu, 1933-1934 yıllarında Türkiye'de iktisadi araştırmalar yapan Amerikan heyetinin milli eğitime sunduğu rapor.

3. Maarif Vekâletine bağlı Türk ve yabancı uzmanların yurt içi ve dışında yaptıkları kültürel çalışma ve gözlemlere dayanan raporlar, diğer ülkelerin milli eğitim teşkilatları hakkında yapılan çalışma ve gözlemleri, diğer bakanlıkların milli eğitimle ilgili konularda sundukları görüşler."[355]

Cumhuriyet eğitiminin 12 yıllık sürecinde Hasan Ali Yücel 8 yıl bakanlıkta kalarak (28.12.1938- 5.8.1946) önemli ve esaslı girişimlere ön ayak olmuş, Milli Şef İsmet İnönü'ye yakınlığı ve eğitimdeki benzer anlayışı ile döneme damgasını vurmuştur. Yücel'in öğretmenlikten bakanlığa kadar tüm eğitim alan ve kademelerinde çalışması, yazarlığı ile insanlığı, onu diğer bakanlardan ayırmıştır.[356]

Sanat ve felsefeye ilgi duyup, estetik gelişmişliği ileri seviyede bir düşünür, yazar ve bilim insanı olan Hasan Ali Yücel, doğu ve batı klasiklerini Türkçe'ye çevirerek edebiyata kazandırmış ve aynı zamanda Devlet Tiyatrosu ile Opera ve Balesi gibi kurumların örgütlenip gelişmesine katkı sağlamıştır. [357]

Bakanlığının hemen ardından 9 Ocak 1939 tarihinden itibaren "T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi'ni" yayınlamıştır. Bu dergini birinci sayısı 9 İkinci Kânun 1939

[355] Dewey, **a.g.e.,** s. 6.
[356] Sakaoğlu, **a.g.e.,** s. 110.
[357] Arif Ziya Tunç, *"Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Dönemin Yöneticilerinin Sanata Yaklaşımları"*, **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı: 26, 2009, s. 32.

Pazartesi günü çıkmış, haftalık Resmî Gazete' den sonra ikinci önemli süreli resmi yayın olmuştur. [358]

Hasan Ali Yücel'in Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim alanında gerçekleştirdiği en büyük reformlar arasında; Köy Enstitülerinin kurulması, dünya klasiklerinin Türkçeye kazandırılması, yirmi ülkeyle birlikte UNESCO'nun kuruluşuna Türkiye adına imza atılması ve 1946'da Üniversiteler Kanununun çıkartılmasıdır. Ayrıca çeşitli üniversite, okul, müze, sanat sergisi ve Ankara Devlet Konservatuarı'nın açılması, kırsal kesime yönelik halk eğitimi seferberliği, I. ve II. Maarif Şuraları, I. Neşriyat Kongresi, I. Coğrafya Kongresi, IV. Türk Dil Kurultayı, III. Türk Tarih Kongresi, Türk diline yönelik derleme, tarama, gramer çalışmaları, devlet ve bilim dilinin Türkçeleştirilmesi, bu reformlardan diğerleridir. Hasan Ali Yücel Bakanlığı'nın yanında, fikir adamı şair ve bestecidir. [359]

Donanımlı bir bilgiye sahip Yücel, üniversitelerin özerk bir yapıda olması için de mücadelede bulunmuştur. [360]

4.1.1. CHP ve Hükümet Programlarında Eğitim, Sanat, Kültür (1938 –1950)

1939 yılında düzenlenen CHP kurultayında parti programı kabul edilerek eğitim alanında bazı değişikliklere gidilmiştir. 1935 yılındaki programda belirtilen "Türkçeciliğin" bırakıldığı ve 1935'te "Ulusal Eğitim" başlığı altında hazırlanan bölümün, eskiye bir dönüş olarak "Milli Talim ve Terbiye" şeklinde yer aldığı görülmüştür.[361] Partinin eğitim politikasının ana unsuru olan "Cahilliği gidermek, daha fazla çocuk ve vatandaş okutmaktır" görüşü değişmeden devam etmiştir. Aynı şekilde eski programda yer alan "Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı vatandaş yetiştirmek" esası güçlü bir şekilde devam ettirilmiştir.[362]

---

[358] Sakaoğlu, **a.g.e.,** s. 111.
[359] S. Aysun Bulut, Hilal Ortaç Gülpınarlı, *"Doğumunun 100. Yıldönümünde Hasan Ali Yücel Sempozyumu Bildiriler 16-17 Aralık 1997"*, **İzmir Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği**, İzmir,1998. s. 21-22, (Prof. Dr. Refet Saygılı, Ege Üniversitesi Rektörü açılış konuşması.)
[360] **Hasan Ali Yücel Anma Toplantısı**, (Yayına hazırlayan: Ferhan Oğuzkan), Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1993, s. 33.
[361] Bozkurt, **a.g.m.,** s. 187.
[362] **CHP 5. Büyük Kurultay Zabıtları**, Ulus Basımevi, Ankara, 1939, s. 29.

1939 Cumhuriyet Halk Partisi Programı, eğitimin planlı ve programlı bir şekilde sürdürülmesini ele almıştır. Bu bağlamda, "maarifimiz bugünün ve yarının isteyeceği tahsil derecelerini önden gören bir tertiple planlanacak ve bütün tahsil kademeleri ile sanat ve meslek ihtiyaçları bu plana göre düzenlenecektir." ifadesiyle vurgulanmıştır.[363]Ayrıca, bu programda önceden açılan halk evlerine ek olarak, halk odalarının da kurulabileceği belirtilmiştir.[364]

1943 yılındaki Geçiş Kurultayı olarak değerlendirilen toplantıda, eğitimle ilgili bölümler üç kısma ayrılmış ve önceki programda tekrarlanan madde ve bölümler değiştirilmeye başlanmıştır. Bazı maddeler daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve özellikle Köy Enstitüleri ve Ankara'da kurulan İnkılap Tarihi Enstitüsü gibi yeni düzenlemeler, ilk kez programda yer almıştır.[365]

1943 yılı Cumhuriyet Halk Partisi programında eğitim programlarının temel taşı olarak sayılan, "cehaletin giderilmesi" ve daha fazla insanın okutulup yetiştirilmesi metinden çıkartılarak bu maddeye benzer bir ifade şu şekilde yer almıştır: "Milletin kültür ihtiyacı ve işleri, her dalı ile bütün olarak takip olunacaktır. İleri bir medeniyet topluluğu olan Türk milleti için kültürün hiçbir parçası ehemmiyetsiz görülemez."[366]

II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi nedeniyle, Milli Eğitim ve öğretimin esas amaçlarının açıklandığı 10 maddelik bölümün, 8. maddesinde "millilik" kavramı ön plana çıkmaktadır. "Eğitim her türlü hurafeden uzak, milli ideolojiye uygun, vatan, millet ve aile severlik esasına dayanmalıdır" denilmiştir.[367]

1943 yılı CHP Parti programında, güzel sanatlarla ilgili olarak 7. maddede şu ifadelere yer verilmiştir:

> "Parti, güzel sanatları, yüksek bir insan topluluğunun temel ihtiyaçlarından biri olarak kabul eder. Güzel sanatlara verdiğimiz önem, Türk yeteneklerini uzun süredir ihmal edilmiş olmalarının ardından kısa bir sürede ortaya çıkaracak ve Türk sanatına yeni hazineler kazandıracaktır. Bu, samimi inancımız ve hedefimizdir." denilmiştir.[368]

---

[363] **CHP 5. Büyük Kurultay Zabıtları,** s. 30.
[364] **CHP 5. Büyük Kurultay Zabıtları,** s. 31.
[365] Bozkurt, **a.g.m.,** s. 183-204.
[366] **1943 Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname,** Zerbamat Basımevi, Ankara, 1943, s. 6.
[367] **1943 Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname,** s. 6.
[368] Aynı yer.

1943 Programında, bireylerin yetiştirilirken sosyal ve kültürel alanda da ilerlemesi için müzelerin geliştirilmesi, kitap neşriyat ve kütüphane çalışmalarının artırılarak devam ettirilmesi, halkevlerinin yanında halk odalarının açılması, açılan bu odalardan kadın erkek bütün vatandaşların ortak bir şekilde yararlanarak faaliyetlerde bulunabilmesi, parti programında şu şekilde açıklanmıştır:

> "Müzelerimizi zenginleştirecek kıymette tarihî eserlerin toplanmasına ve bu maksatla kazılar yapılmasına ehemmiyet verilecek; umumiyetle eski eserlerin tasniflerine ve muhafazalarına itina olunacaktır."[369]"Halkevi ve halkodası, kadın ve erkek vatandaşlar için bir arada toplanma salonu, kütüphane, güzel sanatlar üzerinde çalışma esaslarından biri eksik olarak kurulamaz." [370]

II. Bayar Hükümeti (11.11.1938-25.01.1939): Başvekil Celal Bayar Hükümet programında maarif politikasını "I. Bayar Hükümeti döneminde uygulanan Milli Eğitim Programın devam ettirilmesi yönünde hareket edilecektir. Cumhuriyet Halk Partisinin programı da bizim rehberimizdir" şeklinde açıklamıştır."[371]

I. Saydam Hükümeti'nin (25.01.1939-03.04.1939) Başvekili Dr. Refik Saydam, maarifle ilgili politikalarını şu şekilde açıklamıştır:

> "Türk çocuğunu, ilk tahsil yaşında mektebe alarak zekâ, istidat ve faaliyetine uygun bir silsile takip ettirerek eğitmek, memleketin ilim, sanat ve pratik hayat ve teknik faaliyet sahalarında görülen eleman ihtiyacını yetişmiş uzmanlarla karşılamak eğitim işlerimizin ana prensibidir. Bu yolda emin yürüyebilmek için, ilk tahsili öğretmen ve eğitmenlerimizle vermeğe çalışmakta devam edeceğiz. Mevcut liseleri, keyfiyetçe olgunlaştırmak ve yüksek tahsil müesseselerini tam hazırlayıcı mektepler haline getirmek emelindeyiz. Türk çocuğunun ahlâkı temiz, ruhça ve bedence sağlam, milletine, vatanına, Cumhuriyete ve inkılâba sadık yetiştirmek maarifimizin başlıca hedefidir. Tarih ve dil inkılâbımızın millî ruhun doğuşuna ve kuvvetlenmesine verdiği hızı arttıracağız."[372]

II. Saydam Hükümetinin (03.04.1939-09.07.1942) Başvekili Dr. Refik Saydam, Millî Eğitim Bakanlığı'nın iş programında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Kabinenin programında olduğu gibi, bakanlıkların iş programlarında da Cumhuriyet

---

[369] Aynı yer.
[370] Aynı yer.
[371] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 5, Cilt: XXVII, 5. Birleşim, 16.11.1938, s. 51-54; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 32.
[372] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 5, Cilt: XXIX, 28.Birleşim, 27.01.1939, s. 215-220; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 320.

Halk Partisi'nin programının temel alındığını belirtmiştir.[373] Ancak, hükümet programında sanat eğitimi ve kültürel konulara özel olarak yer verilmemiştir.[374]

I. Saraçoğlu Hükümetinin (09.07.1942-09.03.1943) Başvekili Şükrü Saraçoğlu TBMM görüşmelerinde maarifle ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur:

> "Vatanımızı, harbin (II. Dünya Savaşı) dışında tutmak için bütün dikkat ve gayretimizi sarf etmekteyiz. Fakat bizim bütün dikkat ve itinalarımıza rağmen bir gün istiklâlimiz veya topraklarımız tecavüze maruz kalacak olursa, bütün varlığımız, bütün mevcudiyetimiz vatanımız için, son ferdimize kadar çarpışmak olacaktır... daha yeni kurulan, Köy Enstitüleri, köylerimizi ve köylülerimizi daha şimdiden yükseltmeğe başlamıştır".[375]

II. Saraçoğlu Hükümeti'nin (09.03.1943-07.08.1946) Başbakanı Saraçoğlu, Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) ile ilgili olarak aşağıdaki beyanatı vermiştir:

> "En büyük bütçe ilavesini maarife yaptık. Maarif işlerine tahsis ettiğimiz para, on sene evvel 12 milyon lira iken bu miktar içinde bulunduğumuz yılda 19 milyon lirayı bulmuştur. … Güzel Sanatlar Akademisinde on sene evvel 157 talebe mevcut iken, bu rakam bugün 547'yi bulmuştur. Altı yıl Önce 68 talebesi olan Konservatuvar da bugün 147 talebeye maliktir. Köy Enstitüleri talebesi de dört sene içinde 3.000'den 12.000'e varmıştır."[376]

Peker Hükümetinin (07.08.1946-10.09.1947) Milli Eğitim politikası ile ilgili görüşleri aşağıda ayrıntılı olarak şu şekilde belirtmiştir:

1. "Öğretimin her kademe ve nevindeki Türk gençliğinde milli duygunun kuvvetlenmesi ve gençlerimize Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, Türk tarihi mefahirinin öğretilmesi öğretim ve eğitim çalışmalarımızın esası olacaktır.

2. Bütün okulsuz köyleri okula kavuşturma işi, ortalama 10 yıllık bir süre içinde tamamlanacak surette bakanlar kurulunca teferruatlı bir uygulama plânına bağlanacaktır. Şehir ve kasabalardaki ilkokul yapımı da köylerdeki esaslara benzer usullere bağlanacaktır.

3. Okulu bulunmayan yerlerden gelecek öğrencilerin tahsilini kolaylaştırmak için okullu merkezlerde, öğrenci yurtlarının çoğaltılmasına çalışılacaktır. Her nevi ve derecedeki okulların öğretim araçlarını ve laboratuvarlarını tamamlama gayretleri artırılacaktır.

4. Öğretimin her derecesi için ihtiyacı karşılayacak sayıda ve ehliyette öğretmen yetiştirme işini dikkatle göz önünde bulunduracağız. Kasaba ve şehirlerimizin

---

[373] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 6, Cilt: I, 2. Birleşim, 10.04.1939, s. 20-22; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 340.
[374] Alev Kuru, Ekin Kakan, *"Hükümet Politikalarında Eğitim, Kültür ve Sanat (1938-1950)"*, **İdil Sanat ve Dil Dergisi**, Cilt: VII, 2020, s. 1674.
[375] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 6, Cilt: XXVII, 77. Birleşim, 05.08.1942, s. 20-25; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 359.
[376] Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 392.

ortaokul ihtiyacını gidermek için gereken öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine önem verilecektir.

5. Üniversitelerimize verilmiş olan özerlik içinde gelişmelerine dikkat edeceğiz.

6. Ankara'da büyük bir milli kütüphanenin kurulması için gereken çalışmalara hemen başlanacak ve memlekette artan okuma alâkasını karşılayıcı kitaplıklar açılması ve mevcutların geliştirilmesi planlanacaktır.

7. Devlet Opera ve Tiyatrosu kanun tasarısı hazırlanacak, Ankara Devlet Tiyatrosu binası yapılacak; güzel sanatların türlü dallarında yeni kurumlar vücuda getirilecektir.

8. Her türlü spor faaliyetleri, okullar ve kulüpler için Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsünün açılmasına çalışacağız. Kapalı ve açık beden terbiyesi ve spor sahaları kurulması işinde teşebbüs alacağız."[377]

I. Saka Hükümetinin (10.09.1947-10.06.1948) Programı TBMM'de okunurken maarifle ilgili olarak milletvekillerinden eleştiriler de gelmiştir. Dr. Adnan Adıvar (İstanbul Milletvekili): "Hükümet programında maarife ayrılan kısmın az ve ayrıntısız olmasını" tenkit etmiştir.[378]

Milletvekili Ahmet Tahtakılıç**:** "Hükümet programında eğitim işlerinin ayrıca ele alınmamasından, 25 yıldır yönetimlerin ilk tahsil programına yeterince eğilmeyip, parayı park, abide, anıt gibi çalışmalara ayırmasından ve öğretmen maaşlarının düşük olmasından" şikayetçidir.[379]

II. Saka Hükümetinde (10.06.1948-16.01.1949) maarif konusunda ayrıntılı bir program sunulmayıp önceki yönetimlerin uygulaması devam ettirilmiştir.[380]

Günaltay Hükümeti döneminde (16.01.1949-22.05.1950) Hüseyin Ulusoy (Niğde Milletvekili) TBMM görüşmelerinde, "İkinci hükümetin programında, milli eğitime temas edilmemiştir. Bu temasın olmaması, bundan önceki hükümetlerin hedeflediği doğrultuda, milli eğitimin yürütüleceği kanaatindeyim" ifadesinde bulunmuştur.[381]

---

[377] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 8, Cilt: I, 3. Birleşim, 14.08.1946, s. 27-33; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 424.
[378] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 8, Cilt: VI, 85. Birleşim, 13.10.1947, s. 672-675 ; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 567.
[379] Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 567.
[380] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 8, Cilt: XII, 73. Birleşim, 18.06.1948, s. 223-225; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 567.
[381] TBMM, **Tutanak Dergisi,** Dönem: 8, Cilt: XV, 36. Birleşim, 24.01.1949, s. 162-164; Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.,** s. 678.

4.1.2. Köy Enstitülerinin Kuruluşu

Mustafa Kemal Atatürk, köylerdeki koşulları incelemek üzere bir komisyon görevlendirmiştir. Bu komisyonun yaptığı çalışmalarda, bu yerleşim yerlerindeki cehalet oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Az da olsa okuma, yazma, sağlık, makine kullanımı, aritmetik gibi konularda bilgi sahibi olanların bile, askerliklerini tamamladıktan sonra köylerine dönerek çocuklarına eğitim verdiği tespit edilmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, bu gözlemi dikkate alarak ileride kurulacak olan "Köy Enstitüleri" fikrini ortaya atmıştır. Uygulamaya göre köylerden alınan çocuklar, beş yıllık düzenli bir eğitim sürecinden geçirildikten sonra eğitimli ve aydın öğretmen olarak köylerine geri dönerek, oradaki çocukları ve halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Köy Enstitüleri, sadece bir okul değil, aynı zamanda öğrencilere tarım ve inşaat gibi her türlü uygulamalı faaliyeti öğrettikleri kuruluştur. [382]

İlkel tarımdan modern tarıma, geleneksel toplumdan çağdaş topluma Türk inkılabının aydınlatılabilmesi, demokrasinin ilerleyebilmesi ve kırsal kesimin kalkınması için önemli görülen Köy Enstitülerini, Cumhuriyetten sonra kurulan eğitim sistemindeki herhangi bir okul olarak nitelemek doğru değildir.[383] Bu enstitüler, Anadolu'nun kırsal koşullarını taşıyan bir çevre içinde kurulmuştur. [384] Köylerde görev yapacak öğretmenlerin, şartlara uyum sağlamış olarak yetişmesi, öncelikli hedeftir.[385]

Köy Enstitüleri'nin en önemli amacı toplumda Türk kültürünün geliştirilmesi olarak bilinmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde bulunacak kaynak ise, halkın kendisiydi. Halkın kültür ve gelişimini hazırlamak için sanat eğitiminin desteklenmesi, İsmail Hakkı Tonguç'un önem verdiği hususlardan birisi olmuştur.[386]

Dünyada başka örneği olmayan Köy Enstitüleri, 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Kanun [387] ile Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı, İsmail Hakkı Tonguç'un ise

---

[382] Sabahattin Eyüpoğlu, **Köy Enstitüleri Üzerine**, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 85-86.
[383] Tunç, **a.g.m.,** s. 30; Ayrıntılı bilgi için Bk. Öndin, **a.g.e.,** s. 83-82.
[384] Erol Kapluhan, "*Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri",* **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 26, 2012, s. 186.
[385] Elpe, **a.g.m.,** s. 17.
[386] Elpe, **a.g.m.,** s. 24.
[387] Bu kanunun ayrıntıları için Bk. TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 6, Cilt: 21, 17.04.1940, s. 233-236; **Resmî Gazete**, s. 4491, 22 Nisan 1940.

İlköğretim Genel Müdürü olduğu dönemde kurulmuştur. Bu okullar çoğunluğu kırsalda yaşayan ilim ve fende geri kalan Türk köylüsünün ilerlemesini sağlamak, çağdaşlaşma yolunda Cumhuriyet ve demokrasi bilincini topluma yaymak öğrencilerin akılcı ve bilimsel bir eğitimden sonra köylerin kalkınmasında rehberlik etmek amacıyla teşkil edilmiştir. Köy Enstitüleri, ders programı, eğitim yöntemi ve felsefesi ile dünyanın birçok ülkesinde örnek olarak dikkat çekmiştir.[388]

Köy Enstitüleri'nin önemi şöyle ifade edilmektedir:[389]

1. Bu kurum Cumhuriyet devriminin ve Türk aydınlanmasının eğitim ve okullaşmada önemli bir unsurudur.

2. İnsan aklının ve bütün organların kullanılarak meydana gelen üretim ve yeni eserler oluşturmaya yönlendiren çağdaş bir eğitim kurumudur.

3. Bunun en iyi örneği çocuğun kuş uçmaz, kervan geçmez bir köyden alınarak aklıyla hareket eden, eli kalem tutan bir insan haline getirilmesidir.

4. Köy Enstitüleri daha nice öğrenciyi, Türk ve dünya çapında yazar, bilim insanı, oyuncu, müzik ve resim alanlarında uzman durumuna getirerek saygınlık kazandırmıştır.[390]

Köy Enstitüleri'nin öğretmen yetiştirmeye yönelik pedagojik dersleri, bu kurumun öğretim programında "Öğretmenlik Bilgisi" adıyla yer almıştır. Okulların eğitim sistemindeki temel dayanağı bulunan "iş prensibi" ile eğitim kuralı diğerlerinde olduğu gibi öğretmenlik derslerinde de uygulanmıştır. Çağdaş eğitim sisteminin uygulanmaya çalışıldığı okullarda, öğretmenlik dersleri gibi teorik dersler de sahada tatbik edilmiştir. 1944-1945 eğitim öğretim yılından itibaren öğrencilerin staj yaptıkları uygulama okulları oluşturulmuştur. Mezun ya da son sınıf öğrencileri

[388] Tunç, **a.g.m.**, s. 30.
[389] Ali Dündar, "*Kuruluşunun 60. Yılında Köy Enstitüleri ve Yazın Coğrafyamız",* **Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi**, 2000, s. 19-21.
[390] Dündar, **a.g.m.,** s. 19-21.

görevlerine başlamadan önce, Köy Enstitüleri'nin yakınlarındaki köylerde 20 gün süreyle staj yapmıştır.[391]

Okullardaki ders alanları; zirai işleme, güzel sanatlar, hayvan bakımı, yapıcılık, tarla ve bahçe ziraatı, madencilik, kümes hayvancılığı, el sanatları; güzel sanatlar bölümünde ise resim, müzik, halk oyunları, ritmik jimnastik, tiyatro ve model derslerinden oluşmaktaydı.[392]

Köy Enstitüleri ve Yüksek Köy Enstitüleri kademe olarak birbirinin aynı olmasa da o yıllardaki lisans ve yüksek lisans öğrenimi şeklinde değerlendirilebilir. 1940'lı yıllarda sistemli halde yapılan bu eğitim çalışması o dönem için başarılı ve yenilikçi bir hareket olarak algılanmıştır.[393]

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, siyasi sebep,[394] TBMM'de yaşanan tartışma ve komünizm gibi eleştiriler nedeniyle 27 Kasım 1947'de, eğitmen kursları ise 28 Haziran 1948'de CHP döneminde kapatılmıştır.[395]

4.2. İnönü Dönemi Sanat Eğitimi (1938-1950)

İsmet İnönü asker ve devlet adamı olarak, hayatının her döneminde kültür ve sanat dünyasından kopmamıştır. Kişisel olarak müzik, edebiyat gibi alanlarla ilgilendiği gibi, Atatürk döneminde başlatılan çalışmaları devam ettirerek kültür ve sanat alanında sürekliliği sağlamıştır. Bu sayede ulusal kültürün korunması ve geliştirilmesi konusunda önemli adımlar atmıştır. [396]

İnönü, sanata ve sanatçılara her zaman yakın davranmıştır. Özellikle edebiyatçılar ve sanatçılarla yakın ilişkiler içinde olmuştur. Türkiye'nin önemli meselelerine ilişkin bir soruya cevap verirken "Türkiye'nin önemli meselesi çok. Ancak sosyal ve milli olarak

---

[391] Elpe, **a.g.m.,** s. 31.
[392] Elpe, **a.g.m.,** s. 30.
[393] Elpe, **a.g.m.,** s. 31.
[394] Necdet Aysal, *"Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri"*, **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt: IX, Sayı: 35, 2005, s. 280.
[395] Tahsin Doğan, **Köy Enstitüleri: Nasıl ve Neden Kapatıldılar,** https://m.bianet.org/bianet/siyaset/242666-koy-enstituleri-nasil-ve-neden-kapatildilar, Erişim Tarihi: 02.04.2023.
[396] Nurgün Koç, "*İsmet İnönü Dönemi Güzel Sanatlar Politikalar",* **The Journal of Academic Social Science Studies,** Cilt: V, Sayı: 6, 2012, s. 339-345.

ekonomik kalkınma öncelikli meselemizdir. Bunun yanında bilimsel ve kültürel kalkınma da önemlidir. Bu alanlar birbirine bağlı sonuçlarla iç içe geçmiştir" demiştir.[397]

İnönü döneminde güzel sanatların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için halk evlerinden yararlanılarak, bunların kültürel işlevine büyük önem verilmiştir.[398]

Bu dönemde gerçekleşen kültürel değişimler, Batılı sanatların halka benimsetilmesi amacıyla çeşitli çalışmaları da içermiş, Avrupa'dan sanatçılar getirilerek opera ve bale gibi Batı kültürünü sembolize eden sanat dalları yaygınlaştırılmıştır. Aynı zamanda millî kültürün önemli figürleri olan Karagöz, Hacivat ve Meddah karakterleri de hümanist kültür politikasını benimsetmek için kullanılmıştır. Ancak uluslararası düzeyde milli sanatların tanıtımı için yeterli çaba gösterilmemiştir.[399]

Kültürel gelişmelerin bir başka alanı ise İnönü'nün önem verdiği Köy Enstitüleri olmuştur. Bu enstitülerde, çeşitli sanat dallarında başarılı eserler ortaya konulurken, Türküler ile halk oyunları öne çıkarılmıştır. Ancak kültürel faaliyetlerde, Batı kültürü esas alınarak eski Yunan-Latin etkisi görülmüştür. Ayrıca çok sesli türkülerin öğretilmesi de hümanist kültür anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. [400]

İnönü döneminde kültürel alanda yapılan ilerlemelerin bir parçası olarak Ankara Konservatuvarı kurulmuştur. İlk olarak 1936'da ihdas edilen konservatuvar, 1940'ta yeniden yapılandırılarak müzik ve temsil (sahne sanatları) olmak üzere iki farklı branşa ayrılmıştır. Opera çalışmaları da bu dönemde sürdürülmüş ve 1948'de Ankara'da Büyük Tiyatro binasının hizmete girmesiyle daha düzenli opera temsilleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Aynı şekilde bale sanatına yönelik atılan adımlar neticesinde 1948'de İstanbul'da açılan bale okulu sonradan Ankara Devlet Konservatuarı'nın bir bölümü olarak yeniden düzenlenmiştir.[401]

---

[397] Koç, *İsmet İnönü Dönemi Güzel ...,* s. 339-345.
[398] Aynı yer.
[399] Aynı yer.
[400] Aynı yer.
[401] Aynı yer.

Bu dönemde İnönü anıtları da inşa edilmeye başlanmıştır. Ancak Atatürk anıtlarına kıyasla sayıları daha sınırlıdır ve iktidar değişikliğini yansıtma amacı taşımaktadır. İstanbul Taksim Parkı'ndaki Atlı İnönü Anıtı ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ndeki İnönü Anıtı, bu döneme örnek olarak gösterilebilir.[402]

İsmet İnönü, Milli Şef sıfatıyla Cumhurbaşkanı olduğunda, başlatılan yenileşme ve çağdaşlaşma atılımlarını İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği zorluklara rağmen sürdürmüştür. Bu süreçte eğitim, öğretim, yazın, yayın, bilim ve sanat alanlarında ilerlemeler kaydedilmiş ve Türk hümanizması adı verilen bir akım ortaya çıkmıştır. İnönü'nün kültürel alandaki çalışmaları, Türkiye'nin uluslararası düzeyde tanınır hale gelmesini sağlamıştır.[403]

4.2.1. Milli Eğitim Şûralarında Sanat Eğitimi Kararları (1938-1949)

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde (1938-1950) Milli Eğitim Şuralarında, sanat eğitimini ile ilgili yapılan görüşme ve alınan kararlar da vardır. Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde, 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında gerçekleştirilen I. Milli Eğitim Şurası'nın ana gündemi üç temel madde üzerinde oluşturmuştur.

1. Cumhuriyet Maarifinin plan ve esasları,

2. Çeşitli öğretim derecelerindeki müesseselere ait talimatnamelerin incelenmesi,

3. Bütün müfredat programlarının incelenmesi.

Hasan Ali Yücel, 1939 yılında Birinci Maarif Şurasının açılış konuşmasında; "Milli kültürün müspet ilim anlayışına dönük hümanizm ruhunun geleceğin liselerinde oluşacağını söylemiş, birçok ülkede yabancı dil olarak Latince ve Yunancanın okutulduğunu" belirtmiştir.[404] Bu bağlamda 1940-1941 yılından itibaren Galatasaray,

[402] Koç, *İsmet İnönü Dönemi Güzel …,* s. 339-345.
[403] Aynı yer.
[404] **Birinci Maarif Şûrası,** T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1939, s. XI.

Ankara Kız ve Ankara Atatürk Liselerinde klasik şubeler açılarak yabancı dillerden başka Yunanca ve Latince dersleri konulmuştur. [405]

I. Milli Eğitim Şurası'nda, sanat eğitimiyle ilgili aşağıda belirtilen kısmi kararlar alınmıştır:

1. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Talimatnamesinin çıkarılması hazırlığı başlamıştır.

2. Basma yazı ve eserleri derleme işi çalışması başlamıştır.

3. Sanat ve spor faaliyetleri derslerinin okullarda öğleden önceye alınması ve öğle sonralarının ortaokullarda isteğe bağlı, liselerde mecburi olarak öğretmenlerin yönetiminde, serbest ve ortak faaliyetler yapılması önerisi kabul edilmiştir.

4. "Ortaöğretim kurumlarının il ihtiyacına göre bir planı hazırlanacaktır". Maddesi öğretmen yetiştirme gereksinimini de dolaylı yönden etkilemektedir. Köy öğretmen okullarının Köy Enstitülerine dönüşümünün yaygınlaştırılması fikri de bu dönemde doğmuştur.[406]

II. Millî Eğitim Şûrası, Şükrü Saraçoğlu'nun Başvekilliği ve Hasan Ali Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde 15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında gerçekleştirilip şu gündem maddelerinden oluşmuştur:[407]

1. Okullarda ahlâk terbiyesinin geliştirilmesi,

2. Bütün öğretim kurumlarında anadili çalışmalarının veriminin artırılması,

3. Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metot ve vasıtalar bakımından incelenmesi.[408]

---

[405] Batır, Meşeci Giorgietti, **a.g.m**, s. 27-56.
[406] **Birinci Maarif Şurası**, s. 3-20 ; **MEB, TTKB,** Milli Eğitim Şuraları, http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12. Erişim tarihi: 28.01.2023.
[407] Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun, Maarif Şurası'nın açılışı münasebetiyle, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde sunduğu nutuk için Bk. **BCA,** 30-1-0-0 / 11- 63-6. Tarih: 15.02.1943.
[408] **İkinci Maarif Şurası 15-21 Şubat 1943,** T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1943, s. IX.

II. Millî Eğitim Şûrasında Sanat Eğitimi ile ilgili olarak güzel sanatlar konusu ele alınmamıştır. Ancak "Liselere Sanat Tarihi dersinin konulması önerilmiştir" maddesi, görsel sanatlar eğitimi açısından önem taşımaktadır. Bu öneriye uygun olarak, 1952 yılında lise müfredat programında "Sanat Tarihi" bağımsız bir ders olarak yerini almıştır.[409]

III. Millî Eğitim Şûrası, 02-10 Aralık 1946 tarihleri arasında Reşat Şemsettin Sirer'in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde aşağıdaki gündem maddelerini görüşmek üzere toplanmıştır:

1. Ticaret ortaokulları ve liseleri program ve yönetmeliği,

2. Erkek sanat ortaokulları ve enstitüleri program ve yönetmeliği,

3. Kız enstitüleri program ve yönetmeliği,

4. İstanbul Teknik Okulu yönetmeliği,

5. Orta ve orta derecedeki teknik öğretim okulları öğretmen ve öğreticileriyle ilgili mevzuatın mevcut ihtiyaçlarla ayarlanması,

6. Aile ve okul arasında iş birliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması.[410]

Şûra kararlarında görüşülen Erkek Sanat Ortaokulları ve Endüstri Program ve Yönetmeliği'nde geçen "sanat" kavramı, mesleki anlamda zanaatı ilgilendiren eğitim alanını ve meslek liselerini kastetmektedir. III. Milli Eğitim Şurasında güzel sanatlar konusuna değinilmemiştir.[411]

[409] **MEB, TTKB,** Milli Eğitim Şuraları, http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12, Erişim Tarihi: 28.01.2023.
[410] **Üçüncü Milli Eğitim Şurası 02-10 Aralık 1946,** T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1946, s. IX.
[411] **MEB, TTKB,** Milli Eğitim Şuraları, http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12, Erişim Tarihi: 28.01.2023.

IV. Millî Eğitim Şûrası Dr. Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanlığı döneminde 23-31 Ağustos 1949 tarihinde toplanmıştır. Gündem maddeleri şu şekildedir.[412]

1. 1948-1949 ders yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkokul programının incelenmesi,

2. Yeni ortaokul programının incelenmesi,

3. Lise ders konularının dört yıllık sisteme göre tespiti,

4. Ortaokul, lise, öğretmen yetiştiren eğitim enstitüsü ve yüksek öğretmen okulu teşkilatının ihtiyaçlara göre düzenlenmesi,

5. Eğitim ve öğretime de dayanan demokratik esasların gözden geçirilmesi.[413]

IV. Millî Eğitim Şûrası kararlarına göre, güzel sanatlar eğitimi konusu gündeme getirilmemiştir. Ancak öğretmen yetiştiren enstitülerde beden eğitimi ve resim-iş derslerinin ayrı bir branş olarak ele alınması kabul edilmiştir.[414]

4.2.2. Ders Programlarında Sanat Eğitimi (1938-1950)

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı yaptığı 1938-1950 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı, 1948 İlkokul Programı ve 1949 Orta Mektep Programını yayınlamıştır. Bu programların yayınlanmasından önce 1936 İlkokul Programı ve 1938 Ortaokul Programı uygulanmıştır.[415] 1949 yılında toplanan IV. Milli Eğitim Şurasında, ilkokul programına 18. ilke olarak "*İş İlkesinin*" eklenmesine karar verilmiştir. Bu ilkeye göre "ilkokul öğrencileri tüm çalışmalarında yaparak-yaşayarak bizzat öğrenecek; öğretmenler ise öğrencileri çeşitli deney ve gözlemler gerçekleştirerek değerlendirecektir." [416]

---

[412] **Dördüncü Milli Eğitim Şurası 22-31 Ağustos 1949,** T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1946, s. IX.
[413] **MEB, TTKB,** Milli Eğitim Şuraları, http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12, Erişim Tarihi: 28.01.2023.
[414] Aynı yer.
[415] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 122.
[416] Budak, **a.g.e.**, s. 118.

1949 yılında ortaokul programlarının İş Bilgisi ve Türkçe derslerinin içine yazı uygulaması konulmuştur. ”[417] Öğretmen okullarında resim ile iş dersi ayrı ayrı uygulanmış ve diğer okullara göre bu derslerin süreleri de daha fazla olmuştur. [418]

Mesleki ve teknik eğitim yapan okulların müfredat programında, teknik resim, mesleki resim, tezyini resim, resim ve kıyafet tarihi, resim ve tezyini resim, desen çizmede resim (atölye) dersleri görülmektedir. 1940-1948 yılları arasında, bölge sanat okullarının ağaç işleri bölümünde mesleki resim ve tezyini resim eğitimi programlar içinde yer almıştır.[419]

4.2.3. İlkokul Programlarında Sanat Eğitimi

1936 İlkokul Programı geliştirilerek1948 Programına dönüştürülüp uygulamaya konulmuştur. Bu programda ilk defa CHP Programının 41. maddesi ilkokulun hedefleri bölümünden çıkarılmıştır. Böylece bu uygulama ile parti politikasının devletin milli eğitim politikası içerisine girme anlayışı ortadan kalkmıştır.[420]

İstanbul Öğretmen Okulunda 1946-1947 yılları arasında resim, iş ve müzik semineri açılmıştır. Bu seminere diğer öğretmen okullarının 1. sınıflarında okuyan yetenekli öğrenciler sınavla alınmıştır. Seminerin amacı Gazi Eğitim Enstitüsü resim-iş bölümüne hazırlıklı öğrenciler yerleştirebilmek ve ilkokullara bu alanda iyi yetişmiş öğretmenler gönderebilmektir.[421]

Tablo 4.1 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi (1948)

Dersler	**1.Sınıf**	**2.Sınıf**	**3.Sınıf**	**4.Sınıf**	**5.Sınıf**
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2

[417] Aynı yer.
[418] Telli, **a.g.e.,** s. 25.
[419] Telli, **a.g.e.,** s. 23.
[420] Kayalıoğlu, Altıntaş, **a.g.m.**, s. 696.
[421] Telli, **a.g.e.,** s. 26.

Tablo 4.1'in devamı

Dersler	**1.Sınıf**	**2.Sınıf**	**3.Sınıf**	**4.Sınıf**	**5.Sınıf**
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Tablo 4.1'de yer alan 1948 yılı ilkokul haftalık dağılım çizelgesine göre, öğrencilere toplam 26 saat ders verilmektedir. Bu dersler arasında sanat eğitimi kapsamında resim, yazı ve müzik dersleri bulunmaktadır. 1. 2. ve 3. sınıflarda resim derslerinin süresi artış göstererek haftalık 4 saat olarak belirlenmiştir. 4. ve 5. sınıflarda ise 2 saat resim dersi uygulanmaktadır. Müzik dersi ise tüm sınıflarda haftada 1 saat olarak yer almaktadır. Yazı dersi ise 2. sınıfta haftada 2 saat, 3. 4. ve 5. sınıflarda ise 1 saat olarak işlenmiştir.

Köy ve şehir için ayrı halde hazırlanan programda, şehir ilkokullarında birinci devrede 4, ikinci devrede 2 saat resim dersi konulmuştur. Köy ilkokullarında ise tüm sınıflarda bu ders 1'er saat olarak belirlenmiştir.[422]

1948 Yılı Resim-İş Öğretim Programında bu dersin hedefleri; "Çocuklarda yurda ve ulusa hizmet ülküsü aşılamak, öğrencilere işi sevdirmek, çevrelerinin refah ve mutluluğu için hizmet edip emek harcamak gerektiği bilincinin verilmesi, çalışana karşı sevgi, saygı duygularının artırılması, öğrencilere küçük yaşta planlı programlı sorumluluk bilinci içinde iş birliği yaparak iş yapma alışkanlığının kazandırılması" şeklinde belirtilmiştir."[423]

[422] Kayalıoğlu, Altıntaş, **a.g.m.**, s. 697.
[423] Aynı yer.

Bu programın ortaokul kademesine uyarlanıp uygulanması 1949 yılında gerçekleştiği için 1949 Programı olarak da adlandırılmıştır Resim-iş dersinin öğretim programında belirtilen hedefleri şunlardır:

1. Gözlem, izlenim, duygu, tasarım ve imgelemlerini resim yoluyla anlatıp canlandırabilme yetisi kazandırmak,

2. Doğa ve sanat yapıtlarındaki güzelliği görme, bulma ve bunların değerlerini anlamaya güdüleyerek onların estetik duygularını geliştirmek,

3. Sanat eserlerinin değerlerini ayırt edebilme yetisi kazandırmak,

4. Resmin gerektirdiği yöntem, teknik, beceri ve bilgileri kazandırmak,

5. Diğer derslerin öğreniminde resmin önemli bir anlatım aracı olarak kullanılmasını sağlamanın yanı sıra öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirecekleri bir uğraş haline getirmek. [424]

Resim-iş dersi aşağıdaki konuları içermektedir:

1. Hayali resim (düğün, bayram, pazar yeri, masal ve öykünün resmedilmesi vb.),

2. Tabiattan resim (natürmort, peyzaj, figür çalışması, portre, alçıdan model) Öğretim sürecinde; Gerektiğinde galeri/müze gezilerinin yapılması, sanatçı eserlerinin incelenmesi, röprodüksiyona, renk ve perspektif gibi teknik kavramların öğretilmesi.[425]

Değerlendirme; ilk kez 1948-49 Programında değerlendirme süreci genel ve net bir ifadeyle yer almıştır. Değerlendirmede öğrencilerin bireysel farklılık, sosyal-ekonomik düzey ve öğrenme eksikliklerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiş, bunların kendilerini değerlendirmesi de ilk kez programa dâhil edilmiştir.[426]

---

[424] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** Ortaokul Haftalık Ders Dağılımı, Cilt: X, Sayı: 453, 29.09.1947, s. 88-89.
[425] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** s. 483-484.
[426] Aynı yer

4.2.4. Ortaokul Programlarında Sanat Eğitimi

1949 Orta Mektep Programı, bilimsel bir anlayışla kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Programda milli eğitimin amaçları ve ortaokulun eğitim öğretim ilkeleri ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Milli Eğitimin amaçları: Çocuğa kazandırılacak davranışlar üzerinden; toplumsal, kişisel, insanlık münasebetleri ve ekonomik hayat olmak üzere dört bakımından ele alınmıştır.[427]

Programda ortaokulun eğitim ve öğretim ilkelerinde sanat eğitimi açısından "Okul dersleri ve ders dışı faaliyetlerinde öğrencilerin her birinin yeteneklerinin gelişimi sağlanacaktır" denilmektedir.[428] Bu öğretim ilkesi gereğince okul öğrenciye, iş yaratma ve etkinlik yapma olanağı sağlamalı, sanat eğitimi (resim, müzik, el işleri) için gerekli araç ve gereçlerin olduğu atölyeleri kurmalı, yapılan çalışmaların sergileneceği şiir ve ilan levhaları bulundurmalıdır.[429]

1949 Ortaokul Programında "öğrencilere okudukları, gördükleri veya kendilerine anlatılan bir olayın resimleri veya türlü maddelerden modelleri yaptırılır" denilmektedir.[430]

Programda yer alan başka bir ilke ise "Okul, öğrencilerde güzel şeylere karşı sevgi ve bağımlılık uyandırmalıdır" şeklindedir. Bu ilke, çocuğun güzel şeyler karşısında heyecan duyarak, yaşına uygun şekilde içsel olarak olumlu değişikliklerin meydana gelmesini sağlayacak etkinliklere yer verilmesini talep etmektedir. Bu etkinliklerde, öğretmenlerin kendi zevklerini öğrencilere dayatmaktan kaçınması ve öğrencilerin güzel bir eser karşısında içten gelen duygularına saygı göstermeleri istenilmiştir.[431]

1949 Programının sanat eğitimini kapsayan diğer ilkelerinde "Okul öğrenciye boş zamanlarını iyi bir şekilde kullanma alışkanlığı kazandırmasının yanı sıra her öğrenciye kendi yetenekleri içinde en yüksek başarıya götürecek kılavuzluğu yapmalıdır" denilmektedir.[432] Ayrıca, "Öğretmen, öğrencinin bedensel ve ruhsal

---

[427] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 129.
[428] **1949 Ortaokul Programı,** T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1949, s. 5-6..
[429] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 129.
[430] **1949 Ortaokul Programı,** s. 20.
[431] **1949 Ortaokul Programı,** s. 5-6; Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 130.
[432] **1949 Ortaokul Programı,** s. 20.

farklılık, gelişim ve kapasitelerini tanımalı, onu kendi olgunluk seviyesine göre kabul edip kendi özel yetenekleri içinde gelişimini sağlamalıdır" ilkesi de yer almaktadır.[433]

1949 Programına göre resim dersi bütün sınıflarda 1'er saat verilmiş olup, çarşamba günü öğleden sonraları yapılmayacak, öğrenciler resim ve müzik derslerinde etkinlikler de bulunacaktır. [434] Programda, resim dersi, 1938 programına kıyasla daha fazla estetik davranış kazandırmayı hedeflemektedir. Dersin amaçları: Öğrencilere gözlem, izlenim, duygu, tasarım ve inceleme, resim yoluyla anlatma ve canlandırma yeteneği kazandırmak, çevre ve doğadaki sanat yapıtlarının güzelliğini görerek bunların değerlerini fark edip estetik duyguları geliştirmektir. Ayrıca sanat eserlerini diğerlerinden ayırt edebilmek, yapacağı resmin yöntem teknik, bilgi ve becerilerini kazanmak, diğer derslerin anlaşılmasını sağlamak için resmin öneminden faydalanmak, yine boş zamanları iyi değerlendirmek için resmi bir uğraş haline getirmek şeklinde belirtilmiştir.[435]

Tablo 4.2 Orta Mektep Programında Sanat Eğitimi Çizelgesi (1949)[436]

Dersler	**1.Sınıf**	**2.Sınıf**	**3.Sınıf**
Resim-İş	1	1	1
Müzik	1	1	1
Serbest Çalışma	3	3	3

Tablo 4.2'de 1949 Orta Mektep programına göre, sanat eğitimi haftalık ders dağılımında yoğun bir şekilde yer almamıştır. Resim-iş ve müzik dersleri her sınıfta haftada 1'er saat olarak uygulanmıştır. Bu programda, serbest çalışma saatleri de 1.2. ve 3. sınıflarda haftada 3'er saat olarak planlanmıştır. Bu saatler gruplar halinde, öğrencilerin ihtiyaçları gözetilerek iş atölyesi, okul bahçesi veya sınıflarda gerçekleştirilmiştir.

1949 Resim-iş Programında, İş ve resim derslerinin bir önceki programdaki amaçları genişletilmiştir. Ek olarak, öğrencinin estetik zevkini geliştirerek ona sanat değerini

[433] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 131.
[434] Aynı yer.
[435] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 132.
[436] Etike, **Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi…,** s. 131.

anlayabilme becerisi kazandırmak, Türk sanatı ve yapıtlarının özelliklerini tanıtıp sevdirmek, amaçlarına da yer verilmiştir.[437]

Direktifler başlığı altında, "resmin Türkçe ve müzik gibi bir ifade aracı olup diğer derslere destek sağlamasına, çalışmalarda hedefin beceri kazandırmak yerine duygu ve düşünceye önem vermesine" işaret edilmektedir. Çocuklara öğretmenin yapacağı önemli yardımın, konuyu açıklayan bir konuşma hazırlaması olduğu ve bakarak resim yapılmasına (kopya) izin verilmeyeceği ayrıca belirtilmiştir. Dahası Resim Programının sınıflara göre düzenlenmediği, yerel koşulların farklılığı nedeniyle, planlama çalışmasının öğretmene bırakıldığı açıklanmaktadır. Ders konuları arasında bir önceki programa ek olarak, sanat tarihi bilgileriyle modelli çalışma, baskı ve grafik çalışmalarına yer verilmiştir. İş dersi konuları olarak, programa modelaj, ağaç ve örgü işleri eklenmiştir.[438]

1949 Ortaokul programına göre Müzik dersinin başlıca amaçları; bir önceki programa göre daraltılan ritim duygusu ve zevkinin geliştirilmesinin yanı sıra ilkokulda öğretilecek şekilde, söyleme, çalma ve yazma becerisini kazandırmak olarak belirlenmiştir.[439]

Programın Direktifler başlığında, bir önceki programın öğretim yöntemi korunmakla birlikte şu ifadelere yer verilmiştir:

1. Öğrencilerin bir müzik enstrümanı çalmayı öğrenmiş olarak okulu bitirmeleri hedeflenmiştir.

2. Yazılı alıştırmalardan uzak durulması prensibi benimsenmiştir. Öğrencilerin müziği yaşayarak, duyarak ve uygulayarak öğrenmeleri teşvik edilmiştir.

[437] Aynı yer.
[438] Aynı yer.
[439] Aynı yer.

3. Koro çalışmaları ilkelerine yer verilmiştir. Bu suretle, öğrencilerin koro deneyimleriyle birlikte müzikal iş birliği, uyum ve vokal becerilerini geliştirmeleri hedeflenmiştir.

4. Okulda müzik yayını yapılması ve konserlere gidilmesi teşvik edilmiştir.

5. Öğrencilerin dinlenme saatlerinde kişisel müzik çalışması yapmaya özendirilmesi önem taşımıştır.[440]

Ayrıca sınıflara göre konular çeşitlendirilerek şu şekilde detaylandırılmıştır:

A. 1. ve 2. Sınıflar: Öğrencilere halk türküsü, şarkı ve marşlar öğretilip çaldırılması.

B. 3. Sınıflar: Öğrencilerin türküleri ritim açısından incelemesi.

C. 4. Sınıflar: Armoni fikri verilmesi ve şarkı formlarının incelenmesi.

D. 5. Sınıflar: Şarkı ve türkülerin çocuk sesi genişliğine göre düzenlenmesi ve tanınmış besteciler hakkında bilgi verilmesi. [441]

1950 yılında çıkan Lise ve Ortaokullar Yönetmeliğine göre son sınıfın edebiyat ve fen kollarına haftada bir konulan Sanat Tarihi dersinin resim öğretmeni tarafından okutulması kararlaştırılmıştır.[442]

4.2.5. Köy Enstitüleri Ders Programı ve Sanat Eğitimi

Ülkedeki sanat eğitiminde Köy Enstitülerinin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu Enstitülerde eğitim, "İş İçinde Eğitim" ilkesi kadar, "Sanat Yoluyla Eğitim" ilkesine de dayanmaktadır.[443]

---

[440] Aynı yer.
[441] Aynı yer.
[442] **1950 Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği,** s. 55.
[443] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi**, s. 49.

Okulun resim-iş öğretmenleri, "Güzel Sanatlar Enstitüsünün Resim-iş Bölümü Kurulunca" seçilmiştir. Köy Enstitülerinin yatılı eğitim yapması ve öğretmenlerin de okulda kalması, ders dışında öğrencilerle ilgilenme imkânı sağlamıştır. Bu imkân sonucunda başarılı çalışmalar ortaya konulmuştur. [444]

Köy Enstitülerinin sanata verdiği önem, edebiyatla sınırlı kalmamış, halkbilim çalışmaları da yapılmıştır. Halk müziği, halk dansı, tiyatro ve klasik müziğe önem verilirken, öğrencilerin çok sesli korolarda yer alarak klasik oyunları yorumladığı ve enstrüman çalmayı öğrendiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte resim ve heykel alanında yapılan çalışma ve ortaya çıkarılan yapıtlar, tüm Köy Enstitüleri'nde sergilenmiştir.[445]

Bu okullarda çağdaş eğitim tekniği uygulanırken, her öğrenci kabiliyet ve becerilerine göre sanatın bir dalı ile ilgilenerek, toplumun tüm katmanlarına yayılmasına destek olmuştur. Bu vesileyle okullar bulundukları bölgenin kültür merkezi haline gelmesini sağlamıştır.[446]

Kültür, fen, ziraat, teknik ve güzel sanatlar dersleri, atölye ve uygulama alanlarında işlendikten sonra yılsonu sergilerinde teşhir edilmiştir. Yine yılsonunda düzenlenen müzik konserlerinde yöneticiler ve halkın izlenmesi sağlanmıştır. Zira çağdaşlaşma göstergesi olan okullarda resim, beden, müzik ötelenmeden önemli derslerden sayılmıştır.[447]

İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitüleri'nin Sanat Eğitimi Programını hayatın gereksinimlerini karşılayacak şekilde düzenlemiştir. Eğitimin ana omurgasını da iş ve üretime dayalı bir sistem oluşturmuştur. [448]

Köy Enstitülerinde güzel sanatlar eğitimi, klasik okullardan farklılık göstererek içerik ve yöntem olarak öğrencinin derslere aktif katılması üzerine planlanmıştır. Bu kurumlarda sanat eğitimi kapsamında resim, el işi, müzik, tiyatro, el sanatları, biçki-

[444] Telli, **a.g.e.,** s. 20.
[445] Emre Zeytinoğlu, *"İdeal Laboratuvar: Köy Enstitüleri Sergileri Üzerine"*, **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı: 10-11, İstanbul, 2014, s. 187.
[446] Tunç, **a.g.m.,** s. 30.
[447] Tunç, **a.g.m.,** s. 31.
[448] Tunç, **a.g.m.,** s. 32.

dikiş-nakış gibi dersler verilmiştir. Özellikle resim ve el işi, enstitüde üzerinde önemle durulan dersler olmuştur. Bu derslerde öğrencilerin gözlem ve araştırmalarını resim ve kroki gibi tekniklerle estetik bir biçime dönüştürebilmeleri, renk bilgisi ve yeni sanat ürünlerini ortaya koyabilmeleri amaçlanmıştır. Derslerde milli desen ve motifler üzerinde çalışılarak yeni desenlerin ortaya çıkmasına önem verilmiştir.[449]

Okulda güzel sanatlar, yapıcılık ve el sanatları bölümünde uygarlık ve sanat tarihi dersleri okutulmuştur. Yapıcılık alanında ise sanat eğitimine yakın teknik resim ve süslemecilik dersleri verilmiştir. El sanatları alanında ise biçki-dikiş, nakış, dokumacılık, örücülük gibi daha çok tekstil üzerine odaklanan dersler okutulmuştur.[450]

El sanatları, halkın gündelik işlerinde gereksinim duyduğu uğraşlar için Köy Enstitülerinde önemli bir ders olarak yer almaktaydı. Bu dersin içeriğinde biçki, dikiş, dülgerlik, nakış, nalbantlık, örücülük, dokumacılık gibi zanaatlar bulunmaktaydı. Köy Enstitüleri için gerekli olan her türlü tekstil ürünü bu derste yapılmaktaydı. Yatak örtüsü, perde, öğrenci kıyafeti, iç çamaşırı, masa örtüsü, pijama ve şapkalar gibi ürünler dikilmekteydi. Özellikle kız öğrencilerin, enstitüye gelmeden önce annelerinden biçki, dikiş, iğne, iplik gibi temel bilgileri aldığı düşünülerek, örnek bir bez üzerinde alıştırma yapmadan zamanı israf etmemek ve sürekliliği sağlamak için uygulama doğrudan kumaş üzerinde yapılmaktadır.[451]

Köy Enstitülerinden mezun olanlar aldığı sanat eğitimi ve estetik becerileri ile esnek ve serbestlik prensiplerini benimseyen bir öğretmen olarak yetişerek öğrencilerini geliştirmiştir.[452]

1943 yılı Köy Enstitüleri Programında, sanat eğitimi kapsamında okutulan; resim iş, müzik, el yazısı, beden eğitimi ve ulusal oyun dersleri haftalık ders programında şu şekilde gösterilmiştir:

[449] **Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi,** s. 219; Elpe, **a.g.m.,** s. 25.
[450] Elpe, **a.g.m.,** s. 30.
[451] Elpe, **a.g.m.,** s. 28.
[452] Elpe, **a.g.m.,** s. 23.

Tablo 4.3 1943 Köy Enstitüleri Programı [453]

	Dersler	Sınıflar				
		I	II	III	IV	V
Diğer Dersler	Tarih	2	2	1	1	1
	Coğrafya	2	2	1	1	-
	Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-
	Matematik	4	2	2	3	2
	Fizik	-	2	2	1	1
	Kimya	-	-	2	2	-
	Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi	2	2	2	1	1
	Yabancı Dil	2	2	2	2	1
	El yazısı	2	-	-	-	-
	Resim-İş	1	1	1	1	1
	Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	-
	Müzik	2	2	2	2	2
	Askerlik	-	2	2	2	2
	Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1
	Öğretmenlik Bilgisi	-	-	-	2	6
	Zirai İşletme Ekonomisi	-	-	-	-	1
Diğer Dersler Toplamı		18	19	19	19	19
Türkçe Dersi		4	3	3	3	3
Bütün Dersler Toplamı		22	22	22	22	22

Tablo 4.3'te 1943 yılına ait 5 sınıflı Köy Enstitülerinin programına göre, haftalık 22 saat ders yapıldığı görülmektedir. Dersler akademik, yetenek ve beceri, ziraat dersleri olarak üç ayrı kategoriye ayrılmıştır. Programda sanat eğitimi kapsamında resim iş, müzik, el yazısı, beden eğitimi ve ulusal oyunlar dersleri yer almaktadır. Resim-iş dersi bütün sınıflarda haftada 1'er saat, müzik 2'şer saat, el yazısı ise 1. sınıflarda 2 saat uygulanmaktadır. Ayrıca beden eğitimi ve ulusal oyunlar dersi 5. sınıf hariç 1. 2. 3. 4. sınıflarda 1'er saat uygulanmaktadır.

[453] **1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programı,** Milli Eğitim Basımevi, Ankara,1943, s. 5-6.

1947 program değişikliği, Köy Enstitülerinin kapatılma izini taşımıştır. Değiştirilen programda, sanat eğitiminde fazla değişikliğe gidilmemiş, 1943 yılı programının devamı olmuştur. Öncekinde öğretmene üreticiliğini kullanması için daha serbest bir müfredat sunulurken, bu programda konu seçiminde akademik ölçülere yer verilmeye başlanmıştır. Yapılan değişiklikler öğrencilerin sanat eğitimi derslerindeki verimliliklerine kısıtlama getirdiğinden belli bir çerçevenin dışına çıkartılmamaya başlanmıştır.[454]

1947 yılı, 5 sınıflı Köy Enstitüleri Programında, sanat eğitimi kapsamında okutulan resim, iş, müzik, el yazısı, beden eğitimi ve ulusal oyunlar dersi, şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 4.4 Köy Enstitüleri Programı (1947)[455]

Dersler	**Sınıflar**				
	I	**II**	**III**	**IV**	**V**
Genel Ruhbilim	-	-	-	2	-
Çocuk ve Gençlik Ruhbilimi	-	-	-	-	1
Eğitbilim	-	-	-	1	1
Genel Öğretim Metodu	-	-	-	2	-
Özel Öğretim Metodu ve Uygulama	-	-	-	-	6
Toplum Bilim	-	-	-	-	2
Eğitim Tarihi ve Teşkilat	-	-	-	-	1
Tarih	2	2	1	1	1
Coğrafya	2	2	1	1	1
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-
Matematik	5	3	3	3	-
Fizik	-	2	2	2	-
Kimya	-	2	2	1	-
Tabiat Bilgisi	2	2	2	2	-
Okul Sağlık Bilgisi	-	-	-	-	1

[454] Elpe, **a.g.m.,** s. 29.
[455] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1947.

Tablo 4.4'ün devamı

Dersler	Sınıflar				
	I	II	III	IV	V
El yazısı	1	1	1	-	-
Resim	1	1	1	1	1
İş	-	1	1	1	-
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	1	2	1
Askerlik	-	-	1	1	1
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	-	-	1	1	1
Kooperatifçilik ve Kooperatif Sayışımı	-	-	-	-	1
Genel Bilgi Dersleri Toplamı	16	20	19	22	20
Tarım Dersleri ve Uygulamaları	12	10	11	9	10
Sanat Dersleri ve Atölye Çalışmaları	12	10	11	9	10
Türkçe	4	4	4	4	4
Bütün Dersler Toplamı	44	44	44	44	44

Tablo 4.4'te, 1947 yılına ait 5 sınıflı Köy Enstitülerinin ders programı verilmiştir. Tüm sınıflarda ders yoğunluğu artırılmış ve haftalık ders saatleri 44'e çıkarılmıştır. Dersler genel dersler, yetenek ve beceri dersleri, tarım dersleri ve uygulamaları olmak üzere üç ayrı kategoriye ayrılmıştır. Sanat eğitimi kapsamında el yazısı dersi 1., 2. ve 3. sınıflarda haftada 1 saat olarak yer almıştır. Resim dersi ise tüm sınıflarda haftada 1 saat olarak verilmiştir. İş dersi ise 2., 3. ve 4. sınıflarda haftada 1 saat olarak yer almıştır. Beden eğitimi ve ulusal oyunlar dersi tüm sınıflarda haftada 1 saat olarak uygulanmıştır. Müzik dersi ise 1., 2. ve 4. sınıflarda haftada 2 saat, 3. ve 5. sınıflarda ise haftada 1 saat olarak müfredatta yer almıştır.

Çizelgedeki el yazısı, resim ve iş dersleriyle ilgili konular için bir veya birkaç hafta sürmek kaydıyla gün veya haftanın belli saatlerinde grup veya sınıf öğrencilerine kurs açılabileceği belirtilmiştir.[456] Ayrıca her sabah 15 dakikadan az, yarım saatten çok olmamak üzere beden eğitimi hareketleri yapılacağı ve Enstitü Bölge Yarışları

[456] **1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programı**, s. 5.

kapsamında, çeşitli yarışma, sergi, müzik, spor ve ulusal oyun faaliyetleri düzenleneceği belirtilmiştir.[457]

1947 Programında sanat eğitimi kapsamında ele alınan derslerin amacı ve konularının yanı sıra yöntem ve teknikleri de direktifler başlığı altında belirtilmiştir. El Yazısı Deresi'nin amacı, 1943 Programına kıyasla genişletilerek "dekoratif yazıda konu özelliğine göre renk kullanarak çocukların estetik zevkini artırmak" olarak eklenmiştir. [458]

Direktifler kısmında yapılan yöntemlere geniş olarak yer verilmiştir. Bu yöntemler arasında köşeli ve yuvarlak harflerde becerikli olmayan çocuklara sayfa kenarlarını süsleyip bu harflerin tekrarından oluşan süslemeler yaptırılarak yeni dekoratif buluşlara yer verilmesi istenmiştir. Ayrıca konular çeşitlendirilerek sınıflara göre düzenlenmiştir. 1. sınıflarda bitişik yazı harflerle yapılan blokların değişik ve uygun yerlerine çizgi motif ve resimler yerleştirilmesi, 2. sınıfta öğretilen değişik yazı çeşitlerinden yararlanılarak, kitap kapağı, afiş, marka, yaptırılması konuları eklenmiştir.[459]

Direktifler kısmında, resmin müzik ve Türkçe gibi bir ifade aracı olduğu, bu dersin diğer derslere yardımcı olunmasının gerektiği, derste hedefin yalnızca çocuklara beceri kazandırmak değil, yapacakları çalışmalarda duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenin çocuklara yardım etme konusunda konuyu anlatan bir konuşma ifa etmesi gerektiği, bakarak ve kopya çekerek resim yapılmasının çalışmaları değersiz kıldığı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. [460]

Köy Enstitüsü programında, her sabah 30 dakikalık bir sürenin müzik, ulusal oyun ve spor faaliyetlerine ayrılacağı belirtilmiştir. 1943 Programında yer alan "zaman çizelgesine ek olarak, el yazısı ve resim-iş dersleriyle ilgili ek kursların açılabileceği" ifadesi bu programdan kaldırılmıştır.[461]

---

[457] Kurtuluş, *Köy Enstitüleri Programlarında …*s. 199.
[458] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** s. 149-150.
[459] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** s. 150-154.
[460] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** s. 156-160.
[461] Kurtuluş, *Köy Enstitüleri Programlarında…,* s. 202.

1947 haftalık ders dağıtım çizelgesinde, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar dersinin bütün sınıflarda 1 saat olarak uygulandığı görülmektedir. Bu programda dersin amacı, 1943 Programındaki "disiplinli ve yurt savunmasına hazır olma" hedefine "Türk gibi kuvvetli olma" şeklinde değiştirilmiş ve daha çok beden gelişimine vurgu yapılmıştır. Direktifler bölümünde ise hafif sporların tercih edilerek disiplinli bir şekilde yapılması, kolaydan zora doğru ilerlenmesi, müzikli ritim çalışmalarına ve ulusal oyunlara yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dersin konuları; jimnastik, atletizm, eğitsel ve ulusal oyunlar, spor, spor yurdu çalışmaları, enstitü bölge yarışları, şeklinde belirtilmiştir. Havanın uygun bulunduğu zamanlarda yapılan 15 dakikalık sabah jimnastiğinin ise ulusal oyunlardan olacağı ifade edilmiştir.[462]

1947 Programında müzik dersinin amaçları önceki programa göre daraltılmış; öğrencide ritim duygusu ve zevkinin geliştirilmesi, ilkokulda öğrenilebilecek şekilde söyleme çalma ve yazma becerisinin kazandırılması olarak ifade edilmiştir.[463]

Bu dersin direktifler bölümünde, öğrencilerin bir müzik aletini çalmayı öğrenerek mezun olmaları, yazılı alıştırmalardan uzak durularak okulda müzik yayınının yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca konsere gitme, koro çalışmalarının yapılma ilkeleri, dinlenme zamanlarında bireysel müzik faaliyetlerinin yerine getirilmesine özen gösterilmesi de yukarıdaki bilgilere eklenmiştir.[464]

İsmail Hakkı Tonguç'un özenle gelişmesi için uğraştığı Köy Enstitüleri'ndeki öğrenciler, kalemle resim çizenlerden ziyade güzel ve devamındaki uygarlığı anlayabilen çocuklar olarak yetiştirilmiştir. Öğrencilerin yattığı yatak, yemek yediği masa ve okul bahçesinin estetik ve uyumlu olması düşünülmüştür. Bunlar ilk resim deneyimi ve fırça tutma alışkanlıklarını yaşadıkları çevreyi güzelleştirirken edinmiştir.[465]

Köy Enstitüleri'nde resim-iş çalışmaları yalnızca ders saatine bağlı olarak yapılmamıştır. Resim atölyesi ve araç gereç imkanının bol olması, programı aşan bir

---

[462] Kurtuluş, *Köy Enstitüleri Programlarında…* s. 204.
[463] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** s. 172.
[464] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** s. 172-176.
[465] Pakize Türkoğlu, **Tonguç ve Enstitüleri,** İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1997, s. 276-278.

verimlilik ve özgür çalışma sonucunu ortaya koymuştur. Resim ve el işine yetenekli öğrenciler istedikleri zaman atölyelere girip çalışmıştır. [466]

Köy Enstitüleri Müfredat Programında, haftada bir saat olarak yer alan ama uygularken zaman sınırı bulunmayan resim -iş çalışmalarının amaçlarında, öğretmen yetiştirme yönünden öncelikleri olan ilkeler yer almıştır. Bu ilkelerin başlıcaları şunlardır:

1. Öğrenciye, yaptığı inceleme ve gözlemlerini resim, kroki ve çeşitli gereçlerle ifade etme becerisi kazandırmak,

2. Teknik ders konuları arasına girmeyen, iş ve resim çeşitlerini öğretmek,

3. Öğrencilere ulusal motifleri inceleterek, bunları yabancı motiflerden ayırmayı benimsetip ve kullandırmaya çalıştırmak,

4. Çocuk resim ve işlerinin özellik ve gelişim aşamalarını tanıtıp ilkokul resim yöntemlerini öğretmek.[467]

Resim konularının seçiminde; öğrencinin hayalden serbest konulu resimler yapması, köy düğünü, askere gidiş, yaylaya çıkış, yapı ve tarım çalışma, sığır gütme, masal, tarihsel olay ve benzerleri yer almıştır. Ayrıca kültür derslerinin konularıyla ilgili olarak, şema, çiçek, taşıt, hayvan, alet ve yapı resmi; biyoloji ile ilgili beden yapısı ve şemalar da tespit edilmiştir.[468]

Resim-iş derslerinde, kurşun kalem, mürekkep ve boya kullanarak resim yapma, kalıp alma, alçı dökme, modelaj ve halı, kilim çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca ağaç işleri ve bunlardan basmakalıplar çıkarıp, çoğaltma, eğlence programları için yardımcı ürünler imal etme, çalışmaları da yürütülmüştür. Bu çalışmaların yanında öğrencilere mukavva, ciltçilik, harita bezleme, resim çerçeveleme, koleksiyon fiş-broşür, hazırlama işleri de gösterilmiştir. Dahası tahta oymacılığı fotoğrafçılık, süslemecilik,

[466] Türkoğlu, **a.g.e.,** s. 278.
[467] Aynı yer.
[468] Aynı yer.

hayvan ve bitki koleksiyonlarıyla ilkokul için çeşitli ders araç gereçleri hazırlama faaliyetleri de öğretilmiştir.[469]

Resim dersinin konuları arasına sanat tarihi bilgileri, model çalışmaları, baskı teknikleri ve grafik çalışmaları da eklenmiştir. Programın ayrıntılarının hazırlanmasında yerel koşulların farklılığı göz önünde bulundurularak öğretmenlere serbestlik tanınmıştır. İş dersi konularına ağaç ve örgü işleri ile modelaj da eklenmiştir.[470]

Enstitüdeki faaliyetler özel resim atölyelerinde, değişik teknikler uygulanarak yapılmıştır. Yıl içinde üretilen resim, heykel, linolyum, baskı, kaligrafik yazı gibi eserler yılsonunda sergilenmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Savaştepe Köy Enstitüsünde gezdiği ve beğendiği bir resim sergisini 1944 yılında Ankara'da da açmıştır. Köy Enstitülerinde dönemin en başarılı öğretmenleri görev yapmıştır. İngiltere'de 3 yıl uzmanlık yaptıktan sonra 1941'de "Savaştepe Köy Enstitüsünde" resim-iş öğretmeni olarak göreve başlayan Gazi Eğitim Enstitüsü Profesörlerinden Nevide Gökaydın resim-iş derslerinde kopyacılığı kabul etmeyip özgür çalışmaları önermiştir.[471]

Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Güzel Sanatlar Kolu olarak düzenlenen heykel ve plaj kursuna dönemin Güzel Sanatlar Akademisinden çeşitli rölyefler getirilerek öğrencilerin elyaf ve alçı kopya çalışmaları yapmaları sağlanmıştır. Bu sayede öğrenilen alçı döküm tekniğiyle ortaya çıkarılıp okulun çeşitli mekânlarında sergilenen eserler, görsel bir güzellik katmıştır.[472]

Türk Eğitim tarihinde ilk kez müzik eğitimi uygulamasına resmen "Köy Enstitülerinde" geçilmesiyle halk türkülerinden hareketle evrensel ve çağdaş müziğe ulaşılmak istenmiştir. Hedefe varmak için okul marşlarıyla şarkı ve türkülerin çalınıp

[469] Türkoğlu, **a.g.e.,** s. 279.
[470] **1947 Köy Enstitüleri Programı,** s. 162-164.
[471] Tunç, **a.g.m.,** s. 32.
[472] Aynı yer.

söylendiği, koro ve orkestralar kurulmuştur. Köy Enstitülerinde, yakın ve uzak çevrelerden halk oyunları, estetik ve teknik olarak öğrenilip oynanmıştır.[473]

Cumhuriyetin ilanından sonra halk ezgilerinin, batı müziğiyle kullanılmasına ve ulusal müzikte yeni teknikler uygulanılmasına başlanmıştır. Müziğin gelişimi ve etkin hale getirilmesinde Köy Enstitülerinde yapılan çalışmaların önemli rolü olmuştur. Okulda müzik dersleri tahta başında nota ve terimleri ezberletmek yerine şarkının doğrudan söyletilmesi ve öğrenciye etkin bir haldeyken teknik terimlerin verilmesi şeklinde öğretilmiştir. [474]

Her öğrenci bir enstrüman kullandığı için, müzik terim ve notalarının öğrenilmesinde sorun olmamıştır. Şarkı, türkü ve enstrüman öğrenmek yalnızca müzik dersleriyle sınırlı kalmamış günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir.[475]

Köy Enstitülerinde müzik basit bir ders görülmeyip, mezun olma şartıyla önem verilen bir ders olmuştur. Öğrenciler okul sonrası düzenlenen eğlencelerde, konserler vererek sosyal paylaşım ve etkinlik yapmıştır. Mandolin, akordiyon, flüt, bağlama ve keman başlıca çalınan müzik aletleri arasında yer almıştır. [476] Ayrıca davul, zurna, bağlama gibi milli müzik aletleri de kullanılmıştır. Dahası her köy enstitüsünün bir de orkestrası aktif haldedir.[477]

Köyünde müzik ve kemandan habersiz iken bu alanın önemli eğitim sanatçıları olarak bilinen; Prof. Dr. Ali Uçan, Prof. Dr. Feridun Büyükaksoy, Prof. Dr. Nezihe Şentürk, Prof. Dr. Ayfer Kocabaş, Prof. Dr. Selahattin Yaldız, Prof. Dr. Necati Gedikli ve Emin Dedeköy, Köy Enstitülerinden yetişmiştir.[478]

Öğrenciler genellikle boş zamanlarını çaldığı müzik aletiyle marş ve türkü söyleyerek geçirmiştir. Bunlar 5 yıllık eğitim sonunda yaklaşık 450 saat müzik eğitimi almıştır.

---

[473] Kurtuluş, *Köy Enstitüleri Programlarında…* s. 205.
[474] Türkoğlu, **a.g.e.,** s. 281-282.
[475] Aynı yer.
[476] Elpe, **a.g.m.,** s. 26.
[477] Aynı yer.
[478] Hasan Pekmezci, *"80. Yılında Köy Enstitüleri ve Sanat"*, www. sanattanyansimalar.com, https://www. sanattanyansimalar.com/yazarlar/hasan-pekmezci/80-yilinda-koy-enstituleri-ve-sanat/2287/., Erişim tarihi: 03.03. 2023.

Böylece bu eğitim haftada ilk sınıflarda 2, büyük sınıflarda ise 4 saat olarak yapılmıştır.[479]

Müzik dersinin konuları: 1. ve 2. sınıflarda halk türküleriyle şarkı ve marşların öğretip çaldırılması, 3. sınıflarda türkülerin ritimsel özelliklerinin incelenmesi, 4. sınıflarda armoni fikrinin verilerek şarkı formlarının incelenmesi, 5. sınıflarda şarkı ve türkülerin çocuk sesi genişliğine göre düzenlenip meşhur besteciler hakkında bilgilendirilmenin yapılmasıdır.[480]

Enstitü öğrencilerinin, en çok öğrendikleri ve icra ettikleri marş ve türküler arasında İstiklal Marşı, Ziraat Marşı, Gençlik Marşı, Dumlupınar Marşı, Ankara Marşı, Onuncu Yıl Marşı, Arpa Buğday, Köroğlu, Keklik, Edremit Efesi, Menekşe, Meşeli, Ayşe'm, Süpürgesi Yoncadan yer almıştır.[481]

Bu kuruluşlarda önemli sanat ve müzik etkinliklerinden bir tanesi de cumartesi günleri yapılan sınıf geceleri olmuştur. Bu gecelerde öğrencilerin dekorlarını kendilerinin hazırladığı ve oynayıp sahneledikleri piyes, koroların seslendirdiği şarkı, şiir ve öykü dinletileriyle yarışmalar yer almıştır. Yapılan bu kültür ve sanat geceleri ilerleyen süreçte toplumsal yaşamda zenginlik ve öğrencilerin kendilerini gösterme fırsatı olarak değerlendirilmiştir.[482]

Köy Enstitülerinde verilen sanat eğitiminin bir diğer kolu da tiyatrodur ve okulda ders olarak okutulmuştur. Tiyatro öğrencilerin sosyalleşmesine fayda sağlarken, halkı eğitmenin de diğer bir yolu olmuştur. Şehirlerde gidilebilecek profesyonel tiyatrolar bulunurken, köylerde bu imkâna sahip olunamamıştır. Başlangıçta okullarda oynanan piyeslere halkın ilgi göstermemesi İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitüleri müfredatına tiyatro dersi koymasına yol açmıştır. Güldürü içerikli, daha çok orta oyunu tarzı oyunlar, enstitülerin düzenlediği eğlence ve şenliklerde sergilenmiştir. İlk

[479] Tunç, **a.g.m.,** s. 33.
[480] Kurtuluş, *Köy Enstitüleri Programlarında…* s. 204.
[481] Tunç, **a.g.m.,** s. 33.
[482] Aynı yer.

etapta doğaçlama olarak oynanan oyunlar bir süre sonra geliştirilerek sosyal ve eğitimsel içerikli hale getirilmiştir.[483]

Öğrenciler köylerinde öğrendikleri yerel oyunları sergilerken, sonraları daha teknik ve gelişmiş olanları da oynamaya başlamıştır. Öğretmenlerinin de katkılarıyla geliştirilen bu oyunlar, Köy Enstitüsü Dergisinde yayımlanarak okul tiyatro kültürünü geliştirmiştir. Sergilenen bu oyunları köylüler, şehir ve kasabalara gitmeden, bulundukları yerlerde tiyatro izleme imkânına sahip olarak, onun eğitici ve öğretici özelliğinden istifade etmiştir.[484]

Köy Enstitüleri'nin kuruluşundan sonra diğer sanat dallarındaki gibi halk oyunları etkinlikleri de yapılmaya başlanmıştır. Öncelikle bu oyunlarda, eldeki imkânlardan yararlanma yoluna gidilmiş, Okulların bulunduğu çevrenin yöresel oyunları oynanmaya başlanmıştır. Öğrencilerin köylerinde öğrendikleri oyunlar, öğretmenlerin kültürlerindeki oyunlarla birleşerek çeşitlilik kazanmıştır. Okul tarafından düzenlenen şenliklerde bu halk oyunları da sergilenmiştir. [485]

Köy Enstitülerinde her sabah okula halk oyunları ile başlanılması adet haline gelmiştir. Güne, neşe içinde giren öğrenciler, ders ve etkinliklerin zorluklarını kolay atlatmıştır. Ayrıca halk oyunları, öğrencilerin bedensel, ruhsal gelişimlerine katkı sağlayıp, sağlıklı bir bünyeye sahip olmalarını temin etmiştir. Bu çerçevedeki oyunlar beden eğitimi dersinin bir parçası gibi görülmekle beraber aslında sanat eğitiminin önemli bir öğesi konumunda yer almıştır. Başlangıçta Köy Enstitülerindeki yakın yöre halk oyunları, zaman içinde gelişerek diğer yöreleri de kapsamıştır. Böylece oyunlar, zenginleştirilerek halk arasında yaygınlaştırılmıştır. Enstitüler düzenledikleri yarışmalar ile halkın oyunları tanımalarını sağlamış, hatta halkevleri vasıtası ile bunları şehirlere kadar yaymıştır. [486]

[483] Elpe, **a.g.m.,** s. 27.
[484] Aynı yer.
[485] Aynı yer.
[486] Elpe, **a.g.m.,** s. 28.

4.3. İsmail Hakkı Tonguç ve Sanat Eğitimi

İsmail Hakkı Tonguç resim-iş öğretmeni olarak, Almanya eğitim sistemini incelemiş, "Güzel sanatlar eğitiminin, bireyin sağlıklı bir ruh gelişimi için gerekli olduğunu" belirterek, estetik ve yaratıcılık üzerinde durmuştur.[487]

Tonguç Almanya'da incelemelerde bulunurken Bauhaus ekolünü de tanımıştır. Bu ekol endüstriye geçiş sürecinde resim, grafik, heykel, seramik, tekstil, vitray, ahşap, metal, mimari ve iç mimari çalışmalarındaki yozlaşmanın önüne geçmek istemiştir. Bunun için sanatçı ya da adaylarının değil, tüm halkın sanat eğitiminden geçirilmesini savunmuş ve ilk ve orta öğretimde bu eğitimi önemli görmüştür.[488]

İsmail Hakkı Tonguç, "Güzel sanatlar eğitiminin, ülkenin seçkin kesimlerinin ilgilendiği bir konu dışında, halkın tamamının bu eğitimden geçmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca bireyin psikolojik gelişimi açısından güzel sanatların yararlı olduğunu" düşünmüştür. [489] Köy Enstitülerindeki her öğrencinin şarkı, türkü söylemesini, halkoyunları oynamasını, nota okuyup yazabilmesini ve en az bir müzik aleti çalarak resim yapabilmesini istemiştir. Bunlardan daha da önemlisi "öğrencilerin, çevre bilincine sahip birey ve topluma yararlı becerilere sahip insanlar olması gerektiğini" amaçlamıştır.[490]

İsmail Hakkı Tonguç sanat eğitiminin amaç ve önemini şöyle ifade etmiştir:

> "Çocukların eğitiminde, kendilerini sanatçı gibi hissettirebilecek etkinliklere katılım sağlamak, farklı konuları çeşitli araç ve tekniklerle ifade etme imkânı sunmanın büyük bir değeri vardır. Çocukların içlerinde besledikleri duyguları sanat eserleri aracılığıyla ifade etmeleri, güzellik ve estetik zevki deneyimlemeleri önemlidir. Bu duygunun gelişmesi, okullarda sanatsal bir atmosfer yaratmak, sanat çalışmaları için uygun ortamlar hazırlamak ve öğrencilerin sanat eserleriyle etkileşime girebilecekleri bir çevrede bulunmalarıyla mümkündür."[491]

Tonguç'un belirlediği sanat eğitim alanları ve araçları şu şekildedir:

---

[487] Elpe, **a.g.m.,** s. 25.
[488] Kurtuluş, *Köy Enstitüleri Programlarında…* s. 205.
[489] Elpe, **a.g.m.,** s. 24.
[490] Aynı yer.
[491] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat …** s. 14.

1. Okul bina ve dersliklerinin düzenlenmesi, bu amaçla çeşitli sanat eseri ve kopyasından çiçek, ağaç ve duvar süslemelerinden faydalanılması. Çevredeki sanat eseri ve kopyalarının inceletilerek, çocukların zevklerinin geliştirilmesi.

2. Resim dersinde çocuklara şekil ve renk zevkinin aşılanması için doğadan, sanat eseri, ev eşyası, reklam resmi, karikatür, dokuma ve renkli kumaş örneklerinden yararlanılması

3. Müzik dersi veya dışında öğrencilerin toplu halde ya da bireysel olarak ilgili etkinliklere katılması ve okulda sürekli müzik ortam oluşturularak radyo yayınlarının dinlenilmesi.

4. Beden eğitimi derslerinde öğrencilerin estetik zevkini geliştirecek şekilde, ritmik jimnastik, ulusal oyun ve kır gezilerinden yararlanılması

5. Resim derslerinde öğrencilere güzellik ve iş zevkinin aşılanması, çocuklara araç gereç vererek onların güzel işler yapmaya teşvik edilmesi. Okul için ve dışıyla, açık havalarda, çocukların seviyesine uygun tiyatro oyunlarından yararlanılması. [492]

Tonguç ezbere dayalı çalışmalar yerine, bilimsel ve sanatsal çalışmalar yapılarak çocuğun yaratıcı bir kişi olarak yetiştirilmesine önem vermiş, öğrencilerin kazanması gereken nitelikler içerisinde, en önemlisinin yaratıcılık olduğunu düşünmüştür. [493] "Kabartma, heykel gibi dallardan eserlerin seçilerek bunların yanlarına halk sanatlarından da ürünlerin yer almasını istemiş güzel sanatlar ve halk sanatlarını birlikte değerlendirmiştir.[494]

İsmail Hakkı Tonguç'un, resim eğitimi ile ilgili yazdığı önemli kitaplardan da yararlanılmıştır. Tonguç "Köyde Eğitim" adlı eserinde "Çocukta Yaratıcılık" konusunu ele almış, "onun yaptığı eserlerin sanat eseri olmadığını bunlar birer sanatçı değil, kendi yaratma gücü ölçüsünde beyin, göz ve elleriyle deneyim, izlenim ve

[492] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat …** s. 17.
[493] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat …** s. 18-19.
[494] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat …** s. 17.

düşüncelerini yaşamla da ilişkilendirerek kullandığı malzemeyi biçimlendirir" demiştir.[495]

El işi ve resim derslerinin modern eğitim ilkelerine göre işlenmesi amacıyla 1928 yılında yayınlanan, "Elişleri Rehberi Kitabında" Tonguç'un pek çok yazılarına yer verilmiştir. Ayrıca 1932'de "Resim El İşleri ve Sanat Terbiyesi" 1933'te "İş ve Meslek Eğitimi" "kitapları hazırlanarak yayınlanmıştır. 1932-1933 öğretim yılında "Gazi Orta Muallim Mektebi Resim İş Bölümünün" kuruluşu sırasında Tonguç'un Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi kitabından, İş Eğitimi ve Tarihi dersinde ise İş ve Meslek Eğitimi kitabından yararlanılmıştır.[496] Öğretmen okullarının ilk üç sınıfında "Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi" adlı kitabı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiştir. [497]

Kitabın başlangıç bölümünde; "Avrupa'da resim ve sanat eğitiminin gelişim ve uygulanmasının genel görünümünde anlaşmazlığın olduğu, insanlar sanat ve eğitimini dikkate alırken çocuğun gözden kaçırıldığı gibi bilgilerden bahsedilmiştir. Geniş anlamda çocuk ruhuna dayanarak ortaya çıkan yeni sanat eğitimi anlayışı, İş Mektebi Hareketini meydana getirmiştir. Bütün derslerin ortak gayesi, çocuğun şahsiyetini geliştirerek ortaya çıkarmaktır" denilmiştir.[498]

Kitapta, yabancı uzmanların resim-iş dersi programı ve uygulama yöntemlerini içeren örneklerin de yer aldığı belirtilmektedir. Bu görüşlerde:

G. Stiehler/Leipzig'in kaleme aldığı, resim ve sanat terbiyesi derslerinin genel esaslarını gösterecek şekilde malumat kısmında: 4 çizelge 16 levha ve örnek resimler verilmiştir. Ayrıca ilkokul, ortaokul ve öğretmen okulları için öğretim programı taslağındaki bilgilere değinilmiş, "çocuk resmine yaratıcılığın katılması gerektiğini, bu resme sadece çevresinde gördükleri ile sınırlı kalmayıp, duyusal alandaki hislerini de aktarması zorunlu olduğunu" belirtmiştir.[499]

---

[495] Tunç, **a.g.m.**, s. 32.
[496] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat …** s. 20.
[497] Aynı yer.
[498] Hakkı, **a.g.e.,** s. 3.
[499] Hakkı, **a.g.e.,** s. 15-49.

H. Raasch /Essen ’ne göre,

> “Yeni esaslara göre yapılan resim dersi, çocukta uyku halinde bulunan yaratıcı kuvvetleri, serbest bir hale getirmeye, çoğaltmaya ve çocuğu bizzat bir şekil meydana getirmeye sevk etmeyi amaçlamıştır. Bu dersin esas gayesi, değişik tekniklerden yararlanarak, çocuk da mevcut ve onun şekil yapmak isteklerini faaliyete geçirmektir. Resim dersinde bir iş planının takip edilmesi gerekmektedir. İlkokul 1. sınıftan itibaren belirli bir plan ve program doğrultusunda resim dersi yaptırılmalıdır. Okuduğu sınıf özelliklerine göre çeşitli malzemelerle, kesme, yırtma, yapıştırma, teknikleri ile resim ve modellemeler mutlaka yapılmalıdır. Resim ve inşaat şekilleri çocukların ruhsal dünyalarının ifade tarzlarıdır. Öğretmen bu şekiller vasıtasıyla çocuğun içine bakabilir çocuk bu sayede iç dünyasını öğretmenine gösterir.”[500]

Prof. Alois Kunzfeld sanat eğitimi hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

> “Çocuk doğumundan itibaren ışığı fark etmeye başlar çocuk 2 aylık olduktan sonra parlak bir eşyanın karşısında harekete, 10 aylık olduğundan sonra da ışık yanınca sevinmeye başlar. Çocuk sıcak renkli (sarı, kırmızı) eşyaları siyah beyaz renkli eşyalara daha altı aylık iken tercih etmeye başlar. Çocuğa küçük yaşta renk eğitiminin aldırılması, sarı, kırmızı, mavi, yeşil, beyaz, kül rengi ve siyah renklerin tanınması onun için yeterlidir. Renkli resimli kitaplar ve resimler çocuğun gelişimi ve zihinsel durumuna uygun olmalıdır. Küçük çocukların resimleri, çocukların ifade becerileri oyunla gelişir. Eğitimciler çocuk oyunlarını incelemelidirler. Çocukların yaptığı resimler incelenerek, tanınması gerekir. Çocuğa küçük yaşlarında renkler tanıtılmalı onun için eğitim düzeyine uygun resimli kitap ve resimler kullanılmalı, her türlü resimli kitap bir sanat eseri hassasiyetinde hazırlanmalıdır.”[501]

H. Semm / Grimma, “öğrenciye sanat terbiyesi ve tekniği vermek için, kâğıt ve basma işleri olmak üzere iki önemli çalışmanın olduğunu” söylemiştir.[502]

Richard Rothe/Wien’in görüşlerinin anlatıldığı bölümde; çocukça boyalı resim yapma, boya ile resmetmenin yolu, fırça kullanma teknikleri ve renk vermenin şekilleri hakkında bilgiler verilmiştir.[503]

İsmail Hakkı Tonguç'un, Resim El İşleri ve Sanat Terbiyesi kitabının yedinci, kısmı; resim ve el işi, modelaj, resim ve bunların ilişkisi, resim ve kızlara mahsus elişi, resim ve erkek çocuklara mahsus elişi ve mürekkeple yapılan el işi bölümlerine ayrılarak konuyla ilgili yöntem ve teknikler belirtilmiştir.[504]

---

[500] Hakkı, **a.g.e.,** s. 50-63.
[501] Hakkı, **a.g.e.,** s. 64-105.
[502] Hakkı, **a.g.e.,** s. 106-147.
[503] Hakkı, **a.g.e.,** s. 148-171.
[504] Hakkı, **a.g.e.,** s. 172-195.

Kitabın sekizinci bölümünde, ilk mekteplerdeki resim dersleriyle ilgili olarak ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Bunlar:

A. Çiçek açmış ağaç ile otomobil ve otobüs resimleri gibi 2. sınıflarda renkli kâğıt kesmeleri ile yapılacak çalışmalar:

B. 2. ve 3. sınıflar için kâğıt şeritlerle insan şekli, kurşun kalemlerle yapılan resimler: Dallara konan kuş resminin yanı sıra sulu boya ile sonbahar ağaçlarının resmedilmesi gibi çalışmalar da yapılacaktır.

C. Ayrıca renkli kalem ve boya ile çiçek ve bahçelerine dair resim çalışmaları da yapılacaktır.

D. 2. 3. ve 4. sınıflar için suluboya ile kış manzarası resmi gibi çalışmalar yapılacak. Ayrıca renkli kalem resimleri (koşan atlayan atların resmi) ve yazı mürekkebi ile yapılan resimler (dağ resmi) gibi çalışmalar da gerçekleştirilecektir.

E. Soba, çiçek, tezyinat, tarihi bina ve şehir resmi gibi 4. ve 5. sınıflar için siyah kâğıt kesmeleri ile yapılan resimler.

F. 5. sınıflar için geniş uçlu fırça ile silüet şeklinde resimler: Hareket halinde bulunan insan resmi ve bunların yapım yöntem ve teknikleri. [505]

Kitabın dokuzuncu bölümünde, sanat eserleri incelenip yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir. [506] Böylece Tonguç'un, sanat eğitimini bütüncül bir kapsamda ele aldığı görülmekte ve bunun okul programlarında uygulandığı anlaşılmaktadır.[507]

[505] Hakkı, **a.g.e.,** s. 196-245.
[506] Hakkı, **a.g.e.,** s. 146-255.
[507] Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat …** s. 14-15.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Konargöçer yaşam tarzını benimseyen Hun ve Göktürkler ’de, taşınabilir sanat eserleri önemli bir yer tutarken Uygurlar gibi yerleşik hayatı benimseyen topluluklarda ise resim sanatının temelleri atılıp eski portre örnekleri ortaya çıkarılmıştır.

İslamiyet’in kabulünden sonra soyut ve dekoratif süslemelerin tercih edildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti’nde, Tanzimat’la beraber eğitim ve sanatta Batıya dönük modernleşme çalışmaları yapılması, askeri okullara resim dersinin girmesine yol açmıştır. Kuruluşundan itibaren sanat eğitimi konusunda önemli hale gelen Sanayi-i Nefise Mektebi, Cumhuriyetin ilanından sonra da gelişimini sürdürerek “Güzel Sanatlar Akademisi” adını almıştır.

1. Dünya Savaşı ve akabinde Millî Mücadeleden çıkan ülkenin, azalan ekonomik kaynaklarıyla bayındırlık hizmetlerine yönelinirken Atatürk tarafından konservatuvarın açılıp senfoni orkestrasının kurulması sanat eğitimi açısından önemli bir hamle olmuştur. Cumhuriyetin ilanıyla beraber, Türk toplumunun çağdaş dünyanın içinde yer alabilmesi için yoğun çaba sarf edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün yaptığı yeniliklerin sanata olan ilgiyi de artırması dünya çapında ses getirecek başarılı Türk sanatçılarının yetişmesinin önünü açmıştır. Bu sanatçılar, Türk halkının kültür ve tarihini yansıtan eserler üretmiştir. Cumhuriyetin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Atatürk'ün desteğiyle Türk sanatı yeni bir döneme girmiştir. Moderniz anlayışla üretilen eserler, toplumun ilgisini çekerek halk arasında popülerlik kazanmıştır. Cumhuriyetin ideallerini yansıtan anıt ve heykeller inşa edilmiş şehirlere estetik bir güzellik katılmıştır. Sanatın kamusal alana taşınmasıyla birlikte, toplumun bu alana olan ilgisi artarak gelişmiştir.

19 Şubat 1932'de kurulan Halkevleri; milletin kültürel ve sosyal yönden eğitilmesin de önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Bu kuruluş düzenlediği sergi, tiyatro ve kurslar ile Türk halkının çağdaşlaşma süreci ve Cumhuriyet’in amaç edindiği ilkeler çerçevesinde önemli bir fonksiyonu icra etmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşunda Türkiye'de okul ve öğretmen sayısının kısıtlı olması ve halkın ekonomik zorluklarla mücadele etmesi önemli bir sorun haline gelmiştir. Okuma yazma oranının düşük olması, bireyin bilgiye erişimini kısıtlayarak kişisel gelişimlerini engellemiştir.

Bu sorunları çözmek için hükümetlerin kaynak üreterek bunları okul ve eğitim alanlarına yönlendirmesi zaruri olmuştur. Millî Mücadelenin zor günlerinde dahi eğitim meselesiyle ilgilenen Atatürk'ün önderliğinde çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu başta olmak üzere yürürlüğe konulan kanunlarla eğitimde modern ve çağdaş bir anlayışa geçme hamleleri başlatılmıştır.

Öte yandan yeni Türk alfabesine geçilmesinin ardından, memleketin her yerinde açılan Millet Mektepleri ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin de başarılı çalışmalarıyla okullaşma ve okuryazarlık oranında artışlar sağlanmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisinin parti programlarında yer alan politikaları, eğitimde izleyeceği yolu belirleyerek uygulamalarda yerini bulmuştur. Ayrıca kurulan Cumhuriyet rejiminin benimsetilerek Atatürk İlke ve İnkılaplarının halka anlatılması öncelikli hedef olarak belirlenmiştir.

Dönemin Millî Eğitim Bakanlığı, yabancı uzmanlardan alınan raporlar doğrultusunda modern bir eğitim sistemi oluşturma gayretiyle sanat eğitimini programa dâhil etmeyi önermiştir. Eğitim sisteminin yeni müfredat programları hazırlanırken Amerikalı Filozof ve Eğitim Kuramcısı John Dewey'nin raporları etkili olmuştur. Ayrıca Prof. O. Frey ve George Stiehler'in hazırladığı rapor ve düzenlediği kurslar iş eğitimi anlayışının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bu arada müzik eğitiminin gelişmesi ve çok sesli batı müziğinin yaygınlaşması için yabancı uzmanlardan, Joseph Marx, Lico Amar, Paul Hindemith, Hermann Von Schmeidel, Bela Bartok, Carl Ebert ve Eduard Zuckmayer Türkiye'de uzun yıllar çalışmalar yürütmüştür. Bu bağlamda 1932'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde resim ve iş, 1937'de ise müzik bölümleri açılmıştır. Buradan ülkenin önemli ressam, müzisyen ve sanat eğitimcileri yetişerek, ortaokul ve liselerde görev yapmıştır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu yazdığı “Resim Usulü ve Resim Terbiyesi” kitaplarıyla resim eğitimcilerinin yetişmesine katkı sağlarken, İsmail Hakkı Tonguç verdiği resim dersi ve açtığı kurs ile Köy Enstitülerinin kuruluşunda emek sarf etmiştir. Atatürk ve İnönü döneminin Milli Eğitim Bakanları olan Mustafa Necati ve Hasan Ali Yücel, vizyon sahibi yöneticilikleri ve çağdaş eğitim anlayışlarıyla sanat eğitiminin teşkil edilmesine destek temin etmiştir.

İlkokul programları geliştirilerek 1926, 1936 ve 1948 yıllarında yürürlüğe konurken bu programlarda yer alan “resim, resim-iş, müzik, güzel yazı, halkoyunları dersleri” haftada 1-2 saat olarak işlenmiştir. Bu dersler daha çok öğrencinin dinlendiği ve basit çalışmalar yaptığı öğleden sonraları yapılmıştır. 1938’de uygulanan ortaokul programında resim dersleri başlangıçta haftada 1, sonra ise 2’şer saate çıkarılmıştır. Ortaokulların 1. 2. ve 3. sınıflarında uygulanan resim derslerinde, doğa resmi, süsleme ve Türk mimarlık ürünlerine yer verilmiştir. Ayrıca bu okullarda müzik ve güzel yazı dersleriyle ülkedeki sanat eğitimi, gelişimini sürdürmüştür.

Atatürk’ün yakın arkadaşı İsmet İnönü inkılapların uygulayıcısı olarak da bilinmektedir. İnönü, kültürel reformları destekleyip çalışmalara katılırken ilköğretime de önem vermiştir. Bu alanı geliştirmek için çeşitli adımlar atarak reformlara destek sağlayan İnönü’nün, faaliyetleri II. Dünya Savaşının yıkıcı tesirinden payını aldığı görülmektedir.

Bu dönemde Milli Eğitim Şuraları ve eğitim sistemiyle ilgili kararların alındığı önemli toplantılar yapılmıştır. Sanat eğitimine yönelik dersler ise öğrencilerin yorgunluğunu hafifletmek amacıyla işlenen dinlendirici dersler olarak değerlendirilmiştir.

Bu arada Köy Enstitüleri, 1940-1946 yılları arasında eğitim ve öğretim sürecine destek sağlayan devrim niteliği taşıyan okullar olmuştur. Bu okulların inşasında görev alan Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel topluma hümanizm düşüncesini benimsetmeyi hedeflemiş ve bu amacın gerçekleştirilmesi için de köylerin kalkınması gerektiğine inanmıştır. Bu doğrultuda, İsmail Hakkı Tonguç'un çalışmalarıyla Köy Enstitüleri'nin kuruluş sürecini başlatan geniş çaplı ilköğretim seferberliği gerçekleştirilmiştir.

Bu enstitüler köylerdeki eğitim ve kalkınma faaliyetlerine odaklanan okullar olarak öne çıkmıştır. Bu müesseselerde kırsal kesimden gelen öğrencilere eğitim verilirken tarım, zanaat, müzik ve sosyal etkinlikler gibi çeşitli beceriler de kazandırılmıştır. Bu sayede köylerde yaşayan insanların yaşam kalitesinin artırılması ve kalkınmasının sağlanması hedeflenmiştir. Ancak Köy Enstitüleri 1951 yılında yapılan program değişiklikleri nedeniyle klasik öğretmen okullarına dönüştürülerek özgün nitelik ve hedeflerini kaybetmiştir. Buna rağmen, Enstitüler Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısında dönüşüm sürecine katkıda bulunarak kırsal kalkınma çabalarına öncülük etmiştir.

Köy enstitülerinde sanat eğitimi, edebiyat, müzik, okuma, resim-iş çalışmaları gibi unsurlar bir araya gelerek bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu eğitim, çeşitli sanat disiplinlerini içeren derslerle desteklenmiştir. Öğrenciler müzik derslerinde enstrüman çalma becerilerini geliştirirken, koro çalışmaları ve halk müziği repertuarıyla da tanışmıştır. Resim derslerinde ise temel teknikleri öğrenerek doğa, insan ve köy yaşamını konu alan resim yapma yeteneklerini geliştirmiştir. Ayrıca el sanatları derslerinde, ahşap oyma, seramik ve dokuma gibi geleneksel köy sanatlarını öğrenme imkânını da elde etmişlerdir.

Sanat eğitimi, Köy Enstitüleri'nin toplumun kültürel ve sosyal yapısını güçlendirmeye yönelik genel misyonuna da hizmet etmiştir. Bu Enstitülerin öğrencileri, sanat aracılığıyla köklerine ve kültürel değerlerine sahip çıkmayı öğrenmiştir. Aynı zamanda, sanat etkinlikleri köy halkıyla paylaşılırken, onların kültürel etkileşimini artırmış ve toplumun sanata olan ilgisini canlandırmıştır.

Bu gelişmelere rağmen sanata yönelik olumsuz yargılar, Cumhuriyet öncesinden itibaren halk arasında süregelmiştir. Bu durum bu alanın sadece süs olarak görülmesiyle ilişkilidir. Bu algının sürdüğü sanat, okul programlarında matematik, fen bilgisi veya sosyal bilgiler gibi derslerle karşılaştırılabilir bir konuma gelmemiştir. Bu bağlamda sanat eğitimi, genel eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olduğundan soyutlanması veya dışlanması mümkün değildir. Bu alan, her seviyede nitelikli ve kendini geliştirmiş eğitimcilerinin varlığını gerektirmiştir.

Öte yandan sanat eğitiminin verildiği atölyelerin amaçlarına uygun olarak tasarlanması ve gerekli araçlarla donatılması da önemlidir. İlkokul düzeyinde sınıf öğretmenleri tarafından sanat eğitimi derslerinin etkili bir şekilde sunulabilmesi için çocuğun çizgisel gelişimi, müzede eğitim ve öğrencilere hangi aktivitelerin yaptırılabileceği gibi konularda teorik ve pratik bilgilere sahip olunması gereklidir.

Sanat eğitimi, çocukların bilim, teknik ve sanatta başarılı olmaları için önemli görülmüştür. Gerek bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, gerekse çocukların ruhsal dengeye sahip paylaşımcı bireyler olarak yetişme zarureti sanat eğitiminin vazgeçilmezliği ortaya koymuştur. Endüstri çağı, yeni bir düşünme devrinin kapılarını aralarken, çağdaş ve modern insanlar yetiştirme ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, sanat eğitimi ve estetik duyarlılık, bireylerin çağa ayak uydurabilmeleri ve estetik olmayan bir çevreden kaçınabilmeleri için önemli hale gelmiştir.

Sanatın eğitim sisteminde daha fazla yer alması ve değer kazanması önemlidir. Ayrıca, bu alanın toplumdaki yeri ve değeri iyi anlaşılmalı, olumsuz yargılar değiştirilmelidir. Türkiye'de sanat eğitimi politikası her dönemde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde sanat eğitiminin geri planda kalmasının en önemli nedeni, eğitim politikalarını belirleyenlerin güzel sanatlara yeterli desteği vermemesidir. Matematik ve fen gibi alanlar öncelikli olarak değerlendirilirken, sanat eğitimi geri planda bırakılmıştır. Netice itibariyle nitelikli bir sanat eğitiminin bireyin gelişimine katkı sağlayıp onu hayata hazırlaması bu alanın göz ardı edilmemesini zorunlu hale getirmiştir.

KAYNAKLAR

Akalan, G. (2006). *Üç Kuşak Gazi Eğitimli Sanatçılar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Akyüz, Y. (1997). *Türk Eğitim Tarihi.* İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Altınkurt, L. (2015). Türkiye'de Sanat Eğitiminin Gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (12).

Arıkan, Z. (1999). Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, *Atatürk Yolu Dergisi, 6*(23), 261.

Arslan, M. (1999). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 144.

Aslanapa, O. (1987). Atatürk'ün Kültür ve Sanat Faaliyetleri. *Erdem, 2*(6), 741-748.

Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. (2006), Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı.

Aybek, Ş. (2014). *Atatürk, CHP ve Eğitim*. İstanbul: Sonçağ Yayınları.

Aykaç, V., (2019). *Çocukta Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık*. Editör: Halit Turgay Ünalan Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Aysal, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. *Atatürk Yolu Dergisi, 9*(35), 267-282.

Babaoğlu, R. (2017). *Osmanlıdan Cumhuriyete Mekteb-i Mülkiye (1859-1960)*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Baltacıoğlu, İ. H. (1932). *Resim ve Terbiye*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.

Batır, B., & Meşeci Giorgietti, F. (2008). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (13-14), 27-56.

BCA, 30-1-0-0 / 11- 63-6. Tarih:15.02.1943.

BCA, 30-10-0-0 / 172- 193- 17. Tarih: 15.05.1933.

BCA, 30-18-1-2 / 112-91-14. Tarih: 30.01.1947.

BCA**,** HR.İM. / 84- 57. Tarih: 26-09-1923.

Berk, N. (1973). *50 Yılda Resim Sanatımız ve Gelişmeleri*. İstanbul: Kültür ve Sanat Yayınları.

Berk, N., & Gezer, H. (1973). *50 Yılın Türk Resim ve Heykeli*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Beydilli, K. (1995). *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi: 1776-1826*. İstanbul: Eren Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Birinci Maarif Şûrası. (1939). T.C. Maarif Vekaleti.

Bozkurt, B. (2011). Türkiye'de "Milli Şef" Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Belgi Dergisi*, (2), 183-204.

Budak, Ç. (2010). *Türkiye'de İlkokul Programları ve Yabancı Uzmanların İlkokul Programlarına Olan Etkisi (1923-1960)*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Budak, L., & Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181*(181).

Bulut, S. A., & Ortaç Gülpınarlı, H. (Ed.). (1998). *Doğumunun 100. Yıldönümünde Hasan Ali Yücel Sempozyumu Bildiriler 16-17 Aralık 1997*. İzmir Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği.

Buyurgan, S., & Buyurgan, U. (2007). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Cezar, M. (1971). *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cezar, M. (1973). *Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1883-1973. 90. Yıl*. İstanbul: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi.

CHP 5. Büyük Kurultay Zabıtları. (1939). Ankara. Ulus Basımevi.

CHP Parti Programı (1935). Ankara. Ulus Basımevi.

Cicioğlu, H. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarih Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri (1946. bs., Cilt 1). (T.y.). Milli Eğitim Basımevi.

Cumhuriyet Döneminde Eğitim. (1983). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi (1931). *TBMM Matbaası*.

Cumhuriyetin 50: İ.E., Ellinci Yılında Millî Eğitimiz. (1973). Millî Eğitim Basımevi.

Çelebi, N. & Kazancı, E. (2021). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 19*(4), 198-218.

Demirci, B. (2017). Türkiye'de Müzik Öğretmeni Yetiştirme Politikaları ve Temel Sorunlar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21*(3), 1061-1077.

Demirtaş, B. (2008). Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler. *Gazi Akademik Bakış,* (2), 155-176.

Deniz Tanır, E., & Aslan, C. (2019). Birinci Heyet-i İlmiye ve Çalışma Esasları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 52*(1), 251-276.

Dereli, R. (2022). Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde Türk Müziğinin Eğitimi Adına Öğretmen Yetiştirme Kurumu: Mûsikî Muallim Mektebi. *Türk Müziği, 2*(1), 13-20.

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*. İstanbul: İstanbul Devlet Basımevi.

Dilek, H. (2016). 1927 Köy Muallim Mektepleri ile Köy Okulları Müfredat Programının Analizi ve Yurttaşlık Bilgisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(11), 92-110.

Dilek, H. (2016). Cumhuriyet Döneminde Kesintisiz Eğitim: 1924 İlkokul, Ortaokul ve Lise Müfredat Programları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(12), 1-15.

Doğan, T. (2023). Köy Enstitüleri: Nasıl ve neden kapatıldılar. *Bianet,* https://m.bianet.org/bianet/siyaset/242666-koy-enstituleri-nasil-ve-neden-kapatildilar, 02.04.2023.

Doğramacı, İ. (1985). Atatürk ve Eğitim. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1*(3), 653-670.

Dördüncü Milli Eğitim Şurası (1949). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Dündar, A. (2000). Kuruluşunun 60.Yılında Köy Enstitüleri ve Yazın Coğrafyamız. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, 19-21*.

Ebru, E. (2014). Köy Enstitüleri ve Sanat eğitimi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 4*(2), 15-34.

El İşleri ve Resim Kursu İçin Almanya'dan Celbedilen Profesör Şetiler'in Sanat Terbiyesi Hakkında Verdiği Rapordur Milli Kütüphane. (1928). *Maarif Vekaleti Dergisi*.

Eroğlu, A. (2017). *John Dewey'de Deneyim ve Sanat*. İstanbul. Hiperlink Eğitim Yayınları.

Eroğlu, S. (2000). *Surname-i Hümayun ve Surname-i Vehbi Bağlamında Nakkaş Osman ve Nakkaş Levni*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Etike, S. (1995). *Sanat Eğitimi Yazıları*. Ankara: İlke Kitap ve Yayınevi.

Etike, S. (2001). *Cumhuriyet Dönemi Resim Eğitimi (1923-1950)*. Güldiken Yayınları.

Eyüpoğlu, S. (1999*). Köy Enstitüleri Üzerine*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Fischer. E. (1990). *Sanatın Gerekliliği*. Ankara: Verso Yayıncılık.

Galatasaray Lisesi. (2023). *Mekteb-i Sultani 'nin Kuruluşu*. [Çevrim-içi: http://gsl.gsu.edu.tr/tr/tarihce/mekteb-i-sultani-nin-kurulusu.], Erişim tarihi: 08.12.2022.

Gençel, Ö. (2021). *Sanayi-i Nefise Mektebi (1882-1928)*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Germeç, U. (2019). Avni Lifij 'in 1914 Kuşağı Arasındaki Özgün Yeri. *Sosyal Bilimler Dergisi, 35*, 466-478.

Gombrich, E. (1997). *Sanatın Öyküsü*, (Çeviren: Erol Erduran, Ömer Erduran), Remzi Kitabevi.

Güdek, B. (2014). Cumhuriyet Dönemi Müzik Alanında Yabancı Uzman Raporları. *Tarih Okulu Dergisi,* (17), 629-659.

Gümüşoğlu, F. (2014). Eğitim Tarihimizde Özgün Bir Uygulama Olan Köy Enstitüleri 75 Yaşında. *M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (10-11*),* 7-11.

Gürkan, T. (1971), *Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri*, Fer Yayınları.

Hakkı, İ. (1932). *Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Hasan Ali Yücel Anma Toplantısı. (1993) (Yayına hazırlayan: Ferhan OĞUZKAN), Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Hayrünisa, A. (2011). Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve İlköğretimine Genel Bir Bakış (1923-1929). *İstanbul Üniversitesi Türkoloji Kültürü, 4*(7).

Irmak Yüksel, A. (2021). *Türkiye'de İlköğretimin Gelişmesinde Yabancı Uzman Raporlarının Etkisinin İncelenmesi* (1923-1960), [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

İkinci Maarif Şurası (1943). T.C. Maarif Vekaleti.

İlhan Beyaztaş, D., Kaptı, S. B., & Senemoğlu, N. (2013). Cumhuriyetten Günümüze İlkokul/İlköğretim Programlarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 46*(2), 319-344.

İlkmektep Müfredat Programı. (1340). Maarif Vekilliği. Matbaa-i Amire.

İlkokul Programı (1936). Devlet Basımevi, İstanbul.

İnal, G. (1995). *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*. Atatürk Kültür Merkezi.

İnan, M. R. (1988). *Bir Ömrün Öyküsü- Köy Enstitüleri ve Sonrası (C. 2)*. Ankara: Öğretmen yayınları.

Kaçar, M. (1996). *Osmanlı Devleti'nde Bilim ve Eğitim Anlayışındaki Değişmeler ve Mühendishanelerin Kuruluşu*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kalaycı, N. (1998). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim- Hükümet Programları ve Uygulamalar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Kapluhan, E. (2012). Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (26), 172-194.

Karabulut, N. (1995). Sanatta Batılılaşma Hareketleri ve Mihri Hanım. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* (2), 80.

Karahan, F. K. (2010). *1923-1938 Yılları Arasında Atatürk'ün Sanat Politikası İçinde Müziğin Yeri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kavcar, C. (1982). *Cumhuriyet Döneminde Müzik Eğitimi*. Eğitim ve Bilim, 6(35). http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/issue/view/156

Kayalıoğlu, S., & Altıntaş, O. (2021). Hükûmet Programlarının ve Millî Eğitim Şûralarında Alınan Kararların İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarına Yansıması (1923-1950). *Milli Eğitim Dergisi*, 50(229), 681-705.

Kayış, Y. (2018). Cumhuriyet Döneminde Cemil Cem ve Cem Mizah Dergisi. *Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 89-105.

Kehnemuyi, Z. (1993). *Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koç, N. (2012) *İsmet İnönü Dönemi Güzel Sanatlar Politikalar. The Journal of Academic Social Science Studies.* 5(6), 339-345.

Koç, N. (2012). Atatürk ve Güzel Sanatlar. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 1*(2).

Koçer, H. A. (1992). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi 1773-1923*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Köy Enstitüleri Öğretim Programı (1943). Milli Eğitim Basımevi.

Köy Enstitüleri Programı (1947). Milli Eğitim Basımevi.

Köy Mektepleri Müfredat Programı (1930). *Devlet Matbaası.*

Kurtuluş, Y. (1999). Köy Enstitüleri Programlarında (1943-1947) Sanat Eğitimi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* Özel Sayı, (10), 198-210.

Kurtuluş, Y. (2001). *Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç*. Ankara: Güldikeni Yayınları.

Kuru, A., Kakan, E. (2020). Hükümet Politikalarında Eğitim, Kültür ve Sanat (1938-1950). *İdil Sanat ve Dil Dergisi,* 75, 1670-1678.

Kuşci, A. (2021). *Türk Eğitim Tarihi (1923-1950)*. Ankara: İksad Yayınevi.

Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği (1950). Milli Eğitim Basımevi.

Lüleci, Y. (2013). *İktidar ve Sanat*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *El İşleri ve Resim Kursu İçin Almanya'dan Celbedilen Profesör Stiehler 'in Sanat Terbiyesi Hakkında Verdiği Raporudur*, 2 (9), İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Gazi Muallim Mektebinin Temel Atma Merasimi*, 3 (14), İstanbul: Devlet Matbaası. (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Geçen Senenin Tatilinde Ankara'da Açılan El İşleri Kursuna Almanya'dan Muallim Sıfatıyla Celbedilen Profesör Feray'ın Raporudur*, 2 (9), İstanbul: Devlet Matbaası. https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971 (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Köy Muallim Mektebi Talimatnamesi*, 2 (9), İstanbul: Devlet Matbaası. (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Köy Muallimi Mektebinde Derslerin Suret-i Tevzii*, 3 (11), İstanbul: Devlet Matbaası. (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Maarif Vekâlet'inde Açılan İş Prensiplerine Müstenit Tedrisat Kursu*, 2 (9), İstanbul: Devlet Matbaası. (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Profesör Feray'ın İş Mektebi ve Tedrisatı Hakkında Verdiği Raporudur*, 2 (9), İstanbul: Devlet Matbaası. https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971 (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Sanayi-i Nefise Akademisi Mimari Kısmı Talimatnamesi*, 2 (9), İstanbul: Devlet Matbaası. (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekaleti Mecmuası. (1928). *Sivas İlk Tedrisat Müfettişleri Kursu*, 4 (16), İstanbul: Devlet Matbaası. (Yer Numarası: 1956 SA 287)

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Devlet Resim ve Heykel Sergileri Yönetmeliği, Cilt: 9, Sayı: 401, 30.09.1946.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş ve Müzik Bölümleri Programları, Cilt: 9, Sayı: 410, 02.12.1946.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Gazi Terbiye Enstitüsü Müfredat Programı, Cilt: 7, Sayı: 305, 04.12.1944.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Güzel Yazı Dersi Örnekleri, Cilt: 10, Sayı: 461, 24.11.1947.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, İlköğretim İşlerinin Planlanması, Cilt: 8, Sayı: 356, 26.12.1945.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Köy Enstitülerinde Okutulacak Dersler, Cilt: 10, Sayı: 464, 15.12.1947.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Köy Okullarında Okutulacak Dersler, Cilt: 10, Sayı: 462, 01.12.1947.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Lise Ders Tevzi Cetveli, Cilt: 5, Sayı: 197, 09.11.1942.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Ortaokul Haftalık Ders Dağılımı, Cilt: 10, Sayı: 453, 29.09.1947.

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, Ortaokul Resim-İş Ders Öğretimi Hakkında, Cilt: 10, Sayı: 484, 03.05.1948.

Mardin, Ş., (2018). *Türk Modernleşmesi Makaleler IV*. Editör: Mümtazer Türköne, Tuncay Önder, İstanbul: İletişim Yayınları.

MEB., TTKB. Milli Eğitim Şuraları, [Çevrim-içi: http://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12.], Erişim tarihi: 28.01.2023.

Muallimler Birliği, (1956). Türkiye Muallimler Birliği Umumi Merkezi, (22). [Çevrimiçi:https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/issue/16992.], Erişim tarihi: 05.04.2023.

Neziroğlu, İ., Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri* (24 Nisan 1920 – 22 Mayıs 1950) (C. 1). Ankara: TBMM Basımevi.

Orta Mektep Müfredat Programı (1930). Devlet Matbaası.

Ortak, Ş. (2004). *Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi enstitüsü Müdürlüğü, Erzurum.

Öndin, N. A. (2002). *Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Kültür Politikalarının Resim*

Sanatı Üzerindeki Yansımaları. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi.

Özdemir, Y., Aktaş, E. (2011). Halkevleri (1932'den 1951'e). *Atatürk Üniversitesi Türk Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45), 235-262.

Özer, F. (2005). Mustafa Necati Bey (1894 -1 Ocak 1929). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13), 165-188.

Öztürk, C. (2023). "Darülmuallimin", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, [Çevrim-içi: https://islamansiklopedisi.org.tr/darulmuallimin], Erişim tarihi: 27.06.2023.

Öztürk, O. M. (2014). *İdeolojik ve Siyasal Bir Proje Olarak Musiki Muallim Mektebi*. Kuruluşunun 90. Yılında Musiki Muallim Mektebi: Cumhuriyetin Müzik Serüveni 90. Yıl Kongresi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Pekmezci, H. (2023). *80. Yılında Köy Enstitüleri ve Sanat*. [Çevrim-içi: https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/hasan-pekmezci/80-yilinda-koy-enstituleri-ve-sanat/2287/], Erişim tarihi: 03.03.2023.

Pelvanoğlu, B. (2010). Türkiye'de Sanatın İnşası 2–Sanat Eğitiminin Kurumsallaşması, Sanayi-i Nefise-i Mektebi-i Âlisi ve Osman Hamdi Bey. *Artist Modern*, (15), 40-45.

Pustu, Y. (2019). Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleriyle Türkiye Muallimler Birliği (1921-1936). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 35(99), 51-94.

Resmî Gazete, Sayı: 1030, Tarih: 03 Kasım 1928.

Resmî Gazete, Sayı: 1048, Tarih: 24 Teşrinisani 1928.

Resmî Gazete, Sayı: 338, Tarih: 3 Nisan 1926.

Resmî Gazete, Sayı: 3639, Tarih: 24 Haziran 1937.

Resmî Gazete, Sayı: 388, Tarih: 2 Haziran 1926.

Resmî Gazete, Sayı: 4491, Tarih: 22 Nisan 1940.

Resmî Gazete, Sayı: 63, Tarih: 06 Mart 1924.

Roux, J. P. (1990) Osmanlı Sanatı, *Erdem***,** 6(18), s. 893- 932.

Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İletişim Yayınevi.

San, İ. (1982). Sanat Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15*(1), 215-226.

San, İ. (1983). *Sanat Eğitimi Kuramları*. Tan yayınları.

San, İ. (2001). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 34(1),* 23-34.

San, İ. (2021). *Sanatlar, Eğitim ve Kültür*. Yeni İnsan Yayınevi.

Senemoğlu, N. (2018). Atatürk ve Eğitim. *Eğitim Dünya Dergisi*, 16.

Şahin, M. & Duman, R. (2008). Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *7*(16), 259-272.

Şimşek, D. (2023) İstanbul Belediye Konservatuvarı. Atatürk Ansiklopedisi. [Çevrim-içi: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istanbul-belediye-konservatuvari/?pdf= 3570], Erişim tarihi: 30.06.2023.

Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tangülü, Z. & Becerikli, S. (2020). Musiki Muallim Mektebi (1924-1937). *Asia Minor Studies*, *8*(2), 458-466.

Tansuğ, S. (1993). *Çağdaş Türk Sanatı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, 03.03.1340, s. 242.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, 12.03.1340, s. 251.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 4, 20.05.1926, s. 705.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 4, 22.03.1926, s. 522.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 3, Cilt: 7, 03.11.1928, s. 1.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 5, Cilt: 17, 11.06.1937, s. 982.

TBMM, Kanunlar Dergisi, Dönem: 6, Cilt: 21, 17.04.1940, s. 233-236.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: I, 4. Birleşim, 14.08.1339.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: III, 44. Birleşim, 30.10.1339.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: IV, 73. Birleşim, 24.12.1339.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: VII, 5. Birleşim, 06.03.1340.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: X, 13. Birleşim, 27.11.1340.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: XV, 69. Birleşim, 04.03.1341.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 3, Cilt: I, 4. Birleşim, 05.11.1927.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 3, Cilt: III, 64. Birleşim, 22.03.1928.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 3, Cilt: V, 1. Birleşim, 01.11.1928.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 3, Cilt: XX1, 84. Birleşim, 02.10.1930.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Cilt: I, 2. Birleşim, 07.03.1935.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Cilt: XX, 3. Birleşim, 08.11.1937.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Cilt: XXIX, 28. Birleşim, 27.01.1939.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Cilt: XXVII, 5. Birleşim, 16.11.1938.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 6, Cilt: I, 2. Birleşim, 10.04.1939.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 6, Cilt: XXVII, 77. Birleşim, 05.08.1942.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: I, 3. Birleşim, 14.08.1946.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: VI, 85. Birleşim, 13.10.1947.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: XII, 73. Birleşim, 18.06.1948.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: XV, 36. Birleşim, 24.01.1949.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: I, Cilt: I, 13. Birleşim, 09.05.1336.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: I, Cilt: VII, 138. Birleşim, 26.01.1337.

TBMM, Tutanak Dergisi, Dönem: I, Cilt: X, 36. Birleşim, 19.05.1337.

Telli, H. (1980). Yaratıcılığın Geliştirilmesinde Sanat Eğitiminin Önemi. *Eğitim ve Bilim, 5*(27).

Telli, H. (1990). *Türkiye'de Resim-İş Öğretiminde Genel Bir Bakış*. Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları. Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Tuncay, Ç. (2009). *Atatürk Döneminde Müzik Alanında Yapılan Çalışmalar*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi.

Tunç, A. Z. (2009). Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Dönemin Yöneticilerinin Sanata Yaklaşımları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 30-34.

Turan, İ. (2023). *İsmet İnönü Eğitim- Öğretim Üzerine.* [Çevrim-içi: https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-egitim-ogretim-uzerine/], Erişim tarihi: 26.06.2023.

Turani, A. (1977). *Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Türkoğlu, P. (1997). *Tonguç ve Enstitüleri*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Uçan, A. (2016). *Türk Müzik Kültürü*. (3. Baskı). Ankara: Evrensel Müzik ve Yayınevi.

Uğur, N. (1995). *İsmet İnönü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uyar, H. (2011). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Uzun Aydın, D. (2014). İnas ve Sanayi-i Nefise Mektebi'nin İlk Kadın Heykeltraşları. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/10,

Uzun Aydın, D. (2014). *Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Türk Heykel Sanatındaki Yeri ve İlk Heykeltıraşlar*. Gece Kitaplığı.

Üçüncü Milli Eğitim Şurası. (1946). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Ülken, H. Z. (2022). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Ünal, F. & Ünal, M. (2010). Türkiye'de Ortaöğretim Programlarının Gelişimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 5*(1), 110-125.

Ünver, S. (1939). *Cerrahiyei İlhaniye (Paris Nüshası Resimleri),* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü.

Yetkin, S. K. (1963). Türk Resim Sanatının Menşei Hakkında. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 5-10.

Yetkin, S. K. (1965). *İslam Mimarisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yetkin, S. K. (1996). *Sanat Tarihi Dersleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yetkin, S. K. (2019). Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 125-129.

Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de Orta Öğretim*. Milli Kütüphane Basımevi.

Zabıt Ceridesi, T. Z. (1337). *Muallimin ve talebenin askerlikten tecilleri hakkındaki Kanun* (C. 8). TBMM.

Zabıt Ceridesi, T. Z. (1928). *Maarif Vekâleti Bütçesi* (C. 3). TBMM Matbaası.

Zabıt Ceridesi, T. Z. (1937). *Celal Bayar Teşkil Ettiği İcra Vekilleri Heyetinin Programı* (C. 20). TBMM Matbaası.

Zeytinoğlu, E. (2014). "İdeal Laboratuvar: Köy Enstitüleri" Sergileri Üzerine. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10-11), 185-192.

EKLER

EK A Bauhaus Okulu (Almanya -1933)

Kaynak: https://www.grandtourofmodernism.com/magazine/the-bauhaus/phasen-des-bauhauses/the-aftermath/, 01.04.2023 01:59

EK B Tarih Öncesi Mağara Resimleri

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Altamira_Ma%C4%9Faras%C4%B1, 01.04.2023 02:05

EK C Çocuğun Gelişiminde "Sanat Eğitimi" Çok Önemli Rol Oynar

Kaynak: https://www.narsanat.com/okul-oncesi-sanat-egitimi-nasil-olmali/, 01.04.2023 02:28

EK D Uygur Prensleri, Sincan, Çin, (MS 8.-9. Yüzyıl, Duvar Resmi)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Uygur_resim_sanat%C4%B1,01.04.2023 02:30

EK E Osmanlı Minyatür Sanatı

Kaynak: https://www.tarihikadim.com/osmanli-minyaturu-hakkinda-ogrenilmesi-gereken-7-bilgi/, 01.04.202302:32

III. Murad'ın 1582 düğününde At Meydanı'nda altın yağması. İntizamı, Surnâme-i Hümâyun, resimleyen Osman, TSMK H. 1344)

EK F II. Mahmud Portresi (Ressam Henri-Guillaume Schlesinger)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Mahmud, 01.04.2023 02:35

EK G Abdülmecid Efendi "Haremde Beethoven"

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Abd%C3%BClmecid_Efendi_K%C3%B6%C5%9Fk%C3%BC, 01.04.2023 02:36

EK H Resimli İlk Gazete “Ruzname-i Ayine-i Vatan” (İstanbul1867)

Kaynak: https://tefrikaroman.ozyegin.edu.tr/en/node/304,01.04.2023 02:37

EK I Güzel Sanatlarla İlgili Resimler Yayınlayan İlk Gazete "Musavver Medeniyet" (1874)

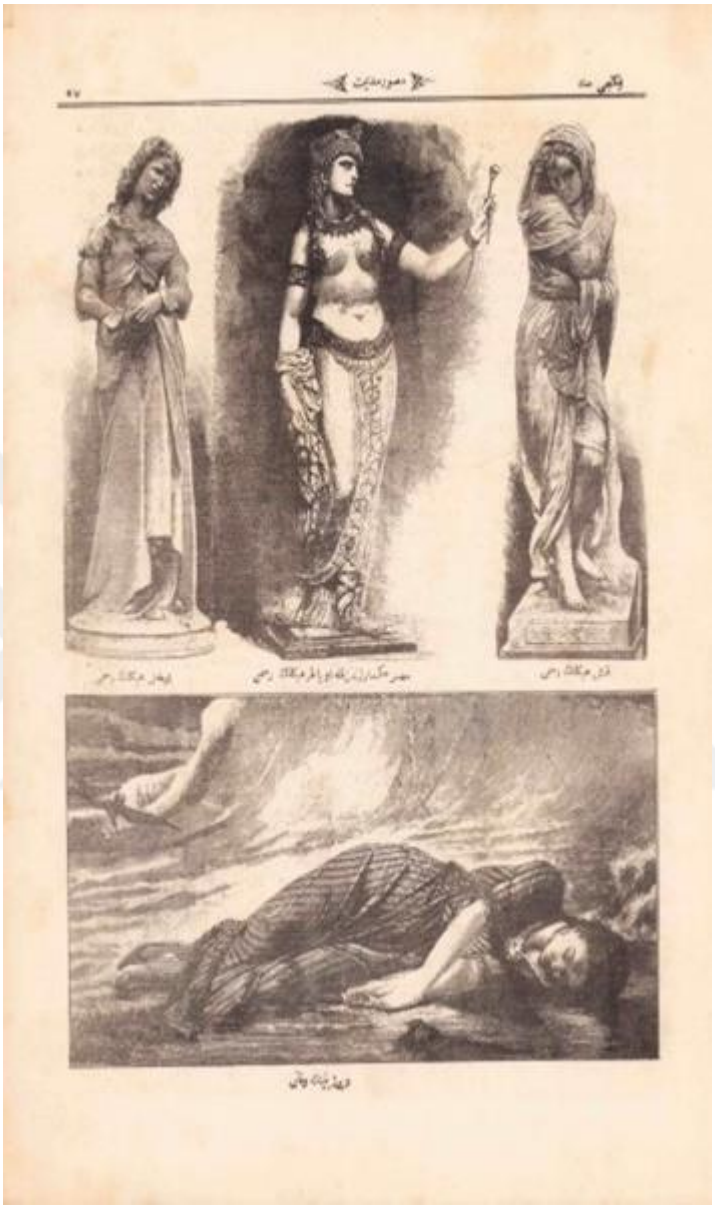

Kaynak: https://phebusmuzayede.com/28250, 05.04.2023 13:51

EK İ Ömer Adil "Kızlar Atölyesi" (1919)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1zlar_At%C3%B6lyesi,05.04.2023 13:52

EK J Mustafa Kemal ATATÜRK bir sergide heykel incelerken "Ankara 1934"

Kaynak: https://ataturk-sanati-ve-fenni-neyin-temeli-olarak-gormektedir.nedir.org/ 05.04.2023 13:54

EK K Maarif Vekâlet'inde Açılan İş Prensiplerine Müstenit Tedrisat Kursu

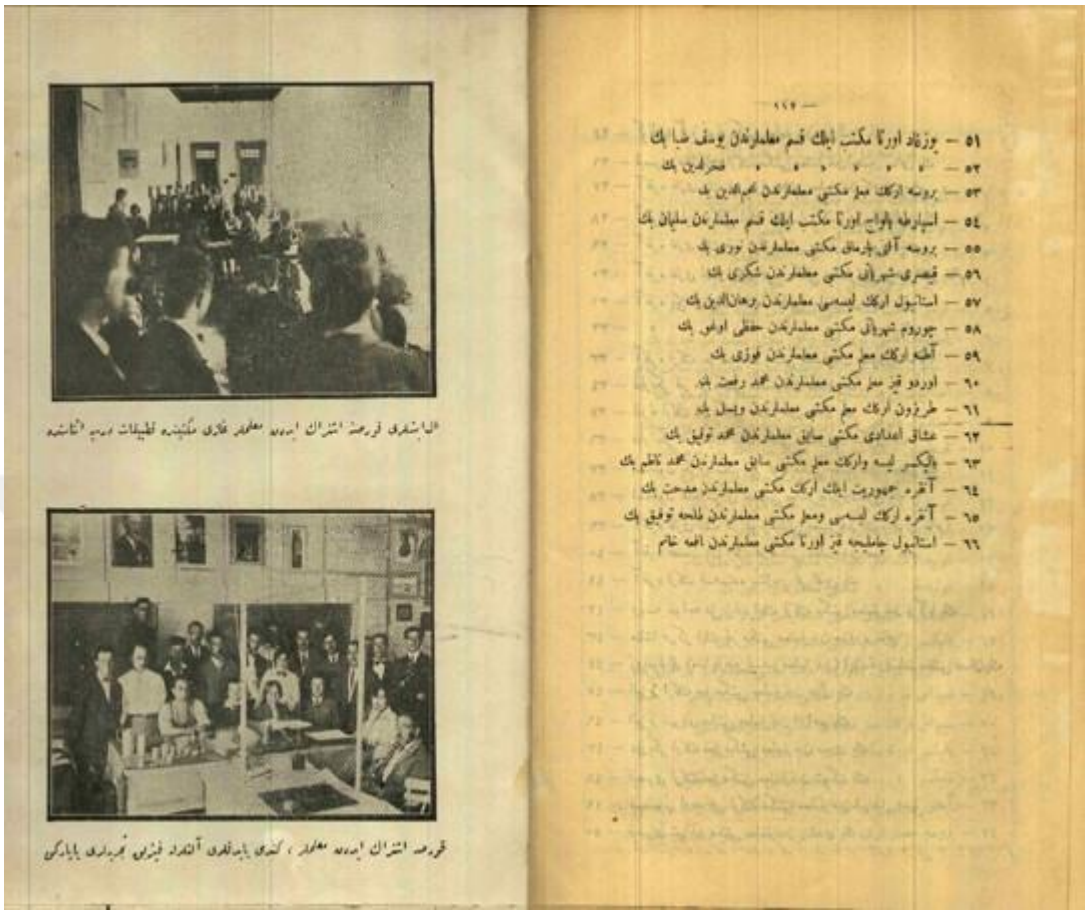

Kaynak: https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971
05.04.2023 13:56

EK L Maarif Vekaleti 24 Ağustos 1926'da Yayınladığı Bir Genelge

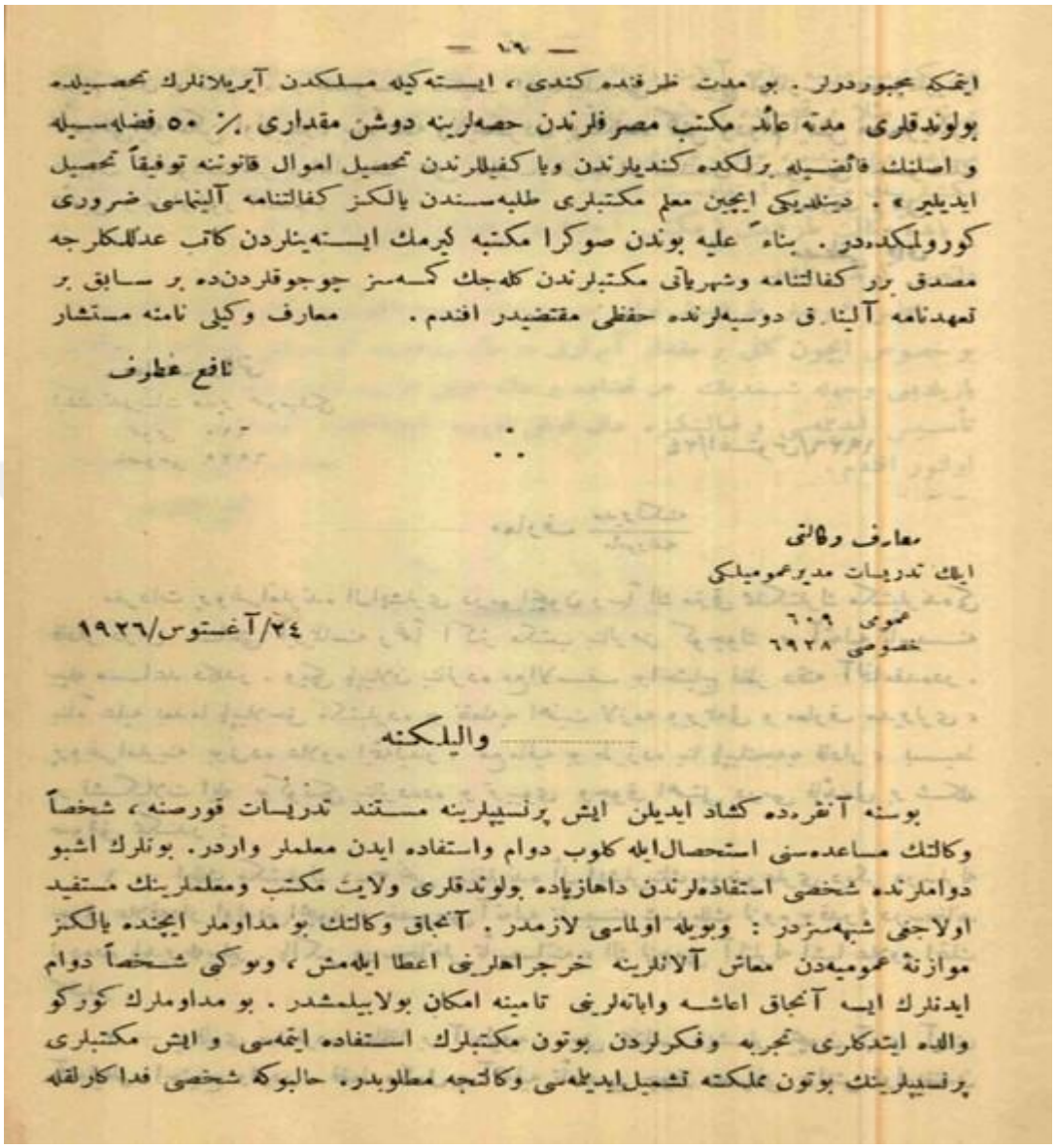

— ١٦ —

ایتمکه مجبوردرلر . بو مدت ظرفنده کندی ، ایسته‌کیله مسلکدن آیریلانلرك تحصیلده بولوندقلری مدته عائد مکتب مصرفلرندن حصه‌لرینه دوشن مقداری ٪ ٥٠ فضله‌سیله و اصلنك فائضیله برلکده کندیلرندن ویا کفیللرندن تحصیل اموال قانونیه توفیقاً تحصیل ایدیلیر » . دیمکدیکی ایچون معلم مکتبلری طلبه‌سندن یالکز کفالتنامه آلینماسی ضروری کورولمکده‌در . بناءً علیه بوندن صوکرا مکتبه کیرمك ایسته‌ینلردن کاتب عدللکلرجه مصدق برر کفالتنامه وشهریاتی مکتبلرندن کلمجك کسه‌سز چوجوقلردن‌ده بر سابق بر تعهدنامه آلینارق دوسیه‌لرنده حفظی مقتضیدر افندم . معارف وکیلی نامنه مستشار

نافع عطوف

معارف وظائفی
ایلك تدریسات مدیرعمومیلکی

عمومی ٦٠٩
خصوصی ٦٩٢٨

٢٤/آغستوس/١٩٢٦

والیلکنه .....

بوسنه آنفرده کشاد ایدیلن ایش پرنسیپلرینه مستند تدریسات قورصنه ، شخصاً وکالتك مساعده‌سی استحصالایله کلوب دوام واستفاده ایدن معلملر واردر . بونلرك اشبو دوامارنده شخصی استفاده‌لرندن داهازیاده بولوندقلری ولایت مکتب ومعلملرینك مستفید اولاجغی شبهه‌سزدر : وبویله اولماسی لازمدر . آنجاق وکالتك بو مداوملر ایچنده یالکز موازنهٔ عمومیه‌دن معاش آلانلرینه خرجراهلرینی اعطا ایلهمش ، وبو کبی شخصاً دوام ایدنلرك ایسه آنجاق اعاشه واباتهلرینی تامینه امکان بولابیلمشدر . بو مداوملرك کورکو والده ایتدکاری تجربه وفکرلردن بوتون مکتبلرك استفاده ایتمه‌سی و ایش مکتبلری پرنسیپلرینك بوتون مملکته تشمیل‌ایدیلمه‌سی وکالتجه مطلوبدر . حالبوکه شخصی فداکارلقله

Kaynak: https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971 05.04.2023 13:56

Maarif Vekaleti 24 Ağustos 1926 da yayınladığı bir genelge

(Maarif Vekaleti Mecmuası) 1928

(İş Eğitimi Kursunda kazanılan bilgi ve becerilerin, öğretmenlerin kendi okullarında diğer öğretmenlere de aktarılması ve okulların iş okulu eğitimine uygun hale getirilmesi istenilmektedir)

EK M Maarif Vekâleti 24 Ağustos 1926 Tarihli Diğer Bir Genelge

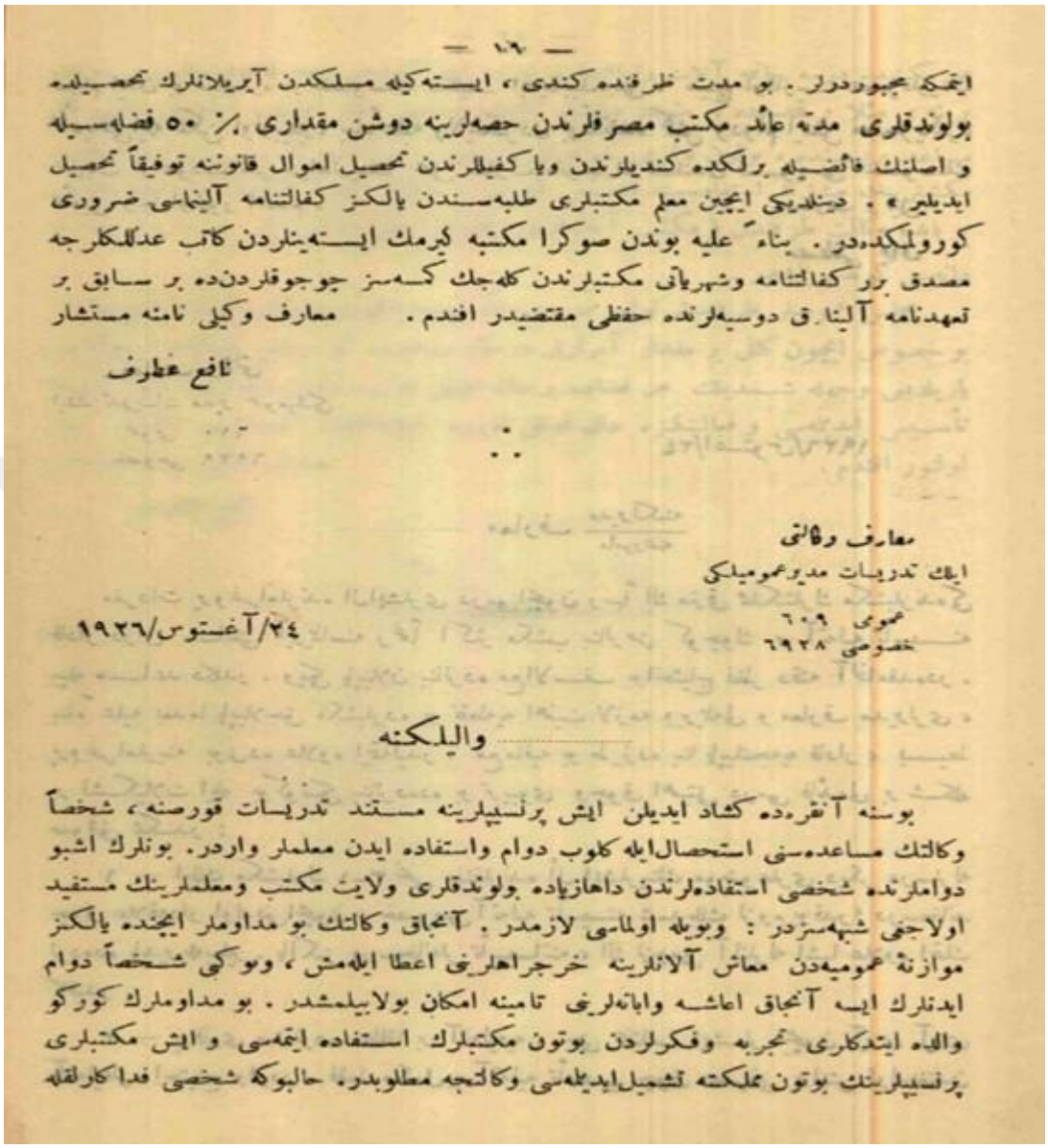

— ١٦ —

ایتمکه مجبوردرلر . بو مدت ظرفنده کندی ، ایسته‌کیله مملکدن آیریلانلرك تحصیلده بولوندقلری مدته عائد مکتب مصرفلرندن حصه‌لرینه دوشن مقداری ٪ ٥٠ فضله‌سیله و اصلنك فائضیله برلکده کندیلرندن ویا کفیللرندن تحصیل اموال قانونه توفیقاً تحصیل ایدیلیر » . دیمکدیکی ایچین معلم مکتبلری طلبه‌سندن پالکز کفالتنامه آلینماسی ضروری کورولمکده‌در . بناءً علیه بوندن صوکرا مکتبه کیرمك ایسته‌ینلردن کاتب عدللکلرجه مصدق برر کفالتنامه وشهریاتی مکتبلرندن کلمجك کسه‌سز جوجوقلردن‌ده بر سابق بر تعهدنامه آلینا.ق دوسیه‌لرنده حفظی مقتضیدر افندم . معارف وکیلی نامنه مستشار

نافع عطوف

معارف وکالتی
ایلك تدریسات مدیرعمومیلکی
عمومی ٦٠٩
خصوصی ٦٩٢٨
٢٤/آغستوس/١٩٢٦

والیلکنه

بوسنه آنفرده کشاد ایدیلن ایش پرنسیپلرینه مستند تدریسات قورصنه ، شخصاً وکالتك مساعده‌سی استحصالایله کلوب دوام واستفاده ایدن معلملر واردر . بونلرك اشبو دواملرنده شخصی استفاده‌لرندن داهازیاده بولوندقلری ولایت مکتب ومعلملرینك مستفید اولاجغی شبهه‌سزدر : وبویله اولماسی لازمدر . آنجاق وکالتك بو مداوملر ایچنده پالکز موازنهٔ عمومیه‌دن معاش آلانلرینه خرجراهلرینی اعطا ایلهمش ، وبو کبی شخصاً دوام ایدنلرك ایسه آنجاق اعاشه واباته‌لرینی تامینه امکان بولابیلمشدر . بو مداوملرك کورکو والده ایتدکاری تجربه وفکرلردن بوتون مکتبلرك استفاده ایتمه‌سی و ایش مکتبلری پرنسیپلرینك بوتون مملکته تشمیل‌ایدیلمه‌سی وکالتجه مطلوبدر . حالبوکه شخصی فداکارلقله

Kaynak: https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971
05.04.2023 13:56

"*İş Eğitimi Kursu Hakkında Emir"*

EK M'nin devamı

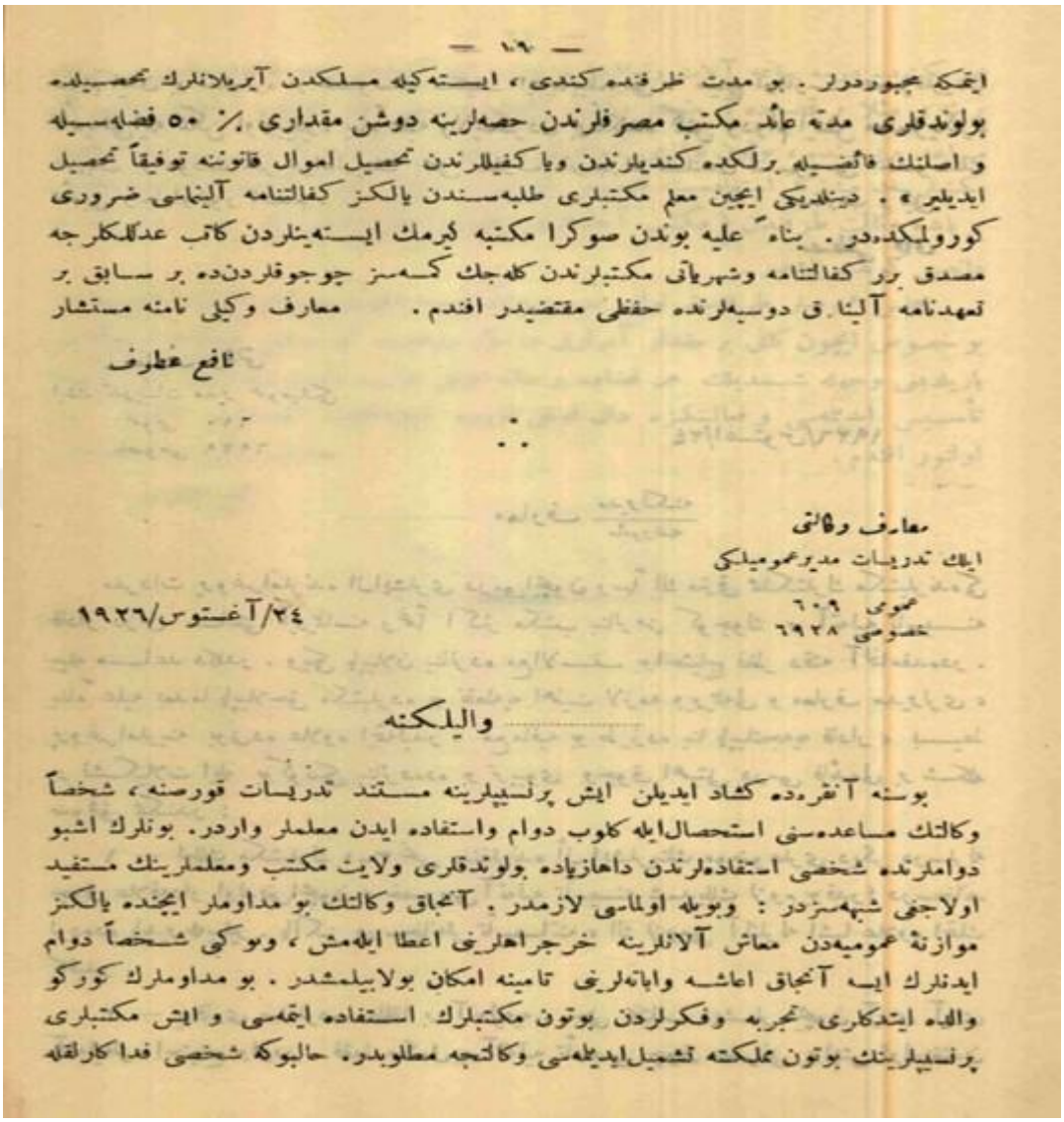

— ١٦ —

ایتمکه مجبوردرلر . بو مدت ظرفنده کندی ، ایسته‌کیله مسلکدن آیریلانلرك تحصیلده بولوندقلری مدته عائد مکتب مصرفلرندن حصه‌لرینه دوشن مقداری ٪ ٥٠ فضله‌سیله و اصلنك فائضیله برلکده کندیلرندن ویا کفیللرندن تحصیل اموال قانونله توفیقاً تحصیل ایدیلیر » . دینلدیکی ایچین معلم مکتبلری طلبه‌سندن یالکز کفالتنامه آلیناسی ضروری کورولمکده‌در . بناءً علیه بوندن صوکرا مکتبه کیرمك ایسته‌ینلردن کاتب عدلکلرجه مصدق برر کفالتنامه وشهریاتی مکتبلرندن کلهجك کسه‌سز چوجوقلردن‌ده بر سابق بر تعهدنامه آلیناق دوسیه‌لرنده حفظی مقتضیدر افندم . معارف وکیلی نامنه مستشار

نافع عطوف

معارف وکالتی
ایلك تدریسات مدیرعمومیلکی
عمومی ٦٠٩
خصوصی ٦٩٢٨

٢٤/آغستوس/١٩٢٦

والیلکنه .....

بوسنه آنفرده کشاد ایدیلن ایش پرنسیپلرینه مستند تدریسات قورصنه ، شخصاً وکالتك مساعده‌سی استحصالایله کلوب دوام واستفاده ایدن معلملر واردر . بونلرك اشبو دواملرنده شخصی استفاده‌لرندن داهازیاده بولوندقلری ولایت مکتب ومعلملرینك مستفید اولاجغی شبهه‌سزدر : وبویله اولماسی لازمدر . آنجاق وکالتك بو مداوملر ایچنده یالکز موازنهٔ عمومیه‌دن معاش آلانلرینه خرجراهلرینی اعطا ایلهمش ، وبو کی شخصاً دوام ایدنلرك ایسه آنجاق اعاشه واباته‌لرینی تامینه امکان بولابیلمشدر . بو مداوملرك کورکو والده ایتدکاری تجربه وفکرلردن بوتون مکتبلرك استفاده ایتمه‌سی و ایش مکتبلری پرنسیپلرینك بوتون مملکته تشمیل‌ایدیلمه‌سی وکالتجه مطلوبدر . حالبوکه شخصی فدا کارلقله

Kaynak: https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/articlecatalog/details/28971
05.04.2023 13:56

Maarif Vekâleti 24 Ağustos 1926 tarihli diğer bir genelge

(Maarif Vekaleti Mecmuası) 1928

"*El işi derslerindeki verimin artırılması için okullardaki fiziki ortamların düzenlenmesi ile ilgili genelge"*

EK N Zincidere Köy Muallim Mektebi Diploma (1929)

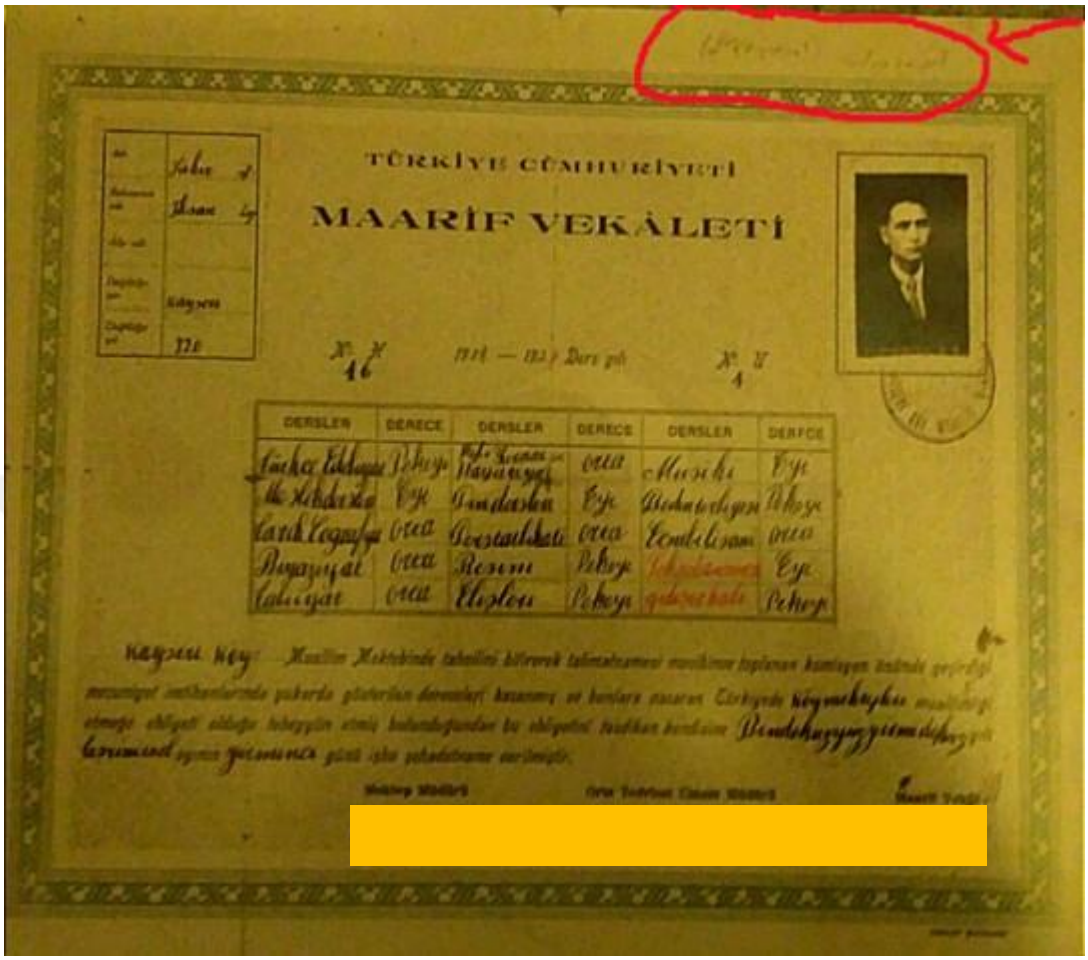

Kaynak: https://adnanatalay.com 05.04.2023 14:16, Zincidere Köy Muallim Mektebi 1929

"Diploma Üzerinde El işleri, Resim ve Müzik derslerinin yer alması"

EK O Millet Mektepleri ve Mustafa Necati'nin Ölüm Haberi

Hakimiyeti Milliye

Dün Memleketin her köşesinde binlerce Millet Mektebi açıldı

Necati'yi kaybettik

Halkın ve inkılabın bu asil çocuğu daha 36 yaşında idi. Cenazesi bugün on buçukta Numune Hastanesinden kaldırılacaktır

Devlet Matbaasının tekâmülü etrafında

Cenaze merasimi

Kaynak: https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/1094, 05.04.2023 14:18

"Millet Mektepleri ve Mustafa Necati'nin Ölüm Haberi"

(Hakimiyeti Milliye Gazetesi 2 Kanunusani 1929)

EK Ö Alman Prof. Zuckmayer'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Çalıştırılmasına İzin Verilmesi

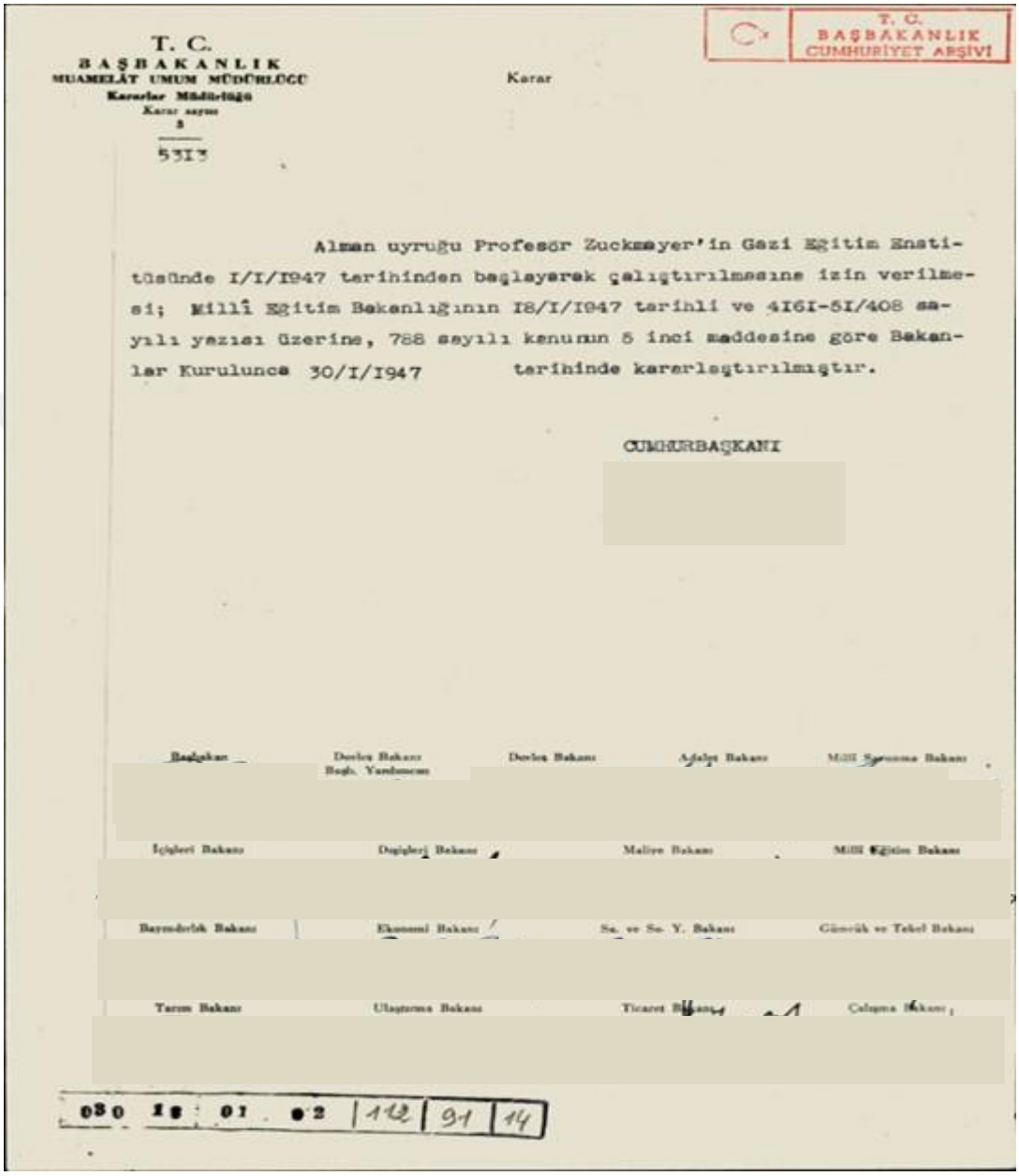

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
5
5313

Karar

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Alman uyruğu Profesör Zuckmayer'in Gazi Eğitim Enstitüsünde I/I/1947 tarihinden başlayarak çalıştırılmasına izin verilmesi; Millî Eğitim Bakanlığının 18/I/1947 tarihli ve 4161-51/408 sayılı yazısı üzerine, 788 sayılı kanunun 5 inci maddesine göre Bakanlar Kurulunca 30/I/1947 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan | Devlet Bakanı Başb. Yardımcısı | Devlet Bakanı | Adalet Bakanı | Milli Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı | Dışişleri Bakanı | Maliye Bakanı | Milli Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı | Ekonomi Bakanı | Sa. ve So. Y. Bakanı | Gümrük ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı | Ulaştırma Bakanı | Ticaret Bakanı | Çalışma Bakanı

030 18 01 02 112 91 14

Kaynak: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2 / 112- 91-14. Tarih: 30.01.1947

"Alman Prof. Zuckmayer'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nde çalıştırılmasına izin verilmesi."

EK P Ankara'da Açılan Resim Sergisine Katılan Sanatçıların Ödüllendirilmesi Talebi

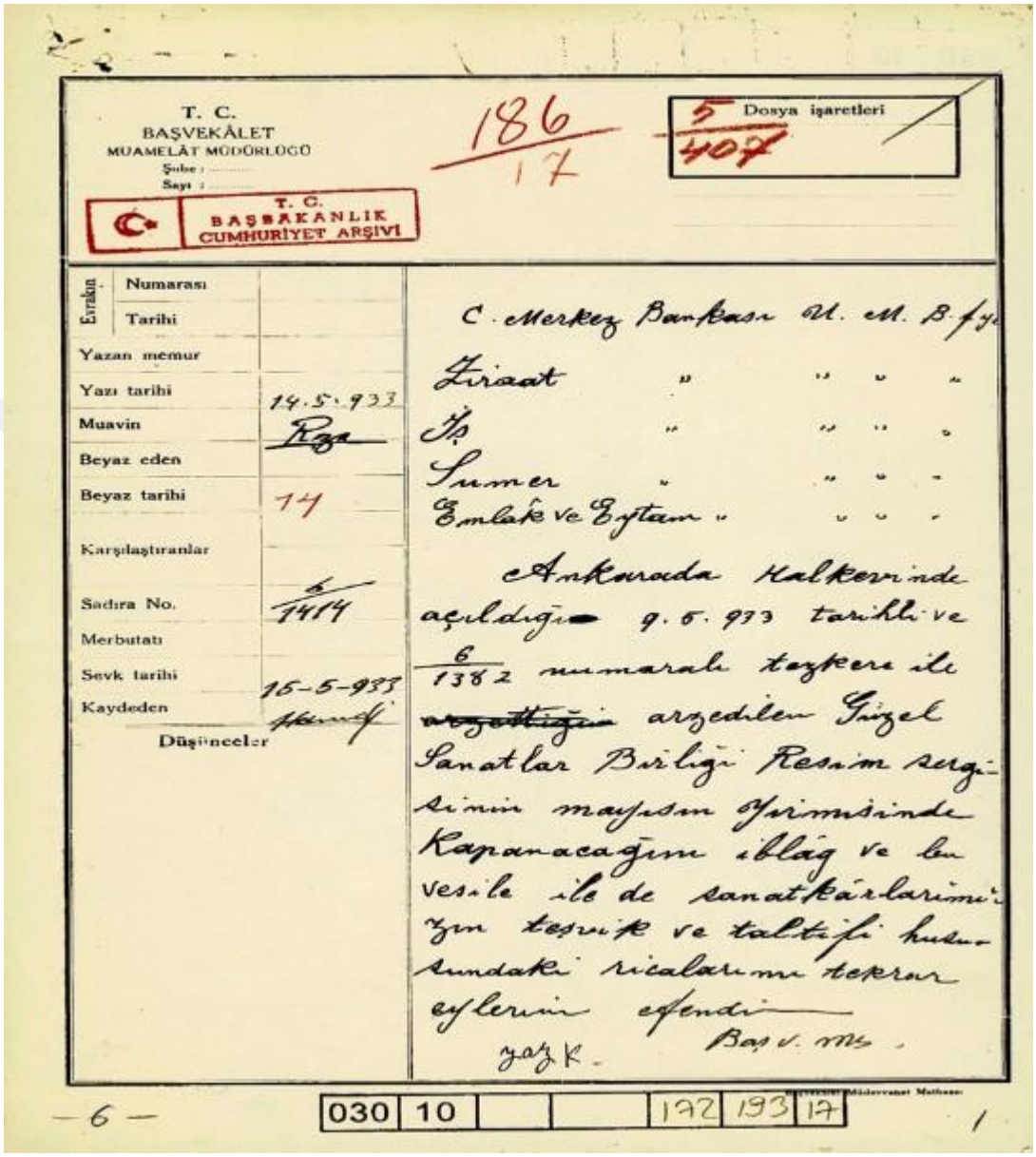

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı :

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

186
17

5
407
Dosya işaretleri

Evrakın
Numarası
Tarihi
Yazan memur
Yazı tarihi 14.5.933
Muavin Rıza
Beyaz eden
Beyaz tarihi 14
Karşılaştıranlar
Sadıra No. 6/1414
Merbutatı
Sevk tarihi 15-5-933
Kaydeden
Düşünceler

C. Merkez Bankası U. M. B. f.y.
Ziraat " " " "
İ.ş. " " " "
Sumer " " " "
Emlâk ve Eytam " " " "

Ankarada Kalkevinde açıldığı 9.6.933 tarihli ve 6/1382 numaralı tezkere ile arzedilen Güzel Sanatlar Birliği Resim sergisinin mayısın yirmisinde kapanacağını iblâğ ve bu vesile ile de sanatkârlarımızın teşvik ve taltifi hususundaki ricalarını tekrar eylerim efendim.
Baş V. Ms.
yazık.

030 | 10 | | | 172 | 193 | 17

— 6 —

Kaynak: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0 / 172- 193- 17. Tarih: 15.05.1933.

EK R Halide Edip Adıvar'ın Köy Enstitüsü Ziyareti Mandolin Çalan Bir Köy Enstitüsü Öğrencisi (1944)

Kaynak: https://blog.iae.org.tr/sergiler/koy-enstitulerinde-muzik-egitimi 05.04.2023 14:24

"Halide Edip Adıvar, Köy Enstitüsünde mandolin çalan öğrenciyi dinliyor."

EK S Köy Enstitüsü Diploması (Resim, Müzik, Sanat Dersleri)

Türkçe	9	Dokuz
Tarih	6	Altı
Coğrafya	7	Yedi
Ev idaresi	9	Dokuz
Resim	7	Yedi
Beden eğitimi	6	Altı
Müzik	7	Yedi
Askerlik	8	Sekiz
Kooperatifçilik	7	Yedi
Sağlık bilgisi	7	Yedi
Ruhbilim	8	Sekiz
Özel öğr.Metodu	7	Yedi
Eğitbilim	8	Sekiz
Eğitbilim tarihi	8	Sekiz
Toplumbilim	9	Dokuz
Ziraat tarımı	8	Sekiz
Zootekni	8	Sekiz
Tarım teknolojisi	7	Yedi
Tarım işl.ekonomisi	8	Sekiz
Sanat dersleri	8	Sekiz

Türkiye Cumhuriyeti
Milli Eğitim
BAKANLIĞI

Köy Enstitüsü
Diploması

İncelenmiştir

T. C.
BANAZ NOTERLİĞİ

Kaynak: https://tr.pinterest.com/pin/831899362397219482/ (Ercan Baysal'ın babası) 05.04.2023 14:28

"Köy Enstitüleri Diplomasında müzik, resim, sanat derslerinin not ile değerlendirilmesi"

EK Ş Cumhurbaşkanı I. Milli Eğitim Şura Üyeleriyle (1939)

Kaynak: https://www.ismetinonu.org.tr 05.04.2023 14:40

EK T Gazi Eğitim Enstitüsü, Ankara (1931)

Kaynak: https://kalemyazar.wordpress.com/2018/12/08/turkiyenin-idealist-mektebi/
05.04.2023 14:41

EK U Ankara'da resim sergisi ilanı (1935)

Ankarada Resim sergisi

Ankara, 29 (Hususî muhabirimiz bildiriyor) — Güzel sanatlar birliği resim sergisi bir haziran cumartesi günü burada, sergi evinde, açılacaktır. Sergiyi Kültür bakanı Abidin Özmen bir söylevle açacaktır.

kara garı ve büfesinin inşaatı 20 haziranda ihale edilecek, hemen inşaata başlanacaktır. Bi-

Kaynak: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/, 05.04.2023 14:44

"Ankara'da resim sergisi ilanı (Tan gazetesi 30 Mayıs 1935)"

EK Ü İlkokul Diploması (Resim-İş, Yazı, Musiki) 1940

E

TÜRKİYE CÜMHURİYETİ
MAARİF VEKİLLİĞİ
İLKOKUL DİPLOMASI

DİPLOMA Nº 5781 5

OKUL Nº 32

Beş sınıflı Kadiköy 38 inci İlkokulunda ilk tahsilini bitirerek 1940 ders yılı sonunda yapılan imtihanda kazandığı dereceler gösterilmiş olan Mehmet [redacted] bu diploma 1941 yılı Mayıs ayının On üçüncü günü verilmiştir.

Maarif Müdürü

Tasdik olunur

DİPLOMAYI VEREN OKULUN BULUNDUĞU

Vilâyet: İstanbul
Kaza: Kadiköy
Nahiye: Erenköy
Köy: —

GİDİŞ VE HAL
Pekiyi

Diploma derecesi: İyi

DERSLER	DERECELER	DERSLER	DERECELER
Türkçe	İyi	Aile Bilgisi	Pekiyi
Tarih-Coğrafya	Orta	Ziraat - İş	—
Yurt Bilgisi		Resim - İş	Pekiyi
Aritmetik-Geometri	İyi	Yazı	Pekiyi
Hayat Bilgisi	—	Cimnastik	Pekiyi
Tabiat Bilgisi	İyi	Musiki	Pekiyi

Başöğretmen

Sınıf Öğretmeni

76780

Kaynak: https://phebusmuzayede.com/78822-egitim-tarihi-fotografli-ilkokul-diplomasi-kadikoy-kirkbirinci-ilkokulu-istanbul-1940-23x33-cm.html 05.04.2023 14:47

"1940 İlkokul Diploması"

EK V İlkokul 4. Sınıf Ders Programı (1940)

Kaynak: https://twitter.com/koy_enstitusu/status/594613645281251328,05.04.2023 14:53

"1940 Ders Programında resim-iş, yazı ve müzik dersleri"

EK Y Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun II. Milli Eğitim Şurası Açılış Konuşması (1943)

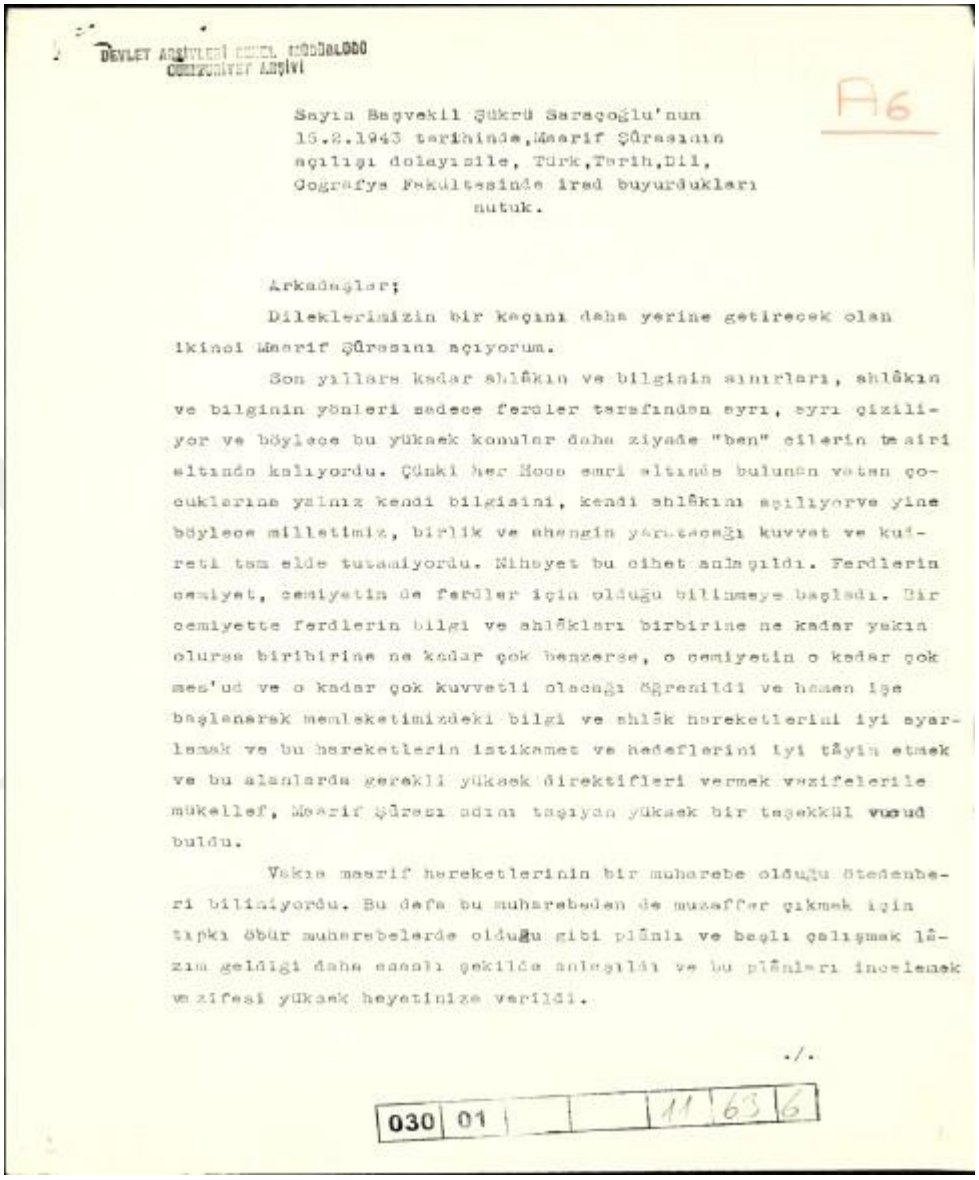

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

A6

Sayın Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun
15.2.1943 tarihinde,Maarif Şûrasının
açılışı dolayısile, Türk,Tarih,Dil,
Coğrafya Fakültesinde irad buyurdukları
nutuk.

Arkadaşlar;

Dileklerimizin bir kaçını daha yerine getirecek olan ikinci Maarif Şûrasını açıyorum.

Son yıllara kadar ahlâkın ve bilginin sınırları, ahlâkın ve bilginin yönleri sadece ferdler tarafından ayrı, ayrı çiziliyor ve böylece bu yüksek konular daha ziyade "ben" cilerin tesiri altında kalıyordu. Çünki her Hoca emri altında bulunan vatan çocuklarına yalnız kendi bilgisini, kendi ahlâkını aşılıyorve yine böylece milletimiz, birlik ve ahengin yaratacağı kuvvet ve kudreti tam elde tutamiyordu. Nihayet bu cihet anlaşıldı. Ferdlerin cemiyet, cemiyetin de ferdler için olduğu bilinmeye başladı. Bir cemiyette ferdlerin bilgi ve ahlâkları birbirine ne kadar yakın olursa biribirine ne kadar çok benzerse, o cemiyetin o kadar çok mes'ud ve o kadar çok kuvvetli olacağı öğrenildi ve hemen işe başlanarak memleketimizdeki bilgi ve ahlâk hareketlerini iyi ayarlamak ve bu hareketlerin istikamet ve hedeflerini iyi tâyin etmek ve bu alanlarda gerekli yüksek direktifleri vermek vazifelerile mükellef, Maarif Şûrası adını taşıyan yüksek bir teşekkül vucud buldu.

Yakın maarif hareketlerinin bir muharebe olduğu ötedenberi biliniyordu. Bu defa bu muharebeden de muzaffer çıkmak için tıpkı öbür muharebelerde olduğu gibi plânlı ve bağlı çalışmak lâzım geldiği daha esaslı şekilde anlaşıldı ve bu plânları incelemek vazifesi yüksek heyetinize verildi.

./.

030 01 11 63 6

Kaynak: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA, 30-1-0-0 / 11- 63-6. Tarih: 15.02.1943